

România literară

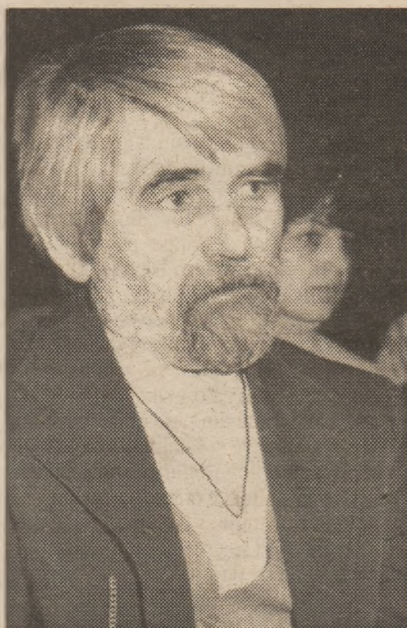
Apare săptămânal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

21 - 27 februarie 2001
(Anul XXXIV)

7

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

La o nouă lectură:

**PETRE
STOICA**

(pag. 10-11)

CARAGIALE
într-o corespondență inedită
(pag. 14-15)

DIAGONALE
de Monica Lovinescu:

**„Drumul
celor
puțini”**

(pag. 7)



Interviurile
„României
literare”

Graham SWIFT:

*Inteligența în
mișcare*

(pag. 20-21)

INEDIT



FLORIN

**MUGUR –
Pagini de
jurnal**

(pag. 12-13)

**SOIA ȘI
CIOCANUL**

(pag. 2)

Profesorul și CNSAS

Întimplarea este cunoscută și a făcut să curgă multă cerneală. O reiau pentru învățămintele care pot fi trase din ea. Și, de ce nu, pentru ca astfel de lucruri să nu se mai repete.

Un profesor de limba și literatura maghiară de la o școală generală sătască își depune candidatura pentru Parlament. În urma investigațiilor, Colegiul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), printre membrii căruia se numără mari personalități ale culturii noastre, cum ar fi Andrei Pleșu, H.R. Patapievici sau Mircea Dinescu, îl trece pe profesorul Ludovic Rakoczy pe lista colaboratorilor cu fosta politică politică. Fiindcă partidul din partea căruia candida ține la firma lui, Rakoczy renunță la candidatură și demisionează de la școala unde era profesor și director. „Nu aveam bază morală să predau unor copii”, declară el. Comunitatea în care trăiește îl izolează. Fiica lui, o adolescentă de 18 ani, se vede arătată cu degetul de colegi și de dascăli. La o lună după publicarea listei și ca urmare a contestației lui Rakoczy, pe care nimeni nu-l audiasse până atunci, CNSAS descoperă că a citit prost dosarul profesorului și că nu există motive ca acesta să fie considerat turnător. Uită însă a-i aduce la cunoștință eroarea. Trec două luni. Abia în februarie, profesorul e public și oficial reabilitat. Deocamdată, fără scuzele de rigoare.

Din toată această tristă poveste, un lucru rezultă cu limpezime: membrii CNSAS par să ignore că dezvăluirile lor, dincolo de importanța pe care o au pentru imaginea instituțiilor statului, se referă la oameni care au dreptul la o imagine proprie. Și care nu pot fi ținuți în noroi de lectura neatență a unor documente. Chiar nici unul dintre membrii CNSAS să nu se fi întrebat, când s-a constatat greșeala, ce s-a întâmplat, vreme de două luni, în viața de zi cu zi, a profesorului învinuit pe nedrept? Unul dintre înalții judecători ai sufletelor noastre a declarat cinic că „astfel de erori pot să mai apară”, fiindcă, vezi Doamne, „nimic nu e etern din ce emitem noi”. Nu de eternitatea acuzațiilor e însă vorba, ci de corectitudinea lor. Și de ce ar fi obligatoriu ca erorile să se repete? Oare membrii CNSAS nu pot să-și ia măsuri firești de prevedere? Chiar și felul în care CNSAS și-a recunoscut greșeala comportă discuții. „Dacă n-ar fi solicitat să-i prezentăm scuze public, cu siguranță am fi făcut-o”, spune secretarul Colegiului. Două luni n-au fost totuși suficiente. Oare câte ar mai fi trebuit să treacă pentru ca să ajungă până în satul Cubulcut, comuna Săcuieni, la fostul profesor și director, scuzele Colegiului? Ca să nu mai spun că alți doi membri ai CNSAS (sînt multe guri mari în Colegiu) au propria versiune despre Rakoczy, care ar fi fost totuși...colaborator. Și, încă o dată: oare ce s-a petrecut cu acest om în tot acest timp de cumpănă să nu-i preocupe pe membrii CNSAS? Recunoașterea greșelii nu poate fi fără legătură cu asumarea răspunderii. N-am auzit de vreo intenție de demisie. Ar fi o dovadă că onoarea n-a dispărut cu desăvîrșire din lumea noastră. Cît despre consecințele legale, mă tem că nu vor exista, deși legea prevede pedepse grele pentru punerea în circulație a unor neadevăruri care lezează persoana și imaginea ei publică.

Am nutrit și eu, ca și alții, oarecari speranțe în „curătenia” pe care CNSAS o va impune, măcar ca principiu, dacă nu ca fapt, în viața publică românească. Și, cu prima ocazie care i se oferă de a-și dovedi utilitatea morală, ce face CNSAS? Publică doar parțial lista de colaboratori: despre cele ale parlamentarilor PRM și PD nu se mai aude nimic, deși alegerile au trecut și deja o gravă discriminare a avut loc. Sînt tînuți la stîlpul infamiei oameni care au semnat angajamente, fără a le fi pus în practică, dar ofiteri de securitate cu angajament în bună regulă, ca Ristea Priboi, își văd în continuare de treabă, controlînd din Parlament serviciile de informații. Și declarînd sfidător că ei au fost ofiteri, nu turnători! Membrii CNSAS nu par deloc sînjeneți de faptul că revelațiile lor au făcut victime aproape numai în rîndurile PNT-cd, PNL și UDMR. Eu n-am cum să știu cîți parlamentari PDSR, PD și PRM au fost colaboratori ori de-a bi-ne-lea securiști, dar fie și probabilitatea statistică arată că ei pot fi sublimi, dar nu pot lipsi cu desăvîrșire.

**CONTRAFORT**de *Mircea Mihaiescu*

SOIA ȘI CIOCANUL

DOMINAȚIA nefastă a lui Ion Iliescu asupra României a început prin câteva spectaculoase "rechemări": de la Bîrlădeanu și Brucan, la diverși generali, între care "nestemata" Nicolae Militaru. Inși ce-și rumegau în liniște pensiile, agenți sovietici puși pe linie moartă de Ceaușescu au revenit brusc, precum ghiocelii de sub zăpadă, în prim-planul vieții publice. Cu ce efecte — o simțim până în ziua de azi. Nu pot să nu văd o legătură directă între "rebransarea" lor în zonele superioare ale puterii și debransarea în masă, de acum, a caloriferelor!

Cum dl. Iliescu trăiește doar în trecut, mă întrebam ce surprize ne va oferi la noua înscăunare. Și ele n-au încetat să apară. Nu mă gândesc doar la media de vârstă a anturajului cotocean sau la aripa batrână a PDSR, glorios reprezentată în parlament. Mă refer la faptul că sub domnia sa reapar în viața publică tot felul de slugoi ai lui Ceaușescu, vechi stindarde ale comunismului național și promovat de Pingelica. Numirea — fie și "interimar" — a lui Dinu Săraru în fruntea Teatrului Național din București e șocantă prin simbolistica implicată. Lăsând de-o parte convingerile sale comuniste, apăsător exprimate într-o publicistică rudimentară și ridicolă, în care strălucește ca o bijuterie "reportajul" în care-i prezenta pe Virgil Ierunca și Monica Lovinescu drept locuitori ai unui infern moral și material, ziarele au scris chiar săptămîna trecută că în timpul revoluției din '89 adulterul ceaușist ar fi închis ușile teatrului pe care-l conducea pentru a nu îngădui tinerilor urmăriti de securitate și armată să se refugieze acolo!

N-are rost să menționez însăilarea sa ficțională "Niște țărani", care i-a adus o anumită gloriolă în rândurile cititorilor rămași la nivelul reveriilor pășunite, pentru c-ar fi pură pierdere de vreme. Nu fac caz nici de înalta funcție deținută în cadrul Băncii Internaționale a Religiiilor, escrocherie financiară care-a sfârșit-o așa cum era programată să sfârșească: rușinos. Spun doar că e aberant ca un om care tocmai a împlinit șaiszeci și opt de ani să fie găsit potrivit — de către un regim care a făcut atîta caz de tineri și tinerețe — ideal pentru a administra una din marile instituții culturale ale României!

Dl. Săraru beneficiază, probabil, de "indulgențele papale" pe care Florin Calinescu le acordă cu o încăpățănare, admirabilă în felul ei, "fostilor". Declarînd ritos că pe domnia sa nu-l mai interesează ce-a făcut cutare sau cutare demnitar în vremea comunismului, popularul moderator construiește o judecată pe cât de șocantă, pe atît de găunoasă: marea problemă cu acești oameni e că se află în înaltele poziții de azi tocmai în numele celui trecut! Ce calități dovedite după 1990 l-au făcut pe dl. Săraru atît de potrivit pentru noua sinecură? Și nu e decît un exemplu din sutele ce pot fi aduse!

La cealaltă extremitate, un admirabil diplomat precum Mihai Răzvan Ungureanu, căruia nu i se poate reproșa (ori ierta!) decît un singur lucru — tinerețea — e ținut într-o rușinoasă carantină. Va să zică, Dinu Săraru, a cărui notorietate internațională se oprește la poarta băncii de-al cărei faliment e vinovat și el, e înscăunat cît ai clipi! În schimb, la cerea imperativă a lui Bodo Hombach, șeful Planului de Stabilitate pentru Balcani, de a-l avea pe fostul adjunct al lui Andrei Pleșu drept emisar special, guver-

nul tergiversează cu șiretenie numirea: ba că e nevoie de-o lege, ba de-o hotărâre de guvern, doar-doar se va înfuria și răzgîndi dl. Hombach! Observ că pentru dl. Nastase nu e nici o problemă să transforme ministerele în veritabile ciupercării de secretari de stat, dar e un chin să-l confirme într-o funcție de mare influență pe unul dintre cei mai străluciți diplomați apăruiți în ultimele decenii!

Obişnuiri cu târâie-brăisme, cu limbajul primitiv și cu gestică largă, unsuroasă, de prim-secretar fudul, ale atîtora dintre pedeseriști, evident că finețea lui Răzvan Ungureanu șochează! Obişnuiri cum suntem să trimitem la Bruxelles sau la Strasbourg niște pîmpălăi care-o rup pe franțuzește în ritmul sămburilor de măsline pe care le mastică temeinic între maselele tip vipia iar englezește cam cît prim-solistii din corul mușilor (am aflat că avem și așa ceva pe metafizicele noastre plaiuri!), evident că un intelectual sobru precum Răzvan Ungureanu șochează. Șochează la de la felul în care știe să zâmbească la ideile pe care le susține, pentru că în lumea burto-danubiană astfel de valori n-au nici un fel de trecere. La noi, intelectualul de bodegă și demagogul de tribună, care în public te spurcă iar în privat te îmbrățișează "cu mucii", cum zice Caragiale, sunt preferați cuiva ai cărui pori emană civilitate, politețe, competență, farmec și dorința de a construi o țară la antipodul balcanismului jegos în care ne zbatem larvar.

Tony Judt, celebrul analist politic new-yorkez, directorul lui "Remarque Institute", îmi scria de curînd o scrisoare plină de cuvinte de-o extremă căldură la adresa tânărului diplomat și intelectual român, pe care l-a avut ca invitat la unul din Forum-urile instituției pe care o conduce. Confruntându-se cu elita politologică și a politicii internaționale, Răzvan Ungureanu a reușit să impresioneze și să încante. E drept că asta se petrecea undeva în inima Europei. În schimb, acasă, pe malurile Dâmboviței, prietenii mei de la "Plai cu boi" se dedau, exact în același interval, la niște denunțuri destul de grobiene, care nu fac cîinste nici sprintărelor și nu o dată inspiratelor pene aflate sub bagheta lui Mircea Dinescu, nici ideii de valoare.

Cei care nu înțeleg ce profituri imense ar avea România din prezența lui Răzvan Ungureanu în locurile unde se stabilesc prioritățile pentru Balcani sunt aceiași care — așa cum o făcea de curînd un secretar de stat de la Apărare — ne-ar dori prapioniți pe vecie de parul rusesc. Cu texte iresponsabile de genul "Integrarea N.A.T.O. nu e o prioritate" (redau ideea, nu chiar cuvintele, altminteri mult mai meșteșugit-grosiere!) vom putea să beneficiem, maximum, de spectacolele unui Teatru Național sufocat de piese ale directorului sau de revenirea urgentă la epoca soii și ciocanului.

Cam așa se face politica la noi. Cam aceștia sunt indivizii care se joacă iresponsabil cu destinele noastre. Trăiam, până mai ieri, cu spaima de "bulgarizare". La fel trăim și astăzi. Doar că în timp ce noi am stat pe loc, conceptul s-a schimbat: astăzi, pentru nefericiții ajunși din nou la mîna cliicii iliesciene "bulgarizarea" e la fel de înspăimîntătoare ca și "europenizarea". Cam atît pot să înțelegă din lumea de azi "niștețarii" români pe care deceniile de sluj la poarta analfabetului din Scornicești i-au făcut mai mult "niște" decît "țărani".

**POST-RESTANT**de *Constanța Buzea*

DOI șoticari de rasă, care pretind că scriu acum *întîiași dată* pentru prima oară pe adresa redacției noastre (au mai făcut-o, și așa putea-o dovedi cu puțină răbdare răsfoind în colecție, dar ce mai contează), doi elevi din Comănești-Bacău

care se dau doritori de sfaturi și îndrumări cînd nu le lipsește absolut nimic, textele lor fiind saturate, ca să zic așa, de un rafinament lejer, că m-au și trecut o clipă fiori unei bănueli cum că n-ar fi ei chiar elevi, cum pretind, ci niscăi colegi puși pe glume. Oricum, textele lor se citesc aproape peste tot cu delicii. Iată în deschidere, o *Sonată*, a celui ce semnează ca la școală Stoian G. Bogdan: "Orașul zace-ngropat în carnea nopții./ Pe banca iubitoare care mă îmbrățișează stau și-mi aștept/ moartea./ Becul de diamant de deasupra capului meu îmi trimite sărutări de lumină./ Dimineata unei noi zile se naște prin cezariană./ Zaresc în depărtare două faruri aprinse, ca doi ochi ai/ beznei care se-ndreaptă spre mine./ «În sfârșit vine!» Sar în picioare s-o-ntîmpin./ Mașina de plus se-oprește zămbitoare în fațami./ E un TAXI./ Ușa din spate se deschide plictisită. Ea scoate un/ picior de alabastru încălțat cu pantof de fildeș/ catarama de naftalină./ Așteaptă puțin, și-apoi iese halucinantă, cu nuanțe/ de himeră/ picioare aproape infinite, fustă mini de/ portelan, sân de sîdef, îi vad prin bluza de sticlă/ gât de lebadă. Chipul nu i-l văd./ Îmi rod inima de teracotă-n dinți/ și-o scuipe zgură pe asfaltul de grafit./ - Ce faci dulcețo?-i zic cu un zîmbet de beteală/ și-mi face semn că nu mai am cerneală...". Și tot de același autor, această dură, durisimă *Toamnă punkistă*: "pe ceruri e-un soare cu dinți cariați/ și-i toamnă punkistă în mici intersecții -/o, haide, iubito, cu ochii turbați/ să mergem pe drumul ce duce-n infecții!// c-acolo-i un aer cu haine de fum/ și calci pe pămîntul de rani purulente./ acolo văzduhu-i cu smălțul de șerum/ și luna-i o bubă cu raze demente/ și ceru-nstelat e un chip cu acnee/ și razele-s unghii prelungi de femeie...// vom sta pe terasa cu brațe de sînge/ privind la apusuri de măduve dalbe/ și-un stol de hematii rapid ne vor frînge -/ vom fi poate puri ca globulele albe...". De ce să nu știe, la urma urmei, și cititorul cu ce îmi desface, grație elanului nemărginit al celor ce-mi scriu, ceasurile mărginite? Să-și treacă și el peste jena unor groasă, de prim moment, și să admire construcția sagace și demonstrația condusă până, hăt, în pânzele albe. Același amic al nostru, S.G.B.-ul, stă gata, în *Mit*, să ne asfixieze cu imaginația sa abundentă și deloc juvenilă: "Ea era genial de urâtă, ca o ghenă mînjită cu vopsele multicolore./ din care ies indolente gunoaie./ Ea cînd ieșea din casa ei dărapănată cîinii năpârleau, cerul năpârlea de al său albastru, păsările, avioanele și sateliții lui ca-/deau deconectate, tuna, curcubeul se rupea și devenea ogiva./ gemurile și oglinzile mașinilor, clădirilor se spargeau izbite de urățenia ei acidă și pieurau pe asfaltul ce crăpa, oa-/menii de pe străzi se-ascundeau și-n găuri de șerpi, dar/ erau peste tot băntuiți și violati de urățenia ei ce le pro-/voca spasme, stări de vomă, care îi știrbea.../ Ea cînd se crucea Treimea se izbea cu capul de pereții para-/disului...// Pistolarul din tabloul pictat de un oarecare Nea Șoric ce stă-/tea deasupra șemineului din fața patului ei, din casa ei./ se-ndrăgostise de ea în tablou, de-au început să-i apa-/tră coșuri pe chipul său negru - și-o privea mereu. Dar într-o zi, ea a sărutat icoana cu un sfînt oarecare/ ce se-ntorse cu spatele de urățenia ei în icoană, cu/ atîta frenezie încît pistolarul se-ngălbeni de gelozie/ și-o-pușcă din tablou, omorînd-o, născînd o stea pe/ cerul din tabloul său.../ Apoi culorile s-au scurs și s-au unit cu trupul ei mort." Palid detot și cuminte, și chiar naiv, i se va părea și cititorului care a rezistat până aici, textul celui de-al doilea șoticar, care-și semnează creațiile cu numele, real sau inventat, Ciotloș Cosmin. Dar chiar și așa, el este cu onoare prietenul prietenului său, ei citesc și își citesc unul altuia amuzându-se enorm, colaborînd și luînd împreună hotărări importante, cum a fost și aceea de a trimite în același plic, pe adresa revistei noastre, exercițiile lor imposibil deocamdată de calificat. Le-am parcurs cu sentimentul derutant puțin că le-am mai citit, că le știu parcă din altă viață, în variate. Transcriu în final poemul *Avraam urban*: "Pe atunci o iubeam încă pe Sara/ Până cînd a venit o rubedenie, Bloc a' lu' Frunz' a' lu' Șur' a' lu' Tabl' a' lu' Tigl' a' lu'.../ Un soi de văr al pronumelui/ Și al câmpului proaspăt arat/ De pe țarină și strigă:/ Sara pe deal, Sara pe deal, Sara pe deal...e cu altul.../ Mi-am trîntit căciula de gard, crezînd că-i oiște:/ Sara cu altul, Sara mea?/ Rînit, deziluzionat, începui să mă bandajez/ Până cînd m-am mumificat/ Și stînd așa în giulgiu/ Mi-am dat seama că nu sunt dealuri în preajmă./ Ci locuiesc într-un oraș de câmpie/ Atunci Sara...". Amicii noștri din Comănești-Bacău, care l-au citit cu atenție pe Mircea Dinescu, își încheie în acești termeni epistola: "Poemele (sau pre-poemele) noastre au importante influențe post-moderne, cum se va vedea la lectură. Intertextualitatea, metatextualitatea, hiper-textualitatea, o retorică *reinventată* (cum preconiza Eugen Simion în *Sfidarea retoricii*), o erotică falsă, mascată, în stilul optzeciștilor Iaru, Cărtărescu sau Stratan, se regăsesc în ele. Veți întâlni aluzii fine din Swift, Borges, Cervantes (cum e acea *ramura* amintind de *las ramaras*). Poate vor fi puțin șocante, dar e în cauză un act voluntar, o idee rațională de poezie". Și cînd mă gândesc că totuși s-ar putea foarte bine ca șoticarii noștri să fie, pe bune, elevi într-a XI-a, îmi dau seama cît de dificil drum și-au ales, - și că pentru a se distinge de-a lungul lui le trebuie timp și o mare, o enormă ambiție. (Stoian G. Bogdan și Cosmin Ciotloș, Comănești).

România literară

Director:
Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro<http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru
o Societate Deschisă
România

SENSUL ISTORIEI

ORICE istorie este istorie contemporană, a spus undeva Croce. Cu alte cuvinte, trecutul este privit în oricare din etapele sale prin prisma preocupărilor de actualitate. Observația este valabilă nu numai pentru istoria politică, ci pentru orice domeniu: când spunem că Homer, Dante, Shakespeare, Goethe, Victor Hugo, Creangă etc. sunt "contemporanii noștri" înseamnă că am găsit la ei idei, sentimente, modalități stilistice corespunzătoare ideilor, sensibilității și modalităților de expresie ale noastre în ciuda secolelor și chiar mileniilor care ne despart. Și întotdeauna omul s-a aplecat cu precădere asupra acelor perioade și curente pe care le-a recunoscut similare spiritului epocii contemporane lui. Structura clasică a romanilor din vremea lui Augustus i-a făcut pe aceștia să ia ca model secolul lui Pericle și să disprețuiască Grecia elenistică pe care o considerau decăzută din cauza influențelor orientale; romanticii s-au regăsit în tumultul epopeilor medievale, existențialiștii au cultivat aforismele pesimiste ale antichității. Precedentele dau sentimentul solidarității în ciuda trecerii timpului și conferă legitimitate actelor pe care le întreprindem sau gândurilor noastre, căci, în fond, nu facem decât să reedităm pe scară superioară temporală o experiență exemplară a umanității. Când Napoleon Bonaparte s-a decis să întemeieze imperiul și să se încoroneze a fost foarte iritat de opoziția pe care a întâmpinat-o în cercurile pariziene; reacția a fost promptă: în *La Gazette de France* a fost publicat un articol în care se arăta că împăratul roman Constantin cel Mare, enervat de obstrucțiile care i se făceau la Roma, a mutat capitala imperiului la Bizanț. Concomitent s-au lansat zvonuri despre o posibilă schimbare a locului de încoronare și anume la Reims, orașul tradițional al încoronării regiilor Franței. Precedentul roman a fost astfel pus în legătură cu tradiția franceză. Avertismentul a avut efectul scontat. Opoziția a încetat și Napoleon a putut să-și desfășoare ceremoniile de instaurare a monarhiei sub titulatură imperială - din nou întâlnim folosirea unui precedent roman, căci mone-ta pe care Napoleon o bate cu ocazia încoronării are legenda *République Française* -

Napoleon Empereur, ceea ce a constituit în fond reeditarea acțiunii lui Augustus care în testamentul său politic a pretins că n-a făcut altceva decât să restabilească *res publica*! Orice gest are o încărcătură simbolică și se înscrie pe o coordonată cu străvechi rădăcini: când bolșevicii au mutat capitala de la Petersburg la Moscova, faptul a demonstrat ruptura cu tradiția unei Rusii tinzând spre europeizare și revenirea la tradiția imperiului asiatic antinomic și antagonic față de spiritul european. Dacă a te recunoaște într-o epocă sau într-un curent de gândire dintr-un timp mai mult sau mai puțin îndepărtat este un lucru firesc care definește mai bine o personalitate individuală sau spiritul unui grup și al unei epoci, falsificarea intenționată a trecutului pentru a servi unor interese prezente este un act imposibil de justificat în plan moral și intelectual. Timp de aproape jumătate de secol cât a durat stăpânirea bolșevică directă la noi trecutul a fost mistificat în totalitate, fără excepție, căci până și paleoliticul a fost supus pervertirii. Personal fac parte din generația când în școli autoritățile au încercat să impună ideea că românii suntem un popor slav - persistența până în ziua de azi a acestei concepții s-a văzut în timpul războiului din Kosovo când Președintele Bielorusiei, Lukașenko, a exclamat că "România a trădat panslavismul" -, când din Eminescu nu se studia decât discursul proletarului din *Împărat și proletar*, evident scos din contextul poemului, câteva poezii de "descriere a naturii și de dragoste", când Maiorescu și Lovinescu erau lichidați în câteva insulte, când despre Blaga, Ion Barbu, regii României etc. nu se scotea nici-o vorbă, în schimb era preamărită Uniunea Sovietică, rolul "pozitiv" jucat de ruși, când erau declarați poezi în adevăratul sens al cuvântului Neculuță, A. Toma și alte asemenea rebuturi intelectuale. Nu se putea învăța nimic serios în domeniul cultural decât datorită familiei și a unor profesori inimoși care, în pofida interdicțiilor, ne dădeau posibilitatea să accedem la cultura adevărată. Dar câți au avut asemenea ocazie? În acei ani s-a produs, o depersonalizare a românilor, ale cărei efecte le resimțim din plin și în zilele noastre, căci sistemul s-a perpetuat și din-

colo de perioada stalinistă, este drept ceva mai relaxat, dar structural același și se simte și azi. După epoca stalinistă temele istorice s-au modificat: originea noastră slavă a fost abandonată, în schimb treptat s-a încercat impunerea teoriei originii noastre tracice. Și, pentru a nu renunța complet la tradiția romanității s-a inventat teoria că romanii erau ei înșiși traci, iar limba latină un dialect tracic. Odată lansată teoria chiar și în publicații ale PCR, ceea ce-i dădea legitimitate politică, ea a fost preluată pe scară din ce în ce mai largă găsindu-și ca instrument predilect de propagandă revista de tristă amintire *Săptămâna*. Paralel, s-a lansat o nouă teorie, a protocronismului conform căreia în domeniul culturii românii au inventat totul și s-au dezvoltat fără să fi suferit vreo influență. Pe aceeași linie se situează și teoria despre "scriitorii străromâni". Și pentru a vedea exact cărui tipar de gândire îi aparțin teoriile menționate nu avem decât să privim spre Moscova, centrul de comandă al tuturor comuniștilor: Soljenițin arată cum spre finalul vieții Stalin "a făcut un oribil viraj spre o înfumurare națională fără margini, prezentându-i pe ruși ca fiind primii care au făcut toate descoperirile"! La noi protocronismul rus, dominant în anii cincizeci, a fost înlocuit de protocronismul autohton: "patrioți români" au mutat în plan național spiritul lui I.V. Stalin! Dar cât de patriot român poate fi cineva configurat definitiv de mentalitatea stalinistă?

Dacă asemenea teorii ar fi simple elucubrații, reacția firească ar fi râsul homeric. Din nefericire ele sunt expresia unei tendințe extrem de periculoase pentru evoluția națională, tendință care s-a manifestat și în perioada interbelică, combătută atunci de personalități asemenea unui Eugen Lovinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu. A afirma originea noastră geto-dacică, protocronismul românesc, înseamnă a fi adeptul izolării noastre de lumea civilizată, europeană; a susține împreună cu cronicarul că "de la Râm ne tragem", a afirma fără reticențe dezvoltarea culturii române primind importante influențe, ceea ce este un fapt absolut normal, căci o cultură nu evoluează decât printr-un permanent dialog

cu alte culturi, are semnificația așezării noastre pe coordonata integrării în universul european căruia îi aparținem prin vocație profundă și tradiție istorică. Expresia politică a primeia este totalitarismul, al celei de a doua, democrația.

Astfel dezbateră este departe de a fi academică. Ea privește, în fond, viitorul României: ne îndreptăm sau nu spre Europa. Este de așteptat ca dezbateră să se intensifice acum când există toate șansele ca integrarea noastră în structurile europene să se reducă doar la retorică. Problema originii noastre istorice este astfel o temă de actualitate politică, așa cum în Roma imperială figura lui Alexandru Macedon a constituit subiectul a violente polemici, căci adversarii împărăților orientaliști, asemenea lui Nero, vedeau în macedonean prototipul monarhului oriental, zeu în timpul vieții; atacându-l pe fiul lui Filip al II-lea, conservatorii romani reacționau împotriva mentalității care din răsărit începuse să patrundă în capitala imperiului.

Din nefericire fapte evidente ne arată că epoca mistificărilor nu este revolută. De curând Instituția prezidențială într-o cuvântare ținută la Focșani cu ocazia sărbătorii unirii principatelor a susținut, pe lângă o serie de "mofturi" despre proprietate, ca domnitorul Cuza a fost primul președinte din România! Alături de Președinte se aflau doi istorici de marcă, membri ai Academiei Române. Ei au rămas impasibili față de o asemenea ineptie. Probabil se gândeau la niște studii cu titlul: Vodă Alexandru Ioan Cuza, Președintele Republicii România. Ce frumos ar suna un document în care să apară formula: "Io Cuza Voevod, Președintele..." - în loc de Cuza ar putea fi pus și un alt nume. Istoricii prezidențiali ar trebui să se prezinte cu asemenea studii în fața acelor mineri care, multilateral dezvoltăți, au devenit horticultori în Piața Universității în iunie 1990.

Discursul de la Focșani demonstrează că în sferele înalte politice mentalitatea stalinistă se perpetuează și că ea este împărțită și de academicieni, căci cine tace consimte. Iar câtă vreme stăpânește o asemenea mentalitate, drumul spre Europa ne este închis.

Gheorghe Ceaușescu



SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

OAMENII se distrează și ei cum pot. Dar cînd se distrează făcînd politică, rezultatele pot fi surprinzătoare.

De ani de zile, are loc în luna ianuarie la Davos (Elveția) întîlnirea competențelor recunoscute în domeniul economic. Fără să ia nici o decizie, pentru că n-ar avea abilitatea să o facă, *the fat cats* ai umanității lansează prognozele și liniile directoare ale economiei mondiale pentru anul respectiv. An de an, previziunile lor se îndeplinesc matematic (mai ales cele negre).

În ianuarie 2001 - premieră! Exact în aceeași perioadă cu Forumul de la Davos, contestatarii "globalizării" și luptătorii contra capitalismului au ținut la rîndul lor un Forum (social, de data aceasta) în orașul brazilian Porto Alegre: i-a invitat primarul comunist al metropolei braziliene. Participanții la noul Forum se ilustraseră pînă acum mai ales prin actele de vandalism din orașele unde dușmanii lor jurați (Banca Mondială, OCDE, FMI etc.) își țineau ședințele, spărgînd pe acolo vitrine, incendiind mașini, rîndind polițiști; intrîndu-se la Porto Alegre, ci au încercat să confere o dimensiune teoretică propriei lor violențe; rezultatul a fost spectaculos și aproape vesel, în consonanță cu numele orașului-gazdă.

Forumul Davos - o spunem de la început - e foarte departe de a reprezenta întîlnirea unor oameni care să inspire iubire. Pentru a participa, plătești organizatorului o sumă enormă; pentru a fi invitat, trebuie ca averea ori influența ta politică să fie covîrșitoare; pentru a te ilustra în acest club, trebuie ca intervenția ta să fi fost strălucită. Iar despre cei care, finalmente, îndeplinesc aceste condiții (ei

sînt Soros, Bill Gates, succesivii miniștri de finanțe ai Statelor Unite) orice se poate spune, numai că ar fi simpatici nu.

"Forumul bogătaşilor", adăpostit într-un decor elvețian feeric, înconjurat de cel mai rafinat și mai discret lux, poate da oricărui om sărac dorința de a pune o bombă în subteranele hotelului din Davos și de a arunca în aer, cit mai sus, grupul de fericiți ai acestei lumi.

Totuși, chiar dacă materializează bogăția în varianta ei repulsivă, selectul club își dovedește cel puțin utilitatea: economia mondială beneficiază, cu acea ocazie, de un capital de reflecție extrem de prețios pentru intervalul de pînă în ianuarie viitor. Pe cînd, la-Porto Alegre, Forumul social a oferit, fără să vrea, unul dintre cele mai pitorești spectacole.

La început, participanții (după rețeta brevetată) au început să spargă vitrine și să distrugă mașini, pînă ce și-au adus aminte că se află într-un oraș unde primarul e comunist și ca reuniunea contra căreia protestau era chiar reuniunea lor. Odată acest episod inițial depășit, a urmat o hăr-mălaie de cîteva zile, în care fiecare protagonist și-a strigat de pe o scenă adevărurile. După care, s-au despărțit. Un fel de chermize intelectuală! De comunicat final - nici vorbă, deși protestatarii ceva mai lucizi au depus laudabile eforturi în acest sens: degeaba! Pentru că aici își dăduseră întîlnire comuniști deprimați de stingerea "farului călăuzitor", naționaliști cu apetituri criminale, ecologi deliranti, adepți ai drogurilor gratuite și fără opreliști, homosexuali și lesbiene, alături de cei ce resping programatic orice ideologie, dar se pricep să distrugă simbolurile "prosperității capita-

FORUM

liste". Numitorul lor comun: ura crîncenă contra societății în care sînt obligați să trăiască. Dar cum e jenant să proclamăm acest sentiment în scris, s-au despărțit fără comunicat final. În locul lui, au anunțat doar orașele unde vor sparge vitrine în acest an: la Québec (aprilie, cu ocazia Acordului de Comerț american), la Genova (iulie, cu ocazia reuniunii celor șapte țări bogate), la Washington (septembrie, întrunirea anuală a FMI și Băncii Mondiale) etc.

Între bogății antipatici intruniți la Davos și veselii scandalagii de la Porto Alegre, cu tot regretul, orice om normal îi alege pe cei dintîi: reprezintă răul cel mai mic. Dintr-un motiv foarte simplu - pentru că au de partea lor rațiunea. Pe cînd ceilalți... Incapacitatea lor de a însăila măcar cîteva fraze în chip de concluzii arată că fiecare grup, grupuleț și individ din acea adunare dorea în fond altceva: a le da pe mină lumea, ar însemna s-o distrugi.

Îndirjindu-se contra FMI-ului, de exemplu, și contra modului în care această instituție distribuie împrumuturile, protestatarii de la Porto Alegre comit o gravă eroare de percepție: nu FMI creează ordinea mondială, cu tot ceea ce ea presupune, ci ordinea mondială la care s-a ajuns are nevoie absolută de FMI. A reveni la situația din urmă cu treizeci de ani, cînd propaganda sovietică vindea iluzia progresului universal, este imposibil - oricîte Forumuri sociale s-ar mai ține și oricîte vitrine se vor sparge, anul acesta, la Québec, Genova ori Washington.

ULTIMA CARTE

ESTE în volumul *Mitică și Hyperion* al lui Laurențiu Ulici, care prin tragicul sfârșit al autorului a devenit o culegere a ultimelor sale texte critice, volum alcătuit și îngrijit cu pietate și pricepere de Aurelia Ulici, un amplu text ce ar părea că nu-și are locul printre celelalte. Nu este nici o exegeză, sau un subtil comentariu critic, din seria celor adunate în secțiunea "Scara pe valuri", nici unul din acele eseuri prin care criticul se dovedește un moralist modern sau un cugetător profund asupra "ființei" românești și a destinului poporului român, texte adunate sub titlul "Europa kilometrul O" sau "Lege scrisă, lege nescrisă". Întinsul capitol, intitulat *Bridge... politic*, asemenea unui bloc eratic, rătăcit printre celelalte capitole ale cărții, mi-l face mai prezent decât oricare alt text pe Laurențiu Ulici, criticul, scriitorul, luptătorul din cetate, conștiința vie și, nu în ultimul rând, prietenul, cu toate eminentele, preamanele, mișcătoarele sale virtuți. Parcă îl văd pe Laurențiu retras cu amicii și complicități săi într-ale bridge-ului într-o încăpăre a Vilei Scriitorilor din Neptun, odată în preajma unui An Nou, scufundat cu delicii în speculațiile unei licații. Cred că toate iscusințele, toate propensiunile unei naturi complexe, toate talentele unei înzestrări bogate se conjugau în desfășurarea aceluia joc. Acest mic manual de bridge, mai cuprinzător pentru subiectul pe care-l tratează decât manualul de vânătoare al lui Odobescu din *Pseudokynegetikos*, dar tot atât de ingenios alcătuit, viza undeva sus, foarte sus. El nu este doar un simplu ghid, nici o sumă a experiențelor unui expert. Omul politic, Laurențiu Ulici, năzuia și în bridge la o "întâlnire cu Europa", la o integrare europeană. Omul de litere găsea tot timpul corespondențe între jocul acesta și celălalt joc, cel cu cuvintele. Dacă imprevizibilul folosește în Poezie, el dăunează în bridge - cum o știa el preabine - dar și unul și altul din aceste jocuri cu mărgele de sticlă presupune judecăți, intuiții bine controlate, bine temperate. Am rostit un cuvânt care se potrivea naturii lui Laurențiu Ulici: dacă temperamentul nu este și poate nici nu trebuie să fie corigibil, jucătorul de bridge expert, criticul nu mai puțin expert și bărbatul de stat care năzuia să fie știa deopotrivă că doar "tăria de caracter îl poate pune între paranteze". A fost o natură foarte bine temperată.

Mitică și Hyperion este o carte pe care am întâmpinat-o la apariție în același timp cu bucurie și mâhnire. Bucurie, pentru că descopeream în scrisul unui mare critic literar teme, motive, o specie a scrierii pe care nu i le cunoșteam. Satisfacție intelectuală dublată de amărăciune căci revelația era întovărită de conștiința pierderii unui gânditor și a unui scriitor care, abia în aceste ultime texte ale sale, își vădea pentru mine strălucitele sale capacități. Acel *fatum* al anticilor făcea ca, în unele din aspectele sale creatoare majore, existența lui Laurențiu Ulici să se cristalizeze într-o carte postumă, ce-și va avea soarta independent de aceea a autorului ei.

Este stranie constatarea pe care o faci, citind această carte, că autorul ei și-a pus nu o dată problema *postumității*, dovedind că această temă îl preocupa, că a cuge-
tat adeseori asupra ei. Astfel, într-unul din textele litera-
re, în care ideea este conjugată cu ficțiunea, în *Relatare
despre poezia română în Istorie*, prefața-parabolă la an-
tologia *O mie și una de poezii românești*, Laurențiu
Ulici se închipuie pe sine în postura unui cercetător de
peste o mie de ani, care fiind un cunoscător al limbii
române, limbă demult moartă, asemenea limbii eline sau
latine, descoperă o sumă a poeziei românești. Astfel cele
zece tomuri ale unui amplu florilegiu, ale unei cres-
tomății a poeziei române ne vin de undeva din viitorul
propriului nostru trecut. Nu fără melancolie poți citi la
sfârșitul acestui text în care Antologatorul își precizează
finalitățile urmărite în lucrarea sa, o poezie de prezen-
tare personală a sa. Această poezie se deschide prin ver-
sul: "Sunt bătrân, bătrâne, timpul nu mă iartă..." și se
închide, dureros, printr-o viziune incertă asupra limi-

telor în timp ale viitorului său existențial: "Până unde, totuși, până unde? Când?"

Termenul-limită al existenței pe care autorul nu-l cunoștea atunci, asupra căruia se întreba cu nedumerire, noi astăzi îl cunoaștem. Dar ceea ce mai aflăm din parabola Antologatorului este o altă temă care îl preocupă, ba chiar îl urmărește cu puterea obsesiilor. Este vorba de tema *oximoronului*, temă ce apare - cum vedem - chiar în titlul cărții lui Laurențiu Ulici. Oximoronul este o figură de stil ce constă din combinarea a două noțiuni în aparență incompatibile, cum ar fi “un zeu muritor”. Avem un oximoron în versul bine cunoscut din *Oda* lui Eminescu: “Suferință, tu, dureros de dulce”. În numeroase din articolele-eșuri pe care le-a publicat autorul nostru revine acest termen. Observăm că el este folosit îndeosebi în textele ce se referă la identitatea etnică a ro-

mânilor, la definirea unui etos românesc. În două texte - din nefericire neterminate - ce apar sub titlul (care va fi și al volumului) *Mitică și Hyperion* - se încearcă o ambițioasă definire istoric-caracterologică a poporului nostru. Aici se află nucleul doctrinar al proiectatei cărți, *Mitică și Hyperion*, din nefericire întreruptă prin curmarea vieții autorului. Cele două capitole: I. *Oximoronul genetic - de la romanizarea dacilor la dacoromanizare*; II. *Oximoronul istoric - supraviețuirea ca viață*, alcătuiesc doar o temelie pentru construcția ideatică de mai târziu. Înțelegem din aceste texte în ce măsură oximoronul făcea parte structurală din viziunea lui Ulici despre poporul sau. Nu ne mirăm, deci, dacă din prefața amintită la marea antologie a poeziei românești, aflăm că în utopia Antologatorului, România devine în epoca postistorică, *Oximoronia*, țara absolutei compatibilități a contrariilor, "vestită și astăzi prin curat-murdarul

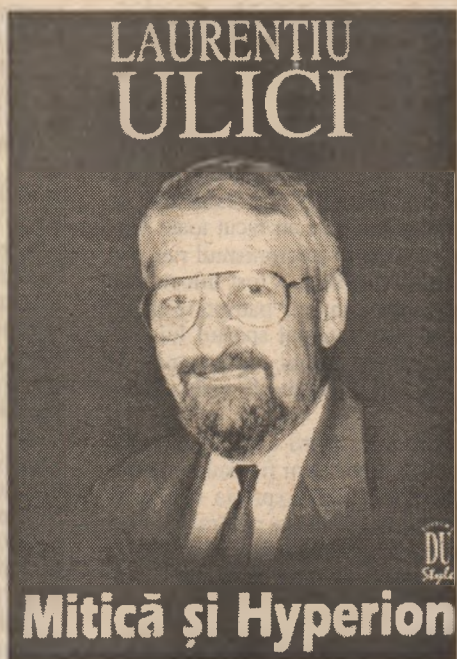
tristeții ei umoriste, prin alba-neagra coborâre înălțătoare în dealul-valea unui râsu-plânsu de o inexpugnabila transparentă opacă”.

Ceea ce ne pare formulat cu o ironic-umoristică de-formare a adevărului reprezintă însă o surprindere în esența sa a adevărului însuși. Că Laurențiu Ulici nu s-a mulțumit să definească apodictic condiția românească, ci a pornit la o explorare în adâncime a realității românești înțelegem parcurgând textele grupate în ciclurile: "Europa, kilometrul 0", cele referitoare la "Eul diurn" și la "Eul nocturn", precum și articolele pe tema "Lege scrisă, lege necrisă". Toate aceste texte au apărut în publicații periodice. Ele nu sunt, însă simple articole ocazionale. Însăși continuitatea ideilor, consecvența demonstrațiilor dovedesc că, deși fragmentare, ele urmau să intre în corpul unor construcții mai ample. Astfel, în articolele din ciclul "Europa, kilometrul 0", maramureșanul Ulici pornește de la determinarea geografică a centrului Europei în acel "Kilometru 0" de la Sighet, în egală măsură depărtat de Atlantic și de Ural. Or, de la această centralitate geografică, eesistul nostru deduce analitic caracterul central-european pe numeroase planuri al caracterului nostru etnic precum și al culturii noastre.

În eseistica sa, revelată în *Mitică și Hyperion*, Laurențiu Ulici manifestă eclatante calități ale spiritului său analitic, pe lângă cele ale constructorului temeinic. Dacă adăugăm la acestea virtuțile stilistice ale scrisului său înțelegem mai bine ce pierdere a suferit literatura și gândirea românească prin dispariția sa.

Cei din Antichitate au cugetat mult mai profund decât au făcut-o modernii asupra existenței cărților - a tuturor scrierilor - în timpul istoric. Atunci când latini spuneau: *Habent sua fata libelli* - scrierile își au soarta lor -, ei nu recunoșteau doar supunerea cărților, ca și a tuturor celor existente în lumea oamenilor, la un anume destin, la o fatalitate. Ceea ce voiau să sublinieze, prin această expresie devenită întrucâtva un loc comun, era tocmai faptul că, deosebit de oameni, chiar de cei ce le-au scris, cărțile își au și își urmează soarta lor oarecum autonomă. Admirabila carte a lui Laurențiu Ulici, *Mitică și Hyperion*, devenită ultima prin năpraznica sa moarte prea timpurie, exemplifică trist veridicitatea adagiului antic.

Nicolae Balotă



“CINE pierde ciștișă”. Aceasta pare a fi strategia salvatoare aplicată de Anton Holban personajelor sale a căror viață/ moarte nu dovedește nimic. Născut la 10 februarie 1902, la Huși, autorul *Ioanei* se stinge la 15 ianuarie, la București și intră prin justa presimțire a morții timpurii în rândul autorilor “cu legendă”. Proustian lucid până la îndoaia că ar putea fi doar un discipol “fără fantezie”, înlătură abil îngoasa imitației, supralicitind pe alte modele din literatura (clasică!) franceză: “Poate că există ceva organic în noi, căci mi-aduc aminte că-l savuram pe La Fontaine înainte de a-l înțelege.” Nici poezia ce rezultă din amestecul trecutului cu prezentul nu crede a fi împrumutată de la Proust, unde o identifică drept “mijloc de artă”, ci, după cum mărturisește în *Testament literar*: “Cu delicii am observat mai întâi jocul timpurilor în fabula lui La Fontaine”. La moartea motanului Ahmet din cel mai “ionic” roman al său (*Ioana*), Sandu, naratorul-scriitor exclamă: “Dacă aș fi trăit în Franța, în secolul al 17-lea, aș fi rugat pe La Fontaine să scrie o fabulă tristă”. Tot așa, până la obsesie, apare și un “adevărat complex racinian” (I. Negoieșcu). Holban regretă că a ales, precum Proust, întârzierea “oricât de mult, la împlinire, la fiecare amănunt” și rămâne visător, generalizând culpabila deviere: “Sintem departe de proporțiile geometrice ale lui Racine”. Dar revine, și în același *Testament literar* declară că a creat *Ioana* “din nimic”, așa cum făcuse și Racine cu *Bérénice*. Tema, comună, se rezuma la “doi oameni care se iubesc, dar care trebuie să se separe”. Răsfățul sincerității ca “poză” a intelectualului erudit se răscumpără prin autoironia rostită grav: “Un scriitor român care și-a dat osteneala să-l asculte pe clasicul francez” și se prelungește în opera propriu-zisă. *Ioana* este comparată cu eroinele lui Racine, iar un pretendent la mina acesteia, un ofițer, va fi ridiculizat prin probabila lui lipsă de cultură: “un locotenent care spune în loc de Racine, *Raciri*”. Anton Holban e conștient că noul curent literar căruia i s-a integrat este dificil. Romanul personal, de analiză, cu “nodurile” lui de luciditate, autenticitate și introspecție nu se află la îndemina oricui. Noduri marinărești, de altfel. Sub aparență spovedaniei complete, “el (Sandu) își va permite toate confesiunile” și pare a duce la îndeplinire acea nevoie a autorului de a profita de literatură pentru a-și face portretul interior și a căuta să-și prelungească existența. În fapt, naratorul întinde o capcană bine gândită eventualului cititor. Autorul rămânând stăpîn pe destinele personajului, dar se amuza că de o bună farsă intelectuală dacă “s-a priceput uneori să-l inducă pe lector în eroare”. Apele nu se aleg. Autor, narator și personaj trăiesc în hațișul ambiguităților interferente și se hrănesc precar dintr-o unică sursă: chinul, suferința “eului intimist” care este, prin definiție, un eu “tragic”. Anton Holban amestecă planurile și sporește confuzia. El spune răspicat: “Nu trebuie să se creadă că autorul și Sandu se suprapun perfect (nici Marcel și Marcel Proust)”, dar a învățat că “la observația celor de primprejur pot să adaug și observația asupra mea”. Fiindcă, la urma urmei, “cu mine sînt obligat să trăiesc tot timpul, pînă ce comedia vieții mele se va termina definitiv”. Este o invitație destul de străvezie la încălcarea “pactului autobiografic” proclamat de Ph. Lejeune. Doar precauția și o atenție educată i-a oprit pe comentatorii săi “să fie mai catolici decît Papa” și să ia drept autobiografică o operă nerecunoscută de autor ca atare. Oricum ar fi, nu i se poate nega lui Anton Holban meșteșugul (unic în literatura română) de a cînta pe o singură coardă întinsă între moarte și eros ingenioase “capricii” proustiene.

În *Anton Holban. Complexul lucidității*, AL. Călinescu consideră povestirea *Chinuri* capodopera scriitorului, ea ilustrând "în chipul cel mai pregnant psihologia personajului lui Holban". Interesant este că tot ce simte Sandu (eternul Sandu!) din *Chinuri* are echivalenți în trăirile adolescentului Anthony Beavis din *Orb prin Gaza*. De altfel, Aldous Huxley nu este deloc străin lui Holban.

Sandu are, ca de obicei, situația sub control. "Sunt perfect lucid" repetă convins în fața nevestei lui moarte. "Marea trecere" este însă un spectacol al derizoriului: lui Sandu îi este foame și, după ce o potolește cu o bucată de "șoco lată" înghițită pe furie, îi e o sete "intolerabilă". Teroarea conveniențelor îl paralizază. Privește fix sexul femeii ("gest monstros"), dar fără interes. Încep deliciile și chinurile reconstituirii: iat-o pe Paula, tinăra și suplă "un arc frenetic încordat asupra mea". Și din nou străină, corpolentă: "Paula putrezește lângă mine". Urletul neomenesc din final nu dovedește nimic. Poate semnifica orice: silă, oroare, teamă sau neputință, pînă la deznădejdea de a fi înțeles în sfîrșit tragedia. Anthony Beavis asistă la slujba de înmormîntare a propriei mamei îngrețoșat de mirosul din biserică. Dorește cu ardoare să scuipe excesul de salivă (dar unde?). Reușește într-un tirziu să folosească batista, tot pe furie, terorizat de aceleași tiranice uzanțe. Este atent, ca și Sandu, la reacțiile celorlalți ("Iadul sint Ceilalți") rostește, dumirit, un personaj al lui Sartre). Prin irepresibile translații mentale, din cenușa morții se reintrupează femeia tinăra care patina cu grație, "ca un pescăruș alb" pe lacul înghețat. În final, Anthony plinge în hohote, pradă unei reacții ce-l descătușează, fără a fi, neapărat, semnul durerii sfîșietoare a orfanului.

Precum moartea Irinei, viața lui Sandu "nu dovedește nimic". POATE A LUNECAT...Dilema neelucidată reverberează în mintea lectorului indus sau nu în eroare de "jocurile lui Sandu": POATE A IUBIT...

Gabriela Ursachi

Din jurnalul lui Alceste (VIII)



● Privindu-te în oglindă, realizezi cea mai elementară metaforă a ființei tale.

● Ambiția e în sine o formă a revoltei.

● A preciza sensuri înseamnă a obliga. Tirania sensurilor.

● Imensa spaimă de propriile tale speranțe.

● Nu putem gândi fără a ține seama de vraja calității umane, misterios individual: "Greșeala lui Descartes, scria Alain, e de mai bună calitate decât adevărul unui pedant".

● Vîrstele: entități vide, mulțumindu-se a *împrumuta* chipul tău, asemenea unor oglinzi.

● Vîrsta prezentă: un somn în care apar alte vîrste, aidoma unor vise.

● În casa modestiei nu există oglinzi.

● Oboseala conținută în orice recunoaștere, în orice oglindire.

● O demnitate rușinoasă: cum de are parte numai de insuccese?

● Complexul adevărului, care, câteodată, se simte prea sărăcăcios în raport cu luxoașa mistificare, înaripată de fantezie.

● Bețivii spun că nu izbutesc să se trezească pentru a începe o beție. Cît de liniștit și de echilibrat trebuie să fii pentru a-ți degusta, *ab initio*, neliniștea și dezechilibrul!

● Scrii pentru că nu poți accepta tăcerea, echivocul pe care-l reprezintă intențiile ei nelămurite. Dar constăți că ai opus echivocului un alt echivoc.

● Cine n-are geniu, are datoria de-a avea talent. Cine n-are talent, are datoria de-a avea o aptitudine. Cine n-are nici o aptitudine, poate avea prestația inocentă a materiei prime, căreia pare a nu-i reveni nici o obligație.

● "Toate originile sînt secrete" (Amiel).

● În ochii de sticlă sfărîmați ai păpușii, cerul geme întocmai ca-n ochii adevărați.

● Murind, te vei legăna pe imensitatea de ocean a celor pe care nu le-ai scris încă.

● Micile erori scutesc adevărul a degenera într-o perfecțiune mortificatoare. Sînt factorii neomologați ai întreținerii lui.

● "Orice critică revine la a spune eu nu sînt tu" (Paul Valéry).

● Neantul înființator, de unde se cuvine a pleca toate cele ce sînt, spre a-și putea stabili originea în ele însele. Inclusiv Creatorul, intrucît "Dumnezeu însuși este Neant" (Meister Eckhart).

● "Logica este în afara vieții. În logică, în dialectică, în sistematologie, sînt prezente toate mecanismele, toate nebuniile posibile. Sistematologiile pierd, se știe, contactul cu realitatea" (Eugen Ionesco).

● "Comicul este, în fond, expresia unei angoase, debutul tragicului. Este suficientă accelerarea mișcării pentru efectul comic și încetinirea pentru obținerea tragicului" (*idem*).

● Prestigiul erorii constînd în capacitatea ei de-a permite amendarea, reîntoarcerea purificatoare, de-a întretine astfel fluxul vieții lăuntrice.

● Dacă, așa cum scria Valéry, originalitatea constituie o chestiune de stomac bun care digeră substanța altora, ne dăm seama de lipsa ei de însemnătate într-o instanță transcendentă.

● Snobismul: o stranie originalitate a lipsei de originalitate.

● Nu poți fi original decât eventual la sfîrșit, cînd toate jocurile au fost jucate, cînd strategiile te lasă rece, cînd nu te poți raporta decât la propria ta ființă, așa cum e.

● Poți fi original fără să vrei, cu mai bune rezultate decât prin punerea în mișcare a voinței.

● Nu mi-aș putea descrie mai bine starea sufletească din aceste ceasuri de durere decât cu ajutorul cuvintelor lui Eugen Ionesco: "Și ființa asta mică pe care am văzut-o suferind, (...) pe care am văzut-o iubind, nu va mai fi. Lucrul acesta mă mîhnește mai mult decât distrugerea întregii lumi".

● Omul celebru e un om-instituție. Pe ușile lui intră și ies numeroși indivizi pe care, de regulă, nu-i cunoaște și care, deseori, nu-l cunosc decât foarte vag, nesigur, incorect.

● A face foc în cuvinte, fără o mare supraveghere, e tot atît de primejdios ca și a face foc în pădure.

● Vorba de spirit: o insulă fermecătoare ce nu aparține nimănui. Zăbovind acolo mai mult timp, există riscul să rămii fără tine însuși.

● Evident, tentația posesiei e mai mare în relațiile cu lucrurile care nu ți se cuvin ori problematice sub acest aspect. Ușor te plictisești de ceea ce știi sigur, ca și de ceea ce îți aparține în mod cert. Să fie acesta ecoul sufletului aventuros al unor strămoși?

● "Adjectivul omoară dacă nu dă viață" (V. Huidobro).

● Scopul, orice scop se poate umple de așteptare precum un balon de aer și chiar să crape sub presiunea acesteia.

● Dacă marile adevăruri, marile sentimente, marile trăiri cedează locului comun, nu este acesta un motiv suficient pentru a-l reconsidera, pentru a ne teme de el?

● Politețea arogantă: teribilul ei succes se datorează

faptului că ea satisface atît plăcerea noastră de-a fi flatați, cît și pe cea de-a fi biciuiți.

● Un prezent atît de intens, încît îl resimți drept o amintire *in statu nascendi*.

● Rămîne în dificultate ca într-un mediu protector. În afara ei s-ar simți descumpanit, lipsit de capacitatea de-a fi el însuși, așa cum a fost proiectat prin inadaptarea ce-l caracterizează.

● Partea bună a îndoielii, aceea că ea reduce suferința, îi zădărnicește absolutul.

● Plenitudinea unui destin, dată de toate lucrurile.

● "...a comanda nu înseamnă a înșfăca puterea, ci a o exercita în liniște. Pe scurt, a comanda înseamnă a te așeza pe tron, pe un jîlț de magistrat, într-un fotoliu prezidențial sau ministerial. Contrar a ceea ce presupune o optică inocentă și superficială, a comanda nu este atît o chestiune de pumn, ci de... șezut. Statul este de fapt starea opiniei, o situație de echilibru, de statică" (*Ortega y Gasset*).

● A fi artist înseamnă a lustrui o suprafață cu bună credință, pînă cînd aceasta ajunge a răsfîrîge adîncimile lumii.

● Tehnica: o divinitate sinistru nu doar pentru că reclamă jertfe, ci și pentru că, periodic, se sinucide.

● Îndirjirea pe care o extragi din înfrîngerii, decepții, prăbușiri: o forță vitală similară celei a plantelor ce se nutresc din bălegar.

● Pierzania epigonului constă în faptul că dorește a imita *perfectiunea* paradigmei, iar nu starea ei de viață, incluzînd fireștile neajunsuri.

● Singurătatea sporește responsabilitatea față de tine însuși (eul tău își asumă rolul de lume, așa cum o văduvă își asumă, pînă la un punct, rolul de bărbat).

● Originalul (modelul) e prin sine însuși aristocratic. Contrafacerea implică în sine o idee democratică: e la îndemîna tuturor, e maleabilă, se poate multiplica etc.

● Slăbiciunea ambiției constă în raportarea ta la alții, *recte* în dependența ta de alții, ca de un drog.

● De la un moment al existenței te pomenești imitîndu-te pe tine însuși. Îți ești propriul discipol, propriul epigon. Te moștenești pe tine însuși, fără a-ți da seama cînd ai murit.

● Nici o lumină nu e atît de intensă încît să nu-i îngăduie întunericii să-i dea tîrcoale. Dramatismul atît de uman al oricărei lumini.

● Există nu numai o vocație ascensională, ci și una a căderii. Păcatul presupune talent. Infernul e un mediu genial.

● Puținele iluzii ale bătrîneții sînt cele mai profunde, fiindcă sînt ultimele.

● A-ți căuta trecutul e tot așa de fals ca și cum ți-ai căuta viitorul, deoarece te confrunți cu o incongruență dintre material și imaterial (cel dintîi devenind tot atît de abstract ca și cel de-al doilea). Ceea ce s-a întîmplat ține de teorie și utopie, ca și ceea ce va urma.

● Decădere și mîntuire într-o unică manifestare, atunci cînd nu (te) mai înțelegi, cînd nu (te) mai recunoști.

● Tăcerea: o cenzură *naturală*.

● Cine nu știe să profite de clipă, n-ar ști să profite nici de eternitate.

● "Artele poetice sînt făcute din refuzuri" (Jean Paulhan).

● Creația tinde a deveni un extremism al propriului eu.

Cărți primite la redacție

● Mihai Eminescu, *Lumiere de lune/Lumină de lună*, poeme, ediție bilingvă româno-franceză, versiunea în limba franceză de Theodor Cazaban, București, Ed. Jurnalul literar, 2000. 112 pag.

● Mircea Eliade, *Aristocrația solilocvială a dialogului* (interviuri și mărturisiri), ediție și cuvînt înainte de Mircea Handoca, București, Ed. Jurnalul literar, 2000. 216 pag.

● Mircea Zăciu, *Jucătorul de rezervă*, poezii, Cluj, Biblioteca Apostrof, col. "Scrinul negru", coordonată de Ion Vartic, 2000. 84 pag.

● Nicolae Balotă, *Caietul albastriu*, "Timp mort, 1954-1955, Remembar 1991-1998", ediția a II-a, adăugită, vol. I-II, București, Ed. Universal Dalsi, 2000. 544+544 pag.

● Sorin Alexandrescu, *Identitate în ruptură - mentalități românești postbelice*, studii, traduceri de Mirrela Adăscăliței, Sorin Alexandrescu și Șerban Anghelescu, București, Ed. Univers, 2000. 322 pag.

● Dumitru Radu Popa, *La revoluția română*, proză scurtă, București, Ed. Univers, col. "Ithaca - scriitori români din exil", 2000. 208 pag.

● Adriana Bittel, *Întîlnire la Paris*, unsprezece povestiri, București, Ed. Compania, col. "Contemporani", 2001. 112 pag.

● Nicolae Florescu, *Noi, cei din pădure*, reevaluări critice ale literaturii exilului, București, Ed. Jurnalul literar, 2000. 246 pag.

● Mitropolit Nicolae Corneanu, *Pe firul vremii*, meditații ortodoxe, București, Ed. Jurnalul literar,

2000. 214 pag.

● General Nicolae Rădescu, *În corespondența secretă a exilului*, vol. I (martie 1947 - mai 1949), București, Ed. Jurnalul literar, 2000. 244 pag.

● Magda Cărneci, *Poeme politice*, Botoșani, Ed. Axa, 2000. 108 pag.

● Maria Marian, *Castelul englezesc*, roman, prezentare de Domnița Ștefănescu, București, Ed. Mașina de scris, 2000. 280 pag.

● Sânziana Batiște, *Doine și dore*, Cluj-Napoca, Ed. Clusium, , 2000 (versuri). 80 pag.

● *Povestiri cu haz*, cuvînt introductiv și ediție îngrijită de Maria Roșca, ediția a II-a, București, Ed. Ginta latină, 2001 (cuprinde proză scurtă de Nicolae Gane, Cella Delavrancea, Victor Eftimiu, Gottfried August Bürger, Axel Munthe, Luigi Bertelli/Wamba). 122 pag.

Un Kafka al psihanalizei

JOHAN S. KAFKA este profesor de psihiatrie și științe comportamentale la George Washington University School of Medicine și psihanalist formator și supervisor la Washington Psychoanalytical Institute. A conferențiat, în urmă cu câțiva ani, la Universitatea din Ulm în calitate de *visiting professor*, pe teme dezvoltate și sistematizate ulterior în cartea care face obiectul interesului nostru. La redactarea ei au mai contribuit premiul oferit de Fundația Breuninger și instigările amicale la proiect venite din partea mai vechilor noastre cunoștințe, psihanalistiții Thomä și Kächele.

Semnificativă pentru o temă precum cea din titlul cărții se dovedește mai întâi de toate formația și pluralitatea preocupărilor autorului, deschiderea sa nu doar către psihanaliză, dar și către disciplinele umaniste, psihologie, medicină, psihiatrie, biologie, fizică etc. Nu lipsită de ecouri se dovedește de asemenea experiența de simplu muncitor al Lumii Noi, dintr-o perioadă mai abruptă a traseului său. Petrecându-și primii 13 ani în Austria, următorii 6 în Franța, stabilit apoi în Statele Unite, nevoit să se adapteze în permanență la noi și noi contexte culturale, John S. Kafka era cumva predestinat studiului realităților multiple. Intervine aici, conștient, și convingerea profund psihanalitică după care înțelegerea alegerilor de destin se află într-un intim racord cu biografia.

Autorul se axează principal pe câteva mari distincții și asocieri, pe care le explicitează încă din introducere. Astfel, este insistent subliniată naivitatea distincției dintre cogniție și afectivitate, distincție care funcționează ca o prejudecată uzuală și ca pretenție de obiectivitate în cercurile științifice (într-un deplin acord cu autorul, aș observa că ea se amplifică mai ales în mediile anglo-saxone). Kafka se declară totodată împotriva refuzului ermetic al majorității analiștilor de a filozofa pe marginea practicii de clinică, refuz practicat (cu justețe, până la un punct) ca garanție a eficienței și a autenticității psihoterapiei. Trebuie observat că se redeschide astfel o problemă mai veche, încă nedecisă a psihanalizei - anume dacă există o incompatibilitate

tate necesară între teorie și practică în cariera psihanalistului. Mai concret: poate fi un bun clinician și un teoretician cel puțin la fel de bun? Rezolvarea lui Kafka este una subtilă și, desigur, nu tranșantă: calitatea abordărilor terapeutice depinde ea însăși, de la un anumit nivel, de receptivitatea analistului la problemele teoretice.

Primul capitol este axat pe relevanța clinică a considerațiilor despre "timp, temporizare și perspectiva temporală". Această situație - preferabilă, în opinia lui Kafka, celor spațializate - își află rădăcinile, în cazul său, în filosofia bergsoniană. Tema realităților multiple este apoi cercetată din perspectiva formării obiectului, a cercetărilor cu LSD și Sernyl din anii '60, a diagnosticului și a tratamentului, a schizofreniei, a ritualurilor, dinamicii familiale și comportamentului de grup ș.a.

Merită evidențiat cu prisosință efortul decis și competent al Roxanei Melnicu la traducerea acestei cărți deloc ușoară, construite în jurul unor realități complexe, interdependente, intuitive și în genere dificil de aproximat.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Fiul după Mailer

ABSOLVENT al Universității Harvard, pușcaș marin în timpul celui de-al doilea război mondial, jurnalist, eseist, romancier, critic și regizor de film, premiat de două ori cu Premiul Pulitzer și cu National Book Award, Norman Mailer este una dintre cele mai interesante și mai controversate figuri ale literelor americane postbelice.

Construindu-și o carieră dintr-un puternic cult al personalității și înțelegând că timpurile cer o nouă formă, Mailer a creat o operă în care trece cu ușurință de la eseu la reportaj, de la biografie la romanul istoric și polițist.

Ultima lui carte *Evanghelia după Fiu* (1997) este o combinație de biografic, memorialistic, povestire și roman, de fapt, o re-povestire, o re-scriere a evangheliei la sfârșit de secol XX de către Isus însuși (persoana întâi care sugerează identificarea eului auctorial cu naratorul e și o ocazie unică pentru Mailer de mitologizare a eu-lui). Căci evangheliștii au scris "multe exagerări [...] mi-au pus în gură vorbe nerostite de mine cândva și care au zis că așa fi fost blând, când eu eram alb de furie [...]. Astfel că îmi voi spune propria mea versiune." (p.9)

Spre deosebire de *Evanghelia după Isus Christos* a lui José Saramago unde scriitorul portughez speculează cu maximum de efecte lacunele textului biblic în ceea ce privește copilăria lui Isus transformându-l pe acesta într-o puternică și îndrăzneată ficțiune, oferind perspective și sensuri mult prea provocatoare pentru a scăpa de acuzațiile de erezie, "biografia" lui Isus în versiunea lui Mailer este în mare parte fidelă faptelor relatate în evangheliile canonizate. Re-povestirea scriitorului american nu aduce multe lucruri noi, ba chiar pierde din prospețimea limbajului evanghelic și din patosul relatărilor originale, lip-

suri pe care însă autorul le asumă cu bunăștiință. El conturează un nou Isus prin prisma memoriei ("cel puțin din câte îmi pot eu aminti") și aduce în noul text conștiința de sine a unui autor al veacului postmodern.

Și de data aceasta latura umană a Mântuitorului este accentuată. Modest și deseori umil, Isus-ul autobiograf al lui Mailer se arată pe sine nepriceput, regretând dulgheritul, cu îndoieli mai mult sau mai puțin profunde: "Nu puteam să văd în mine Fiul [...]. Îndoiala asta m-a părăsit doar de teama Mâniei Lui" (p. 21). Încercarea să-și depășească prin înțelegere propria condiție umană ("scârba mea de preacurvie îmi umpluse anii cu poftă trupestă"), având greutatea în a înțelege care cuvinte sunt ale lui și care ale Tatălui, izolat între Tată și ucenici ("dacă ei mă iubeau, mă iubeau pentru puterea mea de a face minuni", "dacă Tatăl meu nu mă auzea

că e vorba acolo de un personaj pitoresc și extrem de simpatic, neobișnuit în peisajul Bucureștilor atât de pragmatici de acum două sau trei decenii: un Pagan sau un Don Quijote, pasionat al unei iubiri intelectuale absolut gratuite, cineva mistuit de o benefică monomanie, inofensivă pentru alții, plină de suferință dar și de delicii pentru sine însuși, care se consumă în spațiul poeziei. Poet, dar poet al altor iubiri, adică traducător de poezie, Otto Starck, "mărunt, rotund și ochelarișt", cum îl descrie Mioara Cremene, era acum patruzeci de ani și este în continuare un împătimit al poeziei clasice persane. Nu-mi amintesc când ne-am întâlnit prima dată, dar evident îl știu din perioada studenției; mi-l amintesc bine din întâlniri probabil întâmplătoare dar neapărat lungi, prin anticariate sau la Biblioteca Academiei, unde singurul nostru subiect de discuție - singurul, pe care-l accepta el - era poezia persană și traducerea la care lucra. Cred că e o exagerare a memoriei excepționale a Mioarei Cremene, sau un artificiu poetic, imaginea acelui adolescent excesiv de poliglot, "un poliglot înăscut aș zice... (care) vorbea și scria sanscrită, japoneză, împreună cu două duzini de alte limbi și dialecte asiatice" și care "compunea o epopee scrisă în limba vietnameză" (p. 133). Otto Starck, despre care nu știu dacă e același cu autorul omonim al unui volum de schițe apărut în 1968 sub titlul *Iedera*, și care probabil mai știa și alte limbi orientale, și-a umplut viața numai cu poezia persană a lui Hafez, Saadi și Omar Khayyam. A publicat mai multe volume de traduceri din acești poeți în anii șaptezeci-optzeci (Omar Khayyam, Saadi, Hafez, *Catrene persane*, Albatros, 1974; Hafez, *O sută de gazeli*, Univers, 1977; Saadi, *Bustan*, Albatros, 1978; *Trei poeți persani: Omar Khayyam, Saadi, Hafez*, Ed. Științifică și enciclopedică, 1982) și pot depune mărturie că nu numai în aceste cărți, dar și în nesfârșitele noastre turniruri ca susținători ai perfecțiunii poeziei persane, respectiv, arabe vechi, elocința, lirismul și toate celelalte înzestrări ale îndrăgostitului erau indiscutabil de partea sa.

Mioara Cremene știe că Otto Starck, azi, "trăiește în enormă sărăcie și izolare, într-o suburbie a Tel-Aviv-ului" și i-a citit recent o traducere "într-o revistă israeliană intitulată *Pro și contra*". Nu cunosc revista respectivă, dar să-mi dea voie distinsa poetă și extrem de interesanta memorialistă să mă îndoiesc: Otto Starck trăiește, într-adevăr, în Israel și anume într-o izolare relativă, ca orice mare muncitor pe un tărâm atât de pretențios cum este poezia. Dar "enormă sărăcie" e încă o licență poetică. Otto Starck este, dacă nu chiar un nabab, în orice caz un om bogat, sau cel puțin așa îmi apare mie, căci el a mai publicat câteva volume de cind a plecat în Israel: chiar acum citiva ani, în 1993, a editat pe speze proprii un volum în care reia mai vechile sale traduceri din Omar Khayyam ridicind la cinci sute numărul catrenelor (rubaiatelor) cu care înzestrea cultura noastră, așa de săracă în traduceri bune din marea lite-

Marius Chivu

Scrisori persane

UN PASAJ din interesante memorii ale Mioarei Cremene, recent apărute sub forma unor dialoguri cu Mariana Sipoș (*La ce e bun Parisul*, Ed. Universal Dalsi), mi-a atras atenția și cred că nu numai mie, pentru

3 parabole
din
MASNAVI-E MANAVI
(POEMUL SPIRITUAL)
de
DJALAL-UD-DIN RUMI

Traducere din limba persană, prefață și note
de
Otto Starck

Djalal ud-Din Rumi, *Trei parabole din "poemul spiritual"*, traducere din limba persană, prefață și note de Otto Starck.

ratură orientală. Anul trecut, Otto Starck a publicat - și tot în editura proprie - o altă traducere, *Trei parabole din "poemul spiritual"* al misticului persan Djalal ud-Din Rumi, din sec. XIII, cu o scurtă prefață și note care lămuresc locurile obscure ale acestor trei fragmente, de mare frumusețe pentru iubitorii de poezie și de nedesmințit interes pentru comparațiști: *Regele, sclava și vrăciul, Leul și iepurele și Beduinul și nevasta lui*, care sînt totodată teme ale unor fabule din literatura universală. Am depus volumele la Biblioteca Academiei, așa cum mi-a cerut vechiul meu coleg (ar trebui scrisă, odată, istoria acestor fideli ai Bibliotecii Academiei, care-și trimit aici cărțile și extrasele, zeci de ani după ce au părăsit Bucureștii sau țara, ca un omagiu neprețuit pentru templul unde au primit botezul) și le-am dat citeva și foarte puținelor iranieni pe care-i cunosc, așteptînd să-i comunic, cum mă chestionează cu oarecare anxietate prin telefoane destul de lungi, din timp în timp, care este opinia Facultății. Facultatea însă, cum scria pe vechile teze de doctorat în medicină, nu are a exprima nici aprobare, nici dezaprobare. Și Otto se întoarce la masa lui de lucru, șlefuiind la o altă traducere din nemuritorii poeți persani cu care va înzestra Biblioteca Academiei și a culturii române, în ciuda neputinței mele de a-i spune ce părere am eu, căci nu știu persana, și nici alți iubitori ai strădaniei sale nu pot, indiferent dacă ei o știu sau nu. Dar desigur, nu e întîmplător că versurile poezilor lui preferați i se potrivesc: "O, nu-ți supune trupul caznelor, tot anul/ doar ca s-aduni arginți și galbeni cu toptanul!/ Nainte ca suflarea-ți caldă să nu-nghete,/ bea cu un prieten..." Beția mistică de care vorbește Omar Khayyam în catrenul 187, se înțelege, este aceea a poeziei...

Otto Starck, "trăiește într-o enormă sărăcie și izolare, într-o suburbie a Tel-Aviv-ului"? O, nu, să mă ierte distinsa poetă Mioara Cremene și fermecătoarea memorialistă! Otto Starck trăiește ca un prinț în jurul lui este o lume întreagă, o lume bogată și indiferentă la micile noastre mizerii, în care întrezăresc silueta uscățivă a lui Macedonski și poate pe cea a lui Iuliu Cezar Săvescu. Din timp în timp, el consimte să ne trimită un mesaj că nu ne-a uitat, un vers din Rumi sau Hafez zgîriat pe o frunză de eucalipt; de ce nu ne-a uitat, nu înțeleg.

Mircea Anghelescu

Nr. 7 • 21-27 februarie 2001



John S. Kafka, *Realități multiple în psihanaliză*, trad. Roxana Melnicu, Editura Trei, 1999, 240 de pagini, preț nementionat.



DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

"DRUMUL CELOR PUȚINI"

ÎN TIMPUL ultimului război, Simone Weil, lansându-se într-o lectură participativă a evenimentelor, își propusese să studieze istoria așa cum ar fi putut fi scrisă de către învinși. Simone Weil îi detesta pe romani, considerându-i sovieticii antichității. Deci dacă nu românii ci galii, dacă nu românii ci dacii ar fi scris în cartea învingătorilor cum ar fi arătat ea? Întrebare năucitoare ce mi-a exaltat tinerețile.

Întrebare pe care o putem aplica oarecum trecutului românesc. Doi învinși scot din umbră și din tăcere două secvențe ale anilor '40-'50: rolul aviației române în ultimul război și soarta prizonierilor români în Gulag.

Unuia dintre piloții cei maidecorați atât pe frontul de răsărit cât și pe cel de apus, Tudor Greceanu i-a fost publicată postum mărturia, *Drumul celor puținii* (*Amințirile unui aviator*) la Editura Eminescu. Părăsind cerul României pentru bezna temniței comuniste, Tudor Greceanu nu ne dăruiește doar amintirile unui aviator ci - ne drămuim epitele - și pe cele ale unui erou. Sunt într-adevăr puținii cei care - precum el - au încercat să evadeze de la Aiud spre a organiza în munți o rezistență armată. Dacă ar fi fost numai atât și volumul de față s-ar dovedi binevenit. E însă mai mult.

Când l-am cunoscut pe la mijlocul anilor '90 pe Tudor Greceanu la București, îi fusese amputat un picior, îi rămăsese doar pielea pe oase. Avea o minune de cap: inteligența, memorie și ținută în stare pură, incandescentă. Mi-am spus atunci că mărturia sa ar fi de neînlocuit. Nici nu ar fi fost nevoie s-o scrie, vorbea ca și cum ar fi scris concis, semnificativ, evitând adjectivele și metafora. Mi-a promis atunci că va alcătui o carte dintr-un interviu pe care-l va acorda nu unui gazetar ci unui scriitor deschis acestui tip de problematică și el ispitit de "drumul celor puținii", dornic de modele dintr-un trecut prea avar cu ele. Vlad Zografi a publicat în revista *Memoria* paginile rezultate din cele câteva întrevederi. Tudor Greceanu a murit însă înainte de a-și încheia ciclul.

Le regăsim acum în cartea de care s-a îngrijit sora sa, Martha Greceanu, carte alcătuită mai ales din fragmente de interviuri, dar și din câteva texte scrise de autor. Ea ar trebui citită nu doar de specialiști, nu numai de istorici ci și de cei care pretind sau se lasă convinși că modelul autohton se reduce la un inevitabil Mitică și că bășcălia reprezintă singurul răspuns pe care un localnic balcanizat îl poate da Istoriei când îi iese în întâmpinare. Îi asigur pe cei care sunt ca mine insensibili la arta aviatorilor și la misterele avioanelor că vor citi aceste pagini cu nesațul unui suspans istoric. Și că, la sfârșit, după ce se vor fi acumulat pe uniforma personajului principal toate decorațiile (nici nu-mi vine să cred că le-a purtat vreodată) vor rămâne uimiți de felul în care curajul fizic ce i-a îngăduit să participe la cele mai primejdioase misiuni îl va însoți și în chinuții ani ai detenției.

N-a ocolit nici o primejdie. Există în paginile consacrate luptelor aeriene o bucurie a riscului care te face să crezi că singurul lucru ratat de el a fost propria-i moarte. Cred că ar fi vrut-o în cer, din moment ce i-a inspirat una din extrem de rarele fraze lirice:

"...dar vine momentul aproape inevitabil când cea mai mărunță imponderabilă îți este potrivnică și atunci o dâră lungă de fum și flacări este ultimul drapel pe care îl întinzi ca un strigăt de adio, pe cerul iubit".

Atrocea lui experiență din închisorile comuniste l-a îndepărtat și de cer și de singura moarte pe care și-o prevedea sau dorea. În toți acești ani de suferințe și mizerie a avut tot timpul să-și pună întrebări asupra destinului valah și capacitații celelei românești de a suporta ciocnirea cu Istoria. Cartea lui Tudor Greceanu se încheie cu o pagină ucigătoare de profetică, pe care am citit-o și răscolit-o în timpul ultimelor alegeri cu impresia că a fost scrisă cu acel prilej. Nu pot să nu citez deoarece nimic nu înlocuiește simplitatea acestei sentințe:

"Cea mai importantă deosebire dintre patologia individuală și cea a popoarelor este că pentru indivizi sfârșitul stării de boală este sau însănătoșirea sau moartea. La noroade, aceste alternative nu există, iar poporul care nu reușește să se însănătoșască (...) devine un purtător de germeni care îi îmbolnăvesc fără scrupule pe cei sănătoși și perpetuează, uneori, pentru sute sau chiar mii de ani, virusul care i-a mâncat existența, i-a distrus progresul, dănuirea, libertatea, creativitatea, istoria și viitorul. Totalitarismul este una din aceste boli".

După ce arată cum boala se manifestă prin minciună, - lege supremă - furt și denunț, înlocuind normalitatea și declarându-i-se superioară ei, Tudor Greceanu continuă să descrie din păcate nu trecutul ci - așa cum ne temem -, prezentul nostru:

"După câteva decenii, uneori multe, urmează cronicizarea bolii, stări acute și crize succesive în care popoarele se imbecilizează; anormalul devine normă, reacțiile sunt anulate prin inutilitatea lor, iar societatea bolnavă acceptă delațiunea, trădarea, furtul, ura, minciuna, falsul și crima drept morală superioară de stat, iar adevărul, cinstea, bunăstarea și corectitudinea drept prejudecăți dăunătoare menite să ducă omenirea la pieire".

Convalescența - și ea de decenii - e tot atât de primejdioasă ca boala, de-a lungul ei, "popoarele pot dispărea ca istorie, țări, rol social și cultural."

Concluzia decurge de la sine: numai amintindu-ne ce-am fost, în excepțional ca și în cotidian, în bine ca și în foarte rău, numai recuperându-ne sistematic trecutul și reconstituindu-ne modelele putem evita un astfel de diagnostic de-o luciditate de gheață.



PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

"A KNOCKĂI", "A BIPĂI", "A CLICĂI"...

AM MAI scris, cu cîțva timp în urmă (în *România literară* nr. 36, 1998), despre distribuția stilistică a sufixelor care sînt folosite în româna actuală pentru formarea unor verbe noi: în vreme ce sufixele care întăresc conjugarea I (-a, -iza, -iona) sînt preferate de registrul cult, în special de limbajele științifice și tehnice (a accesa, a scana; a acutiza; a inscripționa), sufixele conjugării a IV-a (-i, -ui etc.) continuă să fie productive în registrul popular și colocvial-argotic (a fraieri, a tromboni, a blătui, a șmenui, a spăgui, a țepui). Aminteam atunci și de apariția unui destul de surprinzător a drincui, cu sensul "a bea", probabil preluat și adaptat de argoul tinerilor din engl. *to drink*.

Un alt sufix aparent marginal care întărește tipul de conjugare în -i este -ăi, adăugat tot unor elemente de origine străină. De fapt, se poate vorbi chiar de o serie derivativă a formațiilor în -ui și în -ăi (-îi) care reprezintă adaptări morfologice ale unor împrumuturi recente, în special din engleză. Tiparul poate părea surprinzător prin contrastul stilistic; dar tocmai acest contrast - între un sufix perceput ca popular și o bază de derivare care conotează modernitatea occidentală - e cel care stimulează folosirea sa actuală, de către vorbitori în căutare de expresivitate și de efecte comice.

În monografia sa *Formarea cuvintelor în limba română, III, Sufixe. Derivarea verbală* (București, Editura Academiei, 1989), Laura Vasiliu oferă o descriere foarte amănunțită a sufixelor -ui și -ăi și a variantelor lor. Datele prezentate confirmă percepția obișnuită a valorii stilistice: "Din cele 575 de derivate în -ui (împrumuturi analizabile sau formații românești), numai aproximativ 90 (...) sînt literare actuale, restul fiind regionale sau populare" (p. 122); sufixul -ăi (cu variantele sale: -îi, -ei etc.) are un "caracter pregnant popular" (p. 35), care explică și puținătatea atestărilor sale în textele scrise ale limbii vechi.

Sufixe în discuție sînt folosite mai ales pentru a forma verbe de la interjecții și onomatopee (-ur: a țistui, a dudui, a hurui; -ăr: a țopăi, a zumzăi; -îi: a bîzîi) și de la substantive (a biciui, a păru, a chefui; a scripcăi). Originea lui -ui e slavă, a lui -ăi mai incertă, dar una dintre ipotezele etimologice merge în aceeași direcție. E interesant că -ui a fost încadrat de E. Petrovici în categoria sufixelor specializate în adaptarea verbelor străine - slave, maghiare, mai puțin germane și romane (acestea, cu puține excepții, precum a undui, nu s-au impus). Oricum, despre respectivele sufixe specialiștii au afirmat în genere că au devenit în prezent neproductive.

Adaptarea actuală a unor verbe neologice infirmă ideea neproductivității (judecând adesea doar la nivelul limbii standard, fără a ține seama de variantele populare). Verbele englezești cu finală consonantică sînt adaptate prin analogie cu verbele formate de la substantive și interjecții; de altfel, inovațiile recente rămân cam în aceeași zonă semantică a sugestiilor onomatopeice. Pot fi aduse ca exemple a knockăi, a bipăi, a clicăi, care apar totuși puțin în scris, cu oscilații ortografice ținînd de gradul lor de adaptare: "un knock-knock la ușa ta"; "dacă cumva mă cauți să knock-ăi la ușa mea" (listă de comentarii la o fotografie, în Internet); "Limita e marcată de un post de control care-ii bipăie bagajul" (22, 42, 1997, 16). Pentru a clicăi, nu am atestări scrise, ci doar orale: e folosit în jargonul computerist, unde e foarte răspîndit substantivul clic (din engl. *click*; în DEX apare doar interjecția de sursă franceză) - "un dublu clic"; "printr-un simplu clic se poate șterge"; "Da un clic pe fiecare dintre ele!" (mesaje și indicații în pagini din Internet) - și, desigur, e nevoie de verbul corespunzător: a clică (în registrul mai neutru) sau a clicăi (familiar-glumeț). În recentul *De Mauro. Il dizionario della lingua italiana* (Milano, Paravia, Mondadori, 2000), sînt înregistrate, la același nivel al jargonului informatic, clic ("apăsare pe tasta mouse-ului") și verbul cliccare, cu o primă atestare în 1989.

HUMANITAS Cartea care dăinuie

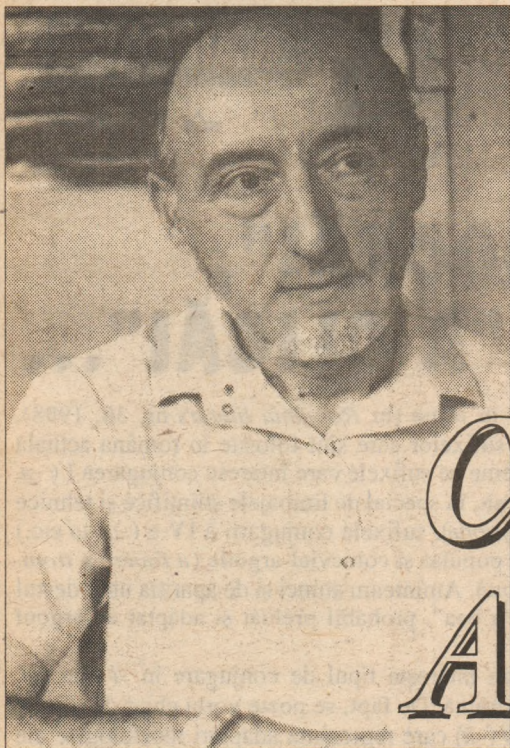
Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas —
— cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite —
serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București;
tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro



În seria DICȚIONARE
MARIE COUPAL:
Cum să-ți interpretezi visele
Dicționar de simboluri onirice

În seria RECUPERĂRI
IRINA NICOLAU și CARMEN HULUȚĂ
(editori):
Credințe și superstiții românești
după Artur Gorovei și Gh. F. Călușanu





Constantin ABĂLUȚĂ

Aleph

1. De ce-i nevoie de ferestre
în casa unui orb?
Doar ca să respiri aerul străzii
să scoți mîna în propria grădină?
E trist
cînd geamul murdar
e totuna cu geamul curat
Cînd arborii și scaunele
nu se văd unii pe alții

Semenii mei
au prins cutremurul ce-a ras o stradă-ntreagă
doar casa unui orb a rămas în picioare
smerit zile-ntregi bițbind printre dărîmături
orbul
a cules cărămizi
zidindu-și singur ferestrele

2. În timpul eclipsei orbul
se simte ca un rege aclamat de multime
pleoapele lui tremură în vîntul
stîrnit de pleoapele supușilor
să fii orb e din nou o credință
o lipsă de sfială

În timpul eclipsei orbul
se simte aidoma ploii pe mare
stropii atît de lesne absorbiți de
lichidul exterminator

3. Orbul stă pe malul mării
silabisind vocea lui
împacă înlăuntrul fiecărui val
nisiul și sarea
algele și cochiliile
Cînd bate vîntul
vocea orbului ajunge departe
ca o mireasmă de salcie înconjoară farul
și rătăcitele vapoare
tot ce se află în dispută cu sine
tot ce se-ndoieste de umbra salvată
de vîntul fără țintă în spațiu

4. De-un singur lucru îmi pare rău:
că nu văd toamna frunze scuturîndu-se
lipindu-se de geamuri
de fețele oamenilor
de numerele caselor

Orbirea mea ar fi mai suportabilă
dacă măcar aș ști
unde se duc aceste frunze
care se șterg de mine ca de-o statuie

5. Am bătut întreg orașul
ca să găsesc clopoței de vînt chinezești
i-am agățat de lampadar
la înălțimea frunții
cînd trec înțimplător prin mijlocul camerei
clinetul clopoțeilor
îmi amintește că exist

Tăceri din clasele primare

Cîtiva prieteni atît mai am
ne-nțîlim pe la colțuri de străzi
parcă am fi sunete parcă am fi tăceri
rămase din clasele primare

facem gesturi care nu încap în aer
luminile copacilor ne obosesc
vedem *biciclete cum intră în biserică*
și sună din clopotel pe sub icoane

ne e frică să ne întoarcem acasă
în odaile unde plouă cu firimituri de tencuială
iar spatele oglinzii ascunde indolența
unui păianjen uriaș

cîtiva prieteni atît mai am
ne-nțîlim pe la colțuri de străzi
parcă am fi sunete parcă am fi tăceri
rămase din clasele primare

Un timp inexistent

Am tăcerile de partea mea
părul îmi cade pe străzile urbei
printre frunze și flegme duse de ploaie
de-o viață întreagă ceasul mi-o ia înainte
un timp inexistent în care mă pierd
ca invitații talk-show-urilor televizate
fardați pomădați stînjiți de reflectoare

Acum sunt în casa prietenului meu
plină de miresme și melodii ca un vechi
tonomat

îmi vine să dansez de unul singur
cu fetele din tinerețe să-mi pun cămăși colorate
să scriu poezii cu gagarin și cu hirosima
să mă-ntind în lada cu haine ciuruite de molii
Aveți să-mi spuneți ceva?
folosiți cutia poștală
pe care am umplut-o cu frunze uscate
și-am încuiat-o cu lacăt
Ori dacă vreți luați-vă mesageri
pisicile care se plimbă pe gardurile noastre
adunînd pete de soare din toate curțile
mîngîieri din toate palmele

O pată

Printre crengi privesc cerul
sunt o pată mare pe perete
am apărut nimeni nu știe cum
ai casei au bănuț pisica
ori păianjenii care țîrcolesc noaptea
pe tot tavanul
fără să-mi pese de nimic eu privesc cerul
soarele a dispărut după biserică
și-o lumină argintie conturează cupola
îmi simt marginile vibrînd
mi-e teamă să nu mă extind dintr-odată



CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Videoclip cu Maia Morgenstern

Regia: Radu Stanca

În prima zi, duioasă, zise:
"De vrei să te iubesc frumos,
Adu-mi deseară, în culise,
Un fluture cu coama roz."

Ci eu, în roua mea deplină,
Un fluture cu coama roz
Strunitu-i-am pîn'la cabină.
Dar ea nu m-a iubit frumos.

A doua zi din nou surîse:
"De vrei să te iubesc adînc,
Vino deseară, în culise,
Cu o fintînă la obînc."

Ci eu, mai sprinten decît vîntul,
Cu o fintînă la obînc,
Sosit-am să-i adăp veșmîntul.
Dar ea nu m-a iubit adînc.

A treia zi șopti ca-n vise
"De vrei să te iubesc mereu,
C-un glonț, deseară, în culise,
Omoară-te de dragul meu."

Ci eu m-am dus tăcut acasă
Și despîcînd lin firu-n patru,
Întins în perini de mătăasă,
Gîndesc să nu mai merg la teatru

Și îi clocesc o răzbunare
Cît oul crud de pitulice-n
Albuș și gălbenuș. Drept care,
Beau rochii calde și-ascut brice!

o să-l învinuiească atunci pe cel mic
poate o să-l ia la bătaie
dar ce pot face nu-s decît o pată
n-am nici o rațiune de a fi
și asta-i greu de priceput pentru cei
obișnuiți cu lingura și furculița
cu metrul și kilogramul
cu gura automat aburind oglinda
sunt doar o pată pe perete
și privesc cerul care se-nnegrește încet
pînă cînd din odaie nu mai rămîne decît
reflexul apei din pahar

Poem răvășit

Stau noaptea și scriu acest poem răvășit
cărțile din bibliotecă mă privesc
docil ca niște reptile domesticate
vîrîte într-un coș.
Așa e c-am făcut cu ele numere grozave?
Mi-am amăgit moartea mamei și-a tatei.
Ochi în ochi le citeam perversa bunăvoință
a fumătorilor ce tot promit că se lasă de fumat
a acarilor ieșiți la pensie care visează ciocniri
fabuloase
ca să-și răzbune existența mediocră.
Cine să mă contrazică cine să mă sfideze?
Poate fetele bolnave de Sida ce fac cu degetul
opturi

pe geamul aburit al autobuzelor!
Poate filatelistul din telescaun
ce-și scapă mărcile și-n aerul văii
se-mprăstie clipele colorate ale unei vieți întregi?
Haida-de! Poemul răvășit
se sfîrșește lîngă felia de pîine cu brînză
la miezul nopții cînd inelul bunicului
îmi alunecă de pe deget în paharul cu apă.



**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Oameni politici în discursuri

DL IOAN ADAM, care și-a cucerit merite prin editarea în ediție critică a ultimelor volume din opera lui Duiliu Zamfirescu (mie personaj nesimpatic), a avut o idee fericită. Aceea de a oferi o imagine de sinteză a genului oratoriei parlamentare (și nu numai!) din spațiul românesc. Din păcate, nu și-a dus ideea până la capăt, amestecând, când și când, oratoria cu publicistica. Sigur, sînt cazuri cînd oratoria se înfrățește cu publicistica (ca în cazul lui Delavrancea). Dar s-ar fi convenit păstra direcția anunțată, neamestecînd genurile. Mai ales că se puteau găsi (ca, de pildă, în cazul lui Al. Vaida-Voevod) discursuri rostite în parlament sau în plenul conducerii partidului. Și pentru că tot am amintit insuficiențele acestei, totuși, ediții, cum, mă întreb, de lipsește, de aici, tocmai Titu Maiorescu, unul dintre marii noștri oratori, sau Ion I.C. Brătianu, incluzîndu-se, în schimb, Duiliu Zamfirescu, cu totul minor în acest gen și chiar Iuliu Maniu, evident lipsit de calități oratorice. Chiar dacă luăm în atenție subtitlul cărții (ediției) d-lui Ioan Adam ("O galerie ilustrată a oamenilor politici români") cum de lipsește de aici Titu Maiorescu, chiar Nicolae Filipescu, Ion I.C. Brătianu, N. Titulescu, găsindu-se loc, în schimb, inexistenței, ca om politic, Duiliu Zamfirescu?

Dar trecînd de observații (notate, cer scuze, abrupt chiar de la început), trebuie să observ că ideea de la care a pornit, în întreprinderea sa, dl Ioan Adam e fericită, realizîndu-se ceea ce dorea, un panteon al vieții politice românești de la începuturile liberalismului românesc, de la 1848 (C.A. Rosetti, Ion C. Brătianu) pînă tîrziu în interbelic secolului, acum, trecut. Ceea ce nu-i puțin lucru. Printre creatorii liberalismului românesc, cărora li se datorează punerea fundamentelor României moderne, C.A. Rosetti a fost idealistul credincios convingerilor generoase de la început. Ion C. Brătianu, mai ales în lunga sa guvernare de 12 ani (1876-1888) a devenit pragmatic și a practicat compromisul (dar a făurit România modernă!) intrînd în ireconciliabil conflict cu Rosetti mai ales în contenciosul legii electorale, redactorul *Românului* cerînd, cu dreptate, Colegiul Unic, șeful guvernului abia acceptînd trecerea de la patru la trei colegii, deși astfel păstra întreagă cîngrena sistemului nostru electiv redus la cîteva zeci de mii de alegători, țărani (90% din populație) fiind cu toți excluși, ei avînd "dreptul" să voteze indirect. Ruptura dintre cei doi frați politici (fuseră și masoni) s-a realizat încă prin 1883-1884, Rosetti murînd în 1885, iar Brătianu în 1891. Semnificativ e apelul lui Rosetti încă din 1850, cînd era un generos radical impenitent și cam socialist utopic. M. Kogălniceanu a fost printre oamenii începutului o personalitate stră-

lucitoare. Marile sale împliniri sînt legate de domnia lui Cuza Vodă, cînd a fost și prim-ministru, sfătîndu-l pe domnitor să dea acea lovitură de stat din 2 mai 1864, fără de care nu se putea înfăptui acea reformă agrară care, deși insuficientă, a rezolvat pentru o vreme acuta nevoie a țăranilor de pămînt în proprietate. Apoi a cam rămas o figură solitară, căruia i-a fost dat să fie chemat de Ion C. Brătianu, ca ministru de Externe, apoi de Interne, legîndu-și numele, pe vecie, drept cel ce a proclamat, în Camera Deputaților, independența țării. Dar o personalitate politică n-a mai fost, dintre pașoptiști muntenii I.C. Brătianu și C.A. Rosetti devenind capii Partidului Liberal (în stare nascendi) și, apoi, din 1875, ca organism politic atotputernic, pe cînd Kogălniceanu, care a murit în 1891, a trebuit să se mulțumească cu roluri subalterne de ambasador sau de deputat ori senator. Rolul de prim ordin l-a avut, totuși, I.C. Brătianu. Kogălniceanu, om politic lucid, s-a pronunțat constant pentru europenizarea țării și, ca om de știință în ale istoriografiei, a avut o înțelegere lucidă a lucrurilor. În celebrul său discurs de deschidere a cursului de istorie națională din noiembrie 1843 a avertizat că va fi împotriva a ceea ce a numit romanomanie cultivată de învățații ardeleni și nu va limita istoria țării la biografia domnitorilor, ci se va strădui, cît îl vor ajuta izvoarele documentare, să dea "o idee lămurită asupra stării sociale și morale, asupra obiceiurilor, prejudețelor, culturii, negotului și literaturii vechilor români". În 1857-1859, în perioada luptei pentru Unirea Principatelor, Bolintineanu, prin ziarul său *Dimbovița*, a surprins lumea politică românească prin militantismul său proeminent. Ion Ghica venind mai tîrziu în țară (a fost, pînă atunci, prinț-gubernator de Samos), cu intenția mărturisită de a candida la domnie, a rămas uimit văzînd ce personalitate politică marcantă este poetul Bolintineanu și se temea, efectiv, de el. Mai tîrziu, după ce fusese, scurtă vreme, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, sub domnia lui Alex. Ioan Cuza, i-a rămas fidel și după detronare, probozîndu-i, în articole vitriolante, pe conjurații care au pregătît și provocat abdicarea. Din păcate, mintea i s-a întunecat și a murit, uitat, în 1872, fără a-și fi putut realiza po-

tențialitățile. Dar vremea a trecut și apare în prim-plan P.P. Carp, pe scena vieții politice, prin 1870-1871. S-a remarcat de îndată ca om politic proeminent, contribuind - împreună cu Lascăr Catargi, Gh.Gr. Cantacuzino-Nababul, Vasile Boerescu - la crearea, în 1880, a Partidului Conservator, existent, pînă atunci, răsfrînt. Carp devine liderul necontestat al junimismului politic, o dizidență constantă în Partidul Conservator. De abia în 1890 devine președintele Partidului Conservator și a rămas în această demnitate puțină vreme datorită rivalității cu Take Ionescu, care își creează în 1908 un partid al său, Carp fiind silit să demisioneze, în 1912, din demnitatea de premier datorită afacerii tramvaielor electrice din București, o panama a corupției liberale care înțelegea să se îmbogățească din banul public. Atunci, la bătrînețe (avea 75 de ani), a rostit Carp celebrele discursuri în Cameră și în Senat, infierînd matrapazlicurile liberale în fruntea cărora se situa Ioan I.C. Brătianu. (Pe acestea le și reproduce dl Ioan Adam în ediția sa.) A fost cîntecul de lebadă al strălucitului om politic P.P. Carp care, după ce a fost, în Consiliile de Coroană din 1914 și 1916, împotriva alianței cu Antanta, a murit supărat în 1919, după ce a declarat că "România are atîta noroc încît n-are nevoie de bărbați de stat". Dl Ioan Adam are dreptate cînd stăruie că Al. Marghiloman, alt om politic conservator, n-a fost, în timpul primului război mondial, un colaboraționist trădător. El a fost solicitat de regele Ferdinand (la sfatul lui Ion I.C. Brătianu) să devină prim-ministru, însărcinat să trateze cu inamicul cunoscutul tratat de pace de la București. Asta pentru că o țară, mică precum a noastră, trebuie să aibă totdeauna, înroșite, două fiare în foc, folosindu-se de fiecare, după împrejurări. Din fericire, tratatul de pace încheiat de Marghiloman nu a fost niciodată semnat de regele Ferdinand, fiind, astfel, atîns de nulitate și, la sfîrșitul lui 1918, România a putut relua ostilitățile cu inamicul, alăturîndu-se, firesc, aliaților. (Păcat că din această ediție lipsește un portret și un discurs al lui Ion I.C. Brătianu, care, prin politica sa înțeleaptă de mare bărbat de stat, a contribuit esențial la faurirea României Mari). Delavrancea și Take Ionescu au fost, în anii neutrali-



tații, împreună cu impetuosul N. Filipescu, oamenii politici proeminenți care au cerut, prin discursuri rămase notorii, intrarea imediată a României în război alături de Antanta. Ion I.C. Brătianu a știut să țină, cu greu, lucrurile în loc, neacceptînd intrarea țării în conflagrație decît după ce obținuse un tratat politic cu Antanta care ne garanta teritoriile românești din Imperiul habsburgic și o convenție militară (rămasă, din păcate, neaplicată). Atunci a rostit, într-un celebru discurs, Take Ionescu premonitoria sa declarație de principiu despre "instinctul național" care cere neîntîrziată intrare a țării în război alături de Antanta. Și în timpul războiului, cînd parlamentul, guvernul și Coroana erau în refugiu la Iași și războiul nu ne era favorabil, N. Iorga a rostit în Camera Deputaților de la Iași (marele savant a devenit deputat, în 1907, totuși cu ajutorul esențial al lui C. Stere) un celebru discurs respirînd de optimism, cerînd continuarea bătăliei (apoi au urmat momentele Mărăști, Mărășești și Oituz), care a impresionat enorm conștiința publică românească.

Trecînd, din lipsă de spațiu, prea repede la personalitățile interbelice, să amintesc, mai întîi, de personalitatea lui Al. Vaida-Voevod. (Asta pentru că, o spun din nou, lipsește de aici un capitol închinat lui Ionel Brătianu, totuși, pînă în 1927, cînd a murit, a fost regele neincoronat al României, guvernînd cînd și cum voia). Vaida-Voevod, dintre ardeleni, a fost omul politic cel mai maleabil, știînd să repare, la Conferința de pace de la Paris, ceea ce Brătianu, neacceptînd neînteleagător statutul de garantare a dreptului minorităților naționale propus de Conferință, stricase. Ajuns fruntaș, în 1926, al PNT și, din noiembrie 1928, ministru și prim-ministru, a fost prea plecat politicii regelui Carol al II-lea, mișcării legionare, lăsîndu-se cucerit de sloganurile naționaliste, creînd, în 1934-1935, formula "numerus clausus" sau "numerus valahicus", fiind izgonit, pentru asta, din PNT, creîndu-și, în 1935, neînsemnata grupare "Frontul Românesc". Iuliu Maniu, democrat adevărat, n-a fost și un orator și neavînd nici flexibilitatea necesară unui om politic, aducînd mari daune partidului său. Formula ideologică a statului țărănesc a aparținut lui Ion Mihalache (Maniu neavînd, aici, nici un rol), care a lansat-o în timp ce a fost (1934-1937) președinte al PNT.

Ediția (cartea) d-lui Ioan Adam e bine alcătuită (cu excepția omisiunilor amintite și a adaosurilor inutile). Fiecare secțiune conține un capitol portret, de cele mai multe ori lămuritor, un discurs sau, rar, două, note și repere bibliografice. E o ediție utilă, care umple un gol bibliografic în literatura politică a chestiunii.

ÎNTÎLNIRE LA PARIS unsprezece povestiri

Adriana Bittel

compania

Str. Prof. Ion Bogdan Nr. 16, Sector 1 București
Tel/Fax: 211 59 64, 210 61 94, 211 59 48
e-mail: compania@fx.ro



PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

OXFORD ENGLISH DICTIONARY
- second edition (20 vol.)

The largest and most authoritative
dictionary of the English language
Tel./fax: 210.89.08; 211.89.57;
212.35.61; 210.89.28

E-mail: {HYPERLINK mailto:
prior@dial.kappa.ro}
http://www.prior-books.ro

PETRE

Aparent, o cronică a vieții de fiecare zi

POEZIA lui Petre Stoica este o cronică a vieții de fiecare zi. Mai exact, *pretinde* că este o cronică a vieții de fiecare zi. În realitate, printr-o ingenioasă tehnică a decupajului și prin scurte comentarii făcute cu bun-gust, poetul obligă existența cotidiană să își dezvalui resursele de lirism. Fapte și împrejurări considerate banale și nedemne de a fi înregistrate de un poet devin pe neașteptate semnificative și emoționante. Capătă un fel de luminiscentă, ca și cum ar aparține unei legende.

Iată, de exemplu, câtă poezie iradiază din *treburile gospodărești* pe care le face orice om când vine primăvara:

“Îmi pregătesc hainele pentru curățatoria chimică/ s-au frecat de cotloane pline de funingine/ au trecut prin atâtea spitale și cimitire/ exigența primăverii respinge ponoseala/ golesc meticolos buzunarele/ descopăr o cheie care nu mai deschide nici o ușă/ printre degete flutură bilete de tramvai/ ce-mi amintesc drumuri spre mătasea unui fals paradis/ adresele prietenilor mei s-au șters demult/ și cad la picioare ca pulberea osemintelor/ pe fereastra întră miresme de liliac/ copii trasează pe nisip geometria fericirii/ eu ascult târâta curgând din gura știrba a trecutului/ îmi înghesui hainele pe spinarea măgarului resemnat/ aprind o țigară din frunze fine de lobodă/ și plec să-mi înnoiesc himerele” (*Decizie de primăvară*)

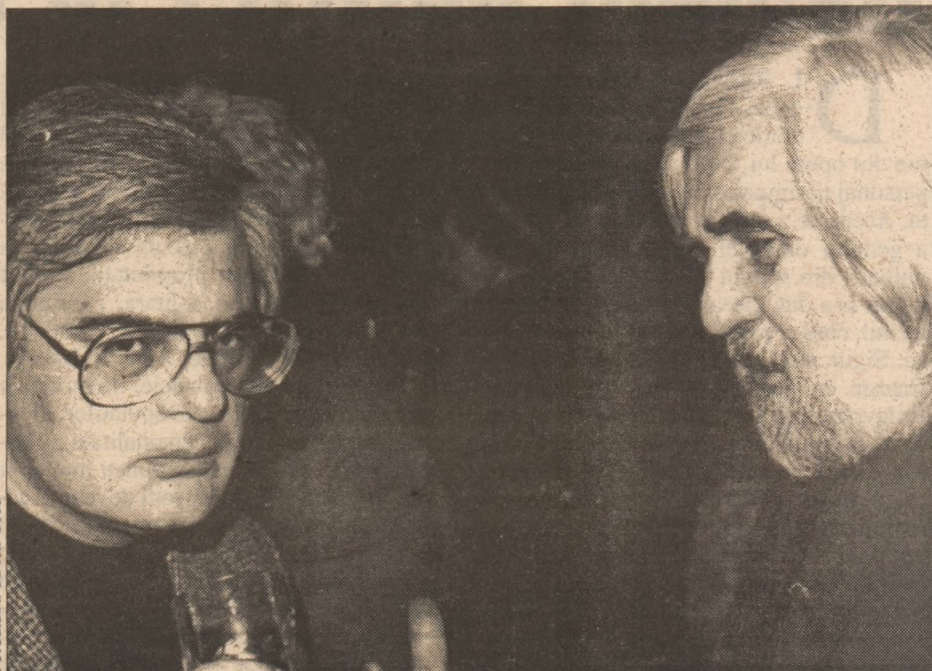
Nimeni nu s-ar fi gândit că anodina ducere a hainelor la curățatoria chimi-

ca înseamnă eliberarea de amintirea a tot felul de suferințe, pregătirea renașterii la care trebuie să participe fiecare ființă omenească, la începutul unui nou ciclu cosmic. Această surprinzătoare evidențiere a poeziei într-o acțiune de rutină este încă timidă prin comparație cu ce urmează. Cheia descoperită într-un buzunar devine, în absența oricărei utilități, o cheie metafizică, biletele de tramvai evocă incursiuni în paradisuri artificiale, iar adresele prietenilor scrise pe micile dreptunghiuri de hârtie se transformă în pulbere și se scutură, așa cum se va întâmpla cândva și cu prietenii înșiși. Momentul liric culminant, care nu mai are nici o legătură cu îndeletnicirile administrative enumerate de poet, este atins în versul: “eu ascult târâta curgând din gura știrba a trecutului”, vers *horror*, de o expresivitate tenebroasă, revelare fulgurantă a imperiului morții. Apoi, treptat, poetul revine pe pământ, *aterizează*, atenuând cu ajutorul ironiei șocul întoarcerii la proza vieții de fiecare zi.

Poemul citat datează din 1987 (și figurează în volumul *Visul vine pe scara de serviciu*, apărut în 1991), dar poetul a scris așa încă din primii ani de după 1960 (textele din volumul de debut *Poeme* din 1957 sunt nerelevante din punct de vedere estetic, astfel încât nu le luăm în considerare), refuzând cu o consecvență intratabilă să adere la retorica triumfalistă proprie regimului comunist. Practic, el s-a aflat într-un exil estetic voluntar, timp de trei decenii.

Timp de trei decenii a “cântat” lucruri și îndeletniciri insignifiante sau căzute în desuetudine.

După 1989, poetul se întoarce însă



FOTOGRAFIE DE ION CUCU

din exil și “însemnările cultivatorului de mărar” (cum își numea el însuși scrierile, la un moment dat) sunt abandonate. Stilul preferat acum este unul al participării directe la evenimentul istoric:

“Cum să mai scrii versuri lirice/ în aceste zile când tânărul martirizat/ e scuipat de surori în spitale/ iar adevărul este cărat la gunoi/ în căruțe trase de cârțițe ieșite la lumină?/ versuri parfumate pentru mama/ care-și caută copilul omorât cu ranga/ metafore subtile pentru stomacul/ muncitorului umplut cu discursuri?/ azi versurile lirice sunt adevărată jignire/ laudat fie poemul gloduros poemul strâmb poemul orb/ ca timpul prin care trecem cu picioarele retezate” (*Refuz categoric*, din vol. *Piața Tien An Men II*, 1991)

Însemnările - subversive - ale unui cultivator de mărar

DAR SĂ ne întoarcem la poezia scrisă înainte de 1989. Deși numeroase, volumele de versuri - *Pietre kilometrice*, 1963, *Miracole*, 1966, *Alte poeme*, 1966, *Arheologie blândă*, 1968, *Melancolii inocente*, 1969, *O casetă cu șerpi*, 1970, *Bunica se așează în fotoliu*, 1971, *Sufletul obiectelor*, 1972, *Trecătorul de demult*, 1975, *Iepuri și anotimpuri*, 1976, *O nunta de cenușă*, 1977, *Un potop de simpatii*, 1978, *Copleșit de glorie*, 1980, *Prognostice meteorologice*, 1981, *Întrebare retorică*, 1983, *Numai dulceața porumbelor*, 1985, *Tango și alte poeme*, 1990 (dar dat la tipar în 1989) - din toată această perioadă se citește cu plăcere, unul după altul, ca o bogată colecție de poezie bună. Poemele nu sunt doar frumoase (dacă ar fi doar frumoase, ar crea repede o senzație de saturație). Ele au și *dramatism*, lăsând să se întrevadă efortul făcut de poet pentru relevarea poeticității unor situații și decoruri prozaice. Petre Stoica transformă - la scenă deschisă - proza în poezie. Cititorul se simte solidar cu el și îi urmărește acțiunea cu participarea sufletească a celui care asistă la un experiment. Va reuși sau nu va reuși temerara încercare? și de cele mai multe ori reușește...

IN VIZIUNEA lui Petre Stoica, ființele și lucrurile au alta valoare decât aceea care le-a fost atribuită prin convenție. Mărarul nu este doar o verdeață ieftină, iar iepurele nu reprezintă doar câteva kilograme de carne pentru friptură. Un creion tocit, o bicicletă fără roți sau un umil briceag în formă de pește pot prezenta mai mult interes decât un combinat siderurgic. Elementele luate în considerare de poet există nu prin valoarea lor de întrebuințare, ci prin valoarea lor în sine. Ele contează ca prezențe în lume, fiind inconfundabile și ireductibile. Poetul le restaurează identitatea.

Într-un poem intitulat *Sfaturi pentru cel care îndrăgește sufletul obiectelor* și dedicat, nu întâmplător, lui

POEZIE. *Poeme*, Buc., ESPLA, 1957 • *Pietre kilometrice*, Buc., EPL, 1963 • *Miracole*, Buc., EPL, 1966 • *Alte poeme*, Buc., EPL, 1968 • *Arheologie blândă*, Buc., Tin., 1968 • *Melancolii inocente*, Buc., EPL, 1969 • *O casetă cu șerpi*, Buc., CR, 1970 • *Bunica se așează în fotoliu*, Buc., CR, 1971 • *Sufletul obiectelor*, Buc., Em., 1972 • *Trecătorul de demult*, Buc., Em., 1975 • *Iepuri și anotimpuri*, Buc., CR, 1976 • *O nunta de cenușă*, poeme de dragoste, Buc., CR, 1977 • *Un potop de simpatii*, Buc., CR, 1978 • *Copleșit de glorie*, Buc., CR, 1980 • *Prognostice meteorologice*, Buc., CR, 1981 • *Întrebare retorică*, Cluj, D., 1983 • *Numai dulceața porumbelor*, Buc., CR, 1985 • *Tango și alte dansuri*, Buc., Alb., 1990 • *Piața Tien An Men II*, antilrice, Alb., 1991 • *Visul vine pe scara de serviciu*, Buc., CR, 1991 (poeme scrise la București și Reșița în 1987) • *Manevrele de toamnă*, Tim., Ed. Helikon, 1996 • *Marea, pururea marea* (poem, ediție bibliofilă), Buc., Ed. Vineia, 1997 • *Insomniile bătrânului*, Buc., CR, 2000.

MEMORII, JURNAL, PUBLICISTICĂ. *Desen de Adrian Socaciu* • *Amintirile unui fost corector*, Buc., CR, 1982 • *Caligrafie și culori*, Buc., CR, 1984 • *Viața mea la țară (însemnările cultivatorului de mărar)*, Buc., CR, 1988.

ANTOLOGII DIN POEZIA ROMÂNĂ. *Efigiile naturii* (în colab. cu Mircea Tomuș), Buc., Min., 1971 • *Orașul-fumicar* (orașul în lirica românească), pref. de Mircea Martin, Buc., Min., 1982 • *Fluturi, păsări, cai...*, Buc., Min., 1983.

TRADUCERI ȘI ANTOLOGII DIN POEZIA UNIVERSALĂ. Georg Trakl, *59 poeme*, Buc., ELU, 1967 • *Poezia germană modernă*, Buc., Min., col. “BPT”, 1967

• *Poeți islandezi, finlandezi și suedezi*, în *Poezia nordică modernă*, Buc., col. “BPT”, 1968 • *Poezia austriacă modernă* (în colab. cu Maria Banuș), Buc., Min., col. “BPT”, 1970 • *Poeți ai expresionismului*, Buc., Alb., 1971

• Ernst Toler, *Omul și masele*, Buc., Univ., 1972

• Yvan Goll, *Noul Orfeu*, Buc., Univ., 1972

• Georg Trakl, *Ruh und Schweigen*, Buc., Alb., 1972 • Johannes Bobrowski, *Poeme*, Buc., Alb., 1974 • Ernst Stadler, *Cuvântare solemnă*, Buc., Univ., 1975 • *Cântece africane*, Buc., Univ., 1975 • *Roza vânturilor*, Buc., Univ., 1977 • Nikolaus Berwanger, *Trăiesc printre rânduri*, Buc., Ed. Kriterion, 1981 • Georg Trakl, *Tânguirea mierlei*, Tim., F., 1981.

Antologii din poezia lui Petre Stoica: *Orologiul*, Buc., Em., 1970 • *Suvenir*, cuv. în. de Gheorghe Grigurcu, Buc., Alb., col. “CMFP”, 1986 • *Uitat printre lucruri uitate*, pref. de Cornel Ungureanu (*Lumea lui Petre Stoica*), Buc., Min., col. “BPT”, 1997 • *La scufundarea vasului Titanic*, partea I, Buc., Em., 1999.

Versiuni ale poeziei lui Petre Stoica în alte limbi: *Kutija za zmijama*, Iugoslavia, Ed. Bagdala, 1971 • *Und nirgends ein Schiff aus Attika*, Berlinul de Vest, LBC-Editionen, 1977 • *Nyulak és évszokok*, Buc., Ed. Kriterion, 1978.

Traduceri din poezia lui Petre Stoica au mai apărut în periodice și antologii din Italia, R.F.Germania, Franța, Austria, Spania, S.U.A., Canada, Iugoslavia, Ungaria, Grecia, Olanda, Suedia, Norvegia, Cehoslovacia, U.R.S.S., Polonia, Bulgaria, Uruguay, Peru, Chile, Mexic, Cuba și Argentina.



STOICA

Gheorghe Grigurcu, și el un rafinat posesor de averi fabuloase lipsite de valoare bănească, Petre Stoica imaginează un posibil ritual de inițiere în această discretă ordine a lumii:

“Cu trabucul în gură leagă-te între timpul trecut și timpul prezent/ improvizează un cântec menit să amintească popasul dorobanților sub ulmi/ doliul panglicilor din scrin va fi obsesia ta până în ultima seară/ învață răbdarea portretelor ce ne privesc din adâncimea secolelor/ există o poezie ce crește cu capete de hidră deasupra prafului maroniu/ rostind cuvântul majolică gândește-te la îngerii lunecând desculți prin salon/ eliberează pe data somnul cuiărit în atâtea cufere de piele tocită.” etc.

Contemplată astfel, cu atenția și delicatețea unui oriental, lumea se dezideologizează. Universul poetic conceput de Petre Stoica este - dacă se poate spune astfel - *violent apolitic*. În reprezentările onirice ale lui Leonid Dimov, în reveriile domestice ale lui Emil Brumaru, există o bucurie calmă de a trăi și de a visa, o indiferență reală față de tot ceea ce înseamnă politică. La Petre Stoica, însă, apolitismul, departe de a fi o abstragere, are un sens polemic. Poetul *sfițează* ierarhia existentă, ierarhie care se referă nu numai la oameni, ci și la sentimentele lor, la obiceiurile lor, la aspirațiile lor.

Un antropolog va trebui să studieze cândva axiologia impusă de mentalitatea comunistă, axiologie primitivă, bazată pe *ce e mai mare și mai vizibil*. O clădire gigantică este considerată automat de comuniști mai importantă decât una de proporții obișnuite. Chimia reprezintă pentru ei o știință mai demnă de respect decât psihologia. Cimentul

și oțelul sunt întotdeauna mai frumoase decât lemnul și mătasea.

Viața sufletească este și ea tratată propagandistic. “Omul nou” se simte vinovat când vorbește despre dragoste sau moarte și i se pare că dă dovadă de seriozitate numai dacă vorbește despre producție. Tot ceea ce ține de trăirile intime este considerat frivol, spre deosebire de problemele colectivității, privite invariabil cu gravitate.

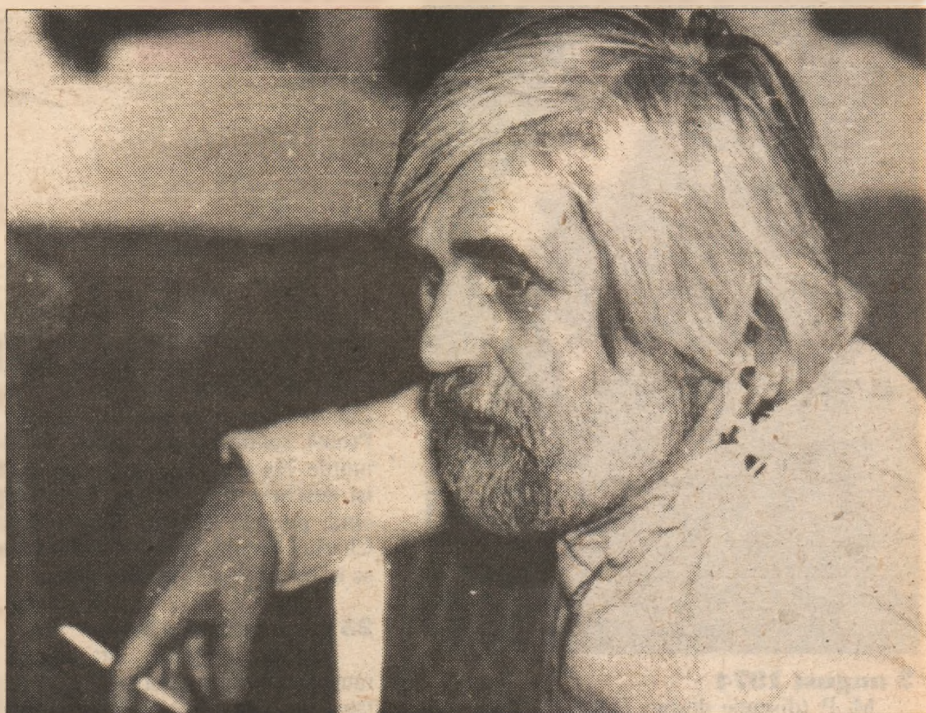
Ei bine, tocmai această ierarhizare tendențioasă a elementelor din care se compune viața unui om a fost sistematic respinsă de Petre Stoica. În timp ce visul oricui era să ajungă în audiență la un prim-secretar pentru a-i cere o casă sau să-și cumpere, după mulți ani de așteptare, o mașină, poetul nu-și ascundea fericirea de a găsi o mărgică pierdută în copilărie:

“Până când până când se întreabă/ gonind cu bicicleta frenetic -/ întâlnește o vrabie moartă/ întâlnește o seară întâlnește/ o iarnă și o dimineată mijind/ și în sfârșit ajunge la mărgică albastră/ pierdută în copilărie.” (*În sfârșit*)

În timp ce “viitorul luminos” devenise noțiunea invocată obsesiv, poetul se întorcea în trecut:

“Bătrânii își amintesc zeppelinul/ bătrânii își amintesc radioul cu galenă/ bătrânii își amintesc apariția bicicletei în sat/ bătrânii își amintesc lucrătura fină a șelarilor/... bătrânii își amintesc roțița brichetei făcute din cartuș/ bătrânii își amintesc prețul exact al țigărilor Plugar/ bătrânii își amintesc arcul de triumf din București” (*Bătrânii satului*)

și în timp ce oratorii regimului glorificau mâinile marcate de o muncă industrială rudimentară (de preferință batătorite și murdare de ulei ars), poetul le omagia pe cele implicate în alte îndeletniciri, aproape uitate:



“aceste mâini care jupoaie un iepure/ aceste mâini care dezmiardă coama calului din basm/ aceste mâini scufundate adânc în lada cu făină/ aceste mâini care aduc un șarpe din clocoțul verde al grădinii/ aceste mâini care în apa limpede își scot mânușile de lut/ aceste mâini care aprind o țigară foarte ieftină” (*Aceste mâini*)

Viața de altădată ca viață normală

PE BUNĂ dreptate, s-a spus: “E o reformă a poeziei, o coborâre a sa în stradă și o deschidere a sa în micul trecut, dar nu cu mijloacele corozive ale unor Geo Dumitrescu ori Marin Sorescu, ci cu o vibrație afectivă care păstrează lucrurile în planul identității lor.” (Gheorghe Grigurcu, în *Tribuna* din 9 aprilie 1981). Petre Stoica nu demitizează nimic, nu este sarcastic, ci în mod ostentativ preferă, aduce în prim-plan, elogiază *alte valori* decât cele recomandate de oficialitate. Opțiunea lui este atât de decisă și argumentația poetică - atât de convingătoare, încât în timpul

lecturii se creează impresia că stilul de viață comunist s-a evaporat pe neașteptate și că s-a revenit la viața firească dintotdeauna, că omul, cu problemele lui omenești, contează din nou mai mult decât ideologia:

“Nu mai sunt mohorât/ dar tu?/ afurisitul de guturai mi-a trecut/ unghia de la picior mi-a crescut la loc/ așadar po-dansa fără grijă” (*Scrisoare netimbrată*)

Acțiunea de dezideologizare nu este îndreptată doar împotriva ideologiei marxist-leniniste, ci împotriva oricărei ideologii. Cum însă ideologia marxist-leninistă este mai ideologie decât altele, fiind o pan-ideologie, poezia lui Petre Stoica o vizează în mod special. Deși nu face în versurile sale aluzii la cultul personalității sau la săracii dezolantă din timpul dictaturii, poetul polemizează deci, *esențial*, cu sistemul comunist. Ignorându-l sistematic, dovedește că o reprezentare *completă* a vieții este posibilă și fără el. Restaurând identitatea uzurpată a unor ființe și lucruri aruncate în uitare, restaurează în poezia sa, o viață normală, viața de altădată. Acesta este sensul profund al creației sale.

Efortul restaurator presupune o *artă a restaurării*, pe care Petre Stoica o stăpânește ca nimeni altul. Ea constă înaintea de toate, în *remarcarea* unor elemente pe care privirea semenilor nu le mai sesizează. *Decuparea* acestor elemente dintr-o ambianță care le bruiază semnificația are, apoi, ca efect o reconstituire a identității lor. În sfârșit, poetul procedează la *argumentarea* frumuseții poetice a ceea ce a adus în prim-plan evidențiind participarea celor mai umile ființe și lucruri la misterul existenței. Nu întâmplător, multe dintre poemele lui Petre Stoica sunt *enumerații* de ființe-cenușărese și lucruri-cenușărese repuse în drepturi:

“metafizica din roșiile tăiate în două/ limbajul din piatra întâlnită pe drum/ memoria din adâncul fântânilor părăsite/ diamantul din aripile păsărilor în soare/ secreția crinilor din trupu adolescentei/ curcubeul din tipătu însetatului”. (*Embleme*)

Unii critici au incriminat existența acestor “liste” de imagini, susținând că din cauza lor poezia lui Petre Stoica nu ar fi structurată funcțional și că ar perime-ta tăierea sau adăugarea unor termeni. Este un exemplu tipic de inadecvare a comentariului critic la obiect. De fapt, inventarierea elementelor constitutive ale lumii înconjurătoare exprimă o dragoste tragică față de ele, o dorință irealizabilă de a le îmbrățișa și ocroti pe toate, de a le *salva*. Cu alte cuvinte inventarierea are o funcție estetică.

(fragment dintr-un studiu mai amplu)

PETRE STOICA s-a născut la 15 februarie 1931 în comuna Peciul Nou din județul Timiș, ca fiu al lui Adam Stoica și al Mariei Stoica (născută Bertan). Alături de fratele său cu doi ani mai mic (Adam Stoica), și-a petrecut copilăria în diverse așezări de pe malurile Timișului și Bârzavei (acolo unde îl duceau obligațiile de serviciu pe tatăl său, comandant al unui pluton de gardă financiară).

După absolvirea Colegiului “Constantin Diaconovici Loga” din Timișoara, Petre Stoica urmează cursurile Facultății de Filologie din București, secția de germanistică. Alegerea secției nu îi aparține (i-a fost impusă de decan, conform unui plan de redistribuire a studenților), dar s-a dovedit fastă pentru formarea sa ca poet și pentru cariera de traducător.

În timpul studenției se împrietenește cu Modest Morariu și îi cunoaște pe Dimitrie Stelaru și Mircea Ivănescu, iar la scurtă vreme după absolvirea facultății (în 1954) este remarcat de Paul Georgescu și A. E. Baconsky.

Debutează cu o carte de versuri în 1957 (singura sa carte neconcludentă din punct de vedere estetic, dintr-o bibliografie impresionantă). În același an ia parte la constituirea spontană a unui grup de tineri pasionați de literatură, dintre care mulți vor deveni celebri (Nichita Stănescu, Matei Calinescu, Modest Morariu, Mircea Ivănescu, Cezar Baltag ș.a.)

Corector la ESPLA și apoi la ELU (între 1954-1963), Petre Stoica devine redactor la *Secolul 20* (unde va lucra din 1963 până în 1972). În toată această perioadă publică numeroase volume de versuri proprii, care se bucură de succes, și contribuie la emanciparea vieții culturale din România comunistă traducând în limba română cărțile unor importanți scriitori germani.

Timp de mai mulți ani, trăiește apoi retras într-un sat de pe râul Neajlov, Bulbucata, cultivându-și grădina. După 1989, vine la București și face cu fervoare gazetărie, apărând democrația împotriva tendințelor de restaurare a comunismului.

În prezent locuiește la Jimbolia, unde conduce o fundație culturală româno-germană.

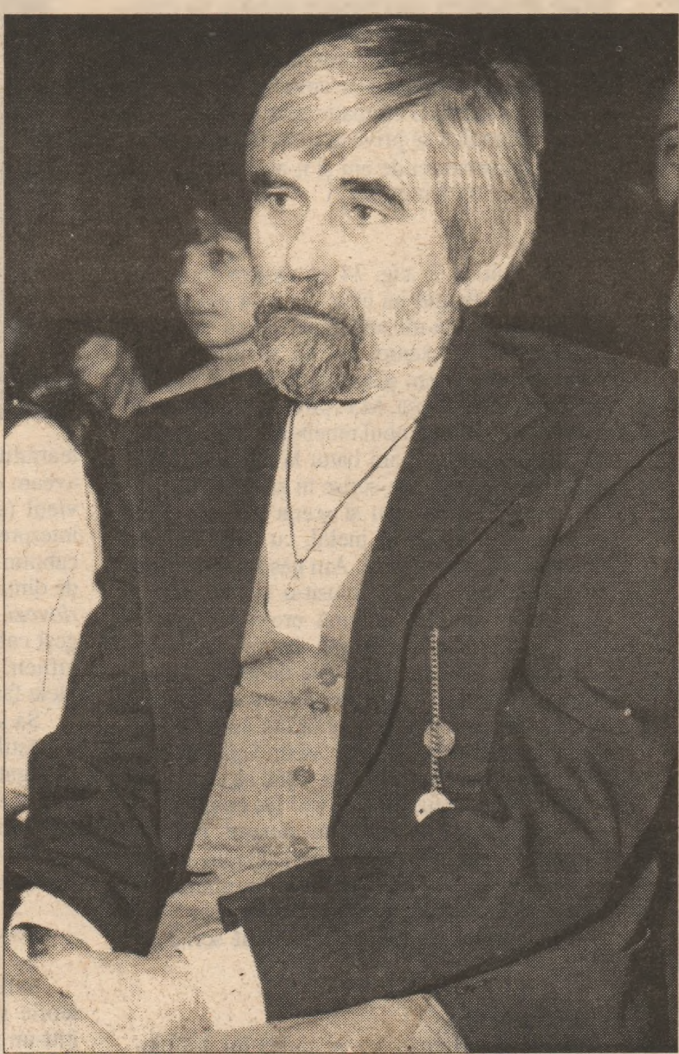




Foto: Ion Cucu

2 august 1974

M. P. (discuție despre *Delirul*): "Toți eroii de romane sînt niște inși excepționali. Nu-ți vine ușor să crezi că Julien Sorel știa biblia pe dinafară, cum o să înveți toată biblia pe dinafară? Și totuși crezi, ești obligat. Dacă-ți place romanul, dacă-l accepți, crezi."

Masă la Capșa, depunerea banilor la CEC, o să le povestesc altă dată, dacă o să mi le mai amintesc. Faptul ca, deși se arată prietenos, nu-mi spune niciodată un cuvînt bun despre mine - și-l surprind mereu neatent la ce spun, cînd nu vorbești despre el - mă demobilizează. E rece. Uneori aș prefera să ne certăm; poate doar așa aș afla ce gîndește despre mine.

Sînt la Dolhasca, lucrez la roman. Voi lucra. Cîteva zile mă odihnesc, deși nu știu dacă am nevoie de odihnă. Am recitat ieri dimineața cîteva din paginile scrise la 27 iulie și nu mi-au plăcut. E drept că nu-mi luasem meprobamatele (cură de dezintoxicare, la țară) și mă simțeam deprimat.

7 octombrie 1974

Acum cîteva zile, l-am revăzut pe Preda după o pauză de o lună. Amabil, grăbit. Și-a terminat romanul.

- Să-ți spun ce-am făcut, în ordine alfabetică (Număra pe degete.) 1. În scena de la început, l-am făcut pe Nicolae mai puțin inteligent; în fond, are cu trei-patru ani mai puțin decît Ștefan. În felul asta, Ștefan nu apare deșteptat brusc de București și dispăre ruptura. (Într-adevăr, în prima scenă Ștefan părea un naiv și succesul lui în ziaristică, cu puțină vreme mai tîrziu, aparea neașteptat.) 2. La restaurant secretarul de redacție nu-i mai ține nici un discurs; îi spune doar de vizita lui la Berlin; am tăiat cinci pagini.

- Șanteuza a rămas? Atmosfera...
- Da. Trei: am renunțat la scena din Morometii II, întîlnirea lui Moromete cu cei trei fii, nu mai apare decît ceea ce poate observa consăteanul care-l conduce. (Am uitat cine e; Preda a spus numele corect, Al lui Parizianu, cred.)
- Foarte bine. Cititorului nu-i place să întîlnească într-o carte nouă pagini cunoscute din alta. E ca și cum ar fi înșelat la preț.

- Patru: Am onescu nu-i mai ține maică-sii nici un discurs. Sînt cuvintele lui, apoi gîndurile lui, apoi ale mele. Conținutul spuselor rămîne, dar e transmis în trei feluri. Cinci: îl condamnam mai decît că i-a adus pe legionari la putere.

- Amănunte, atmosfera?
- Nu știu, draga, cum trăia. De unde amănunte? Unul singur: avea un copil grav bolnav, pe care îl ținea într-o casă a lui, cu îngrijire medicală. Numai la maică-sa se simțea bine; nimic nu-i amintea de copil.

- E adevărat? A avut un copil bolnav?
- Sigur.
- Asta nu-i un lucru minor. E chiar ceea ce trebuia. La scena cu Stalin ai modificat ceva?
- Nu. E bună. N-aveam ce.

- Și ca să-i dea drumul?
- Eu am scris-o, dragă. În sfîrșit, așa cum mi-a cerut Ungheanu, căruia i-a plăcut personajul și spunea că e păcat să-l părăsesc, am scris o scenă cu moartea lui Dumitru lui Nae. Am mai schimbat și ordinea cîtorva scene. Mi-a plăcut, cînd l-am recitat, momentul cu petrecerea de revelion; e scris atent, răbdător, are seninătate; între toate lucrurile acelea dure și întunecate, cade bine

- Cum să nu te simți stingher, / Dacă nu ai caracter? -

(Scriu aceste note în grabă, neglijent, numai pentru a nu uita discuția. I-am spus ceva despre o culegere de texte alese din Proust; nu, copiii lui trebuie să evite asemenea culegeri care te opresc să citești opera în întregime. Proust, spunea, scrie exact și nu da amănunte inutile. Nu arată tot timpul cum își încheie sau își descheie cineva nasturii, ca Fănuș Neagu; cînd descrie îmbrăcămintea baronului de Charlus, face asta pentru că modul aceluia de a se îmbrăca avea o semnificație.)

25 octombrie 1974

Să scriu, să scriu, altă soluție nu există; răutatea, absurdul, ura față de scriitori, nedreptatea strigătoare la cer. Slavă domnului, nu sînt bolnav. Trebuie să scriu, altfel voi pieri. Au trecut doi ani de cînd am plecat de la "Argeș" și m-am izolat de toată lumea.

Geo Bogza: *Paznic de far*. Dumnezeuule, omul ăsta chiar are caracter. De necrezut și minunat. Citesc plîngînd. O conștiință! Între scriitorii din România, o conștiință! Aici, în apropierea mea.

Aș vrea să-l invidiez. Să invidiez un om pentru că are caracter, iată un lucru care te poate face mai bun și mai înțelept.

6 ianuarie 1975

Să trăiești zile care încep la 8 dimineața și se sfîrșesc patru ore mai tîrziu: trei carbaxine, două cafele, douăzeci de pagini citite, niște notițe. Și apoi cîteva ore la slujbă, absent, și un întuner de romane polițiste franțuzești de la patru după-amiază la douăsprezece noaptea.

11 ianuarie

● A fi fericit și a fi relaxat - același lucru. Bizară definiție a fericirii.

● Sînt scriitori care prin opera lor nu aduc nimic nou într-o literatură, că iau tot ce le trebuie din lucrările celorlalți, atît de mult încît devin reprezentativi.

● Ironia și autoironia nu sînt un panaceu universal, dar te pot ajuta să supraviețuiești. Într-un univers care te copleșește, cu ironia singură nu răzbați; e caraghios și inutil să ironizezi un tanc îndreptîndu-se spre tine. Salvarea (relativă) e în imbinarea dintre ironie și autoironie. Ironizează succesiunea stupidă de mici prăbușiri prin care - cu ajutorul căreia - înaintea animalul cu capul intrat în gît și în același timp bate-ți joc de tine că te apuci să rizi de tancul ce te va strivi. O ocupație foarte potrivită și care te împiedică să privești moartea în ochi.

● Am patruzeci de ani și n-am ținut niciodată încă o pușcă în mînă.

20 ian.

Spuneam la 2 aug. '74 că despre masa la Capșa de la sfîrșitul lui iulie '74 o să povestesc altădată, dac-o să-mi amintesc. Ieri a venit la editură *Delirul*, exemplarul de semnal. L-am răsfoit căutînd și am găsit: așa cum mă rugase să-i dau voie la Capșa, M.P. povestește scena cu mama și cu tata în timpul rebeliunii; după ce am citit în mss. *Delirul*, am bătut la mașină cîteva pagini din acest jurnal, scrise în zilele lecturii și i le-am dat; cuprindeau și scena (de fapt cele două: cu maică-mea și inelul, cu taică-meu și tabachera) cu părinții mei. Am găsit-o în *Delirul* (nu-mi spusese dacă a folosit-o și nici eu nu voisem să-l întreb); iată-mă erou de roman. Foarte bine! Scena exprimă compasiunea (o compasiune potolită, albă) față de evrei și cele trei personaje apar - mai ales din punctul lui de vedere, care este mereu al unui om cu familie - simpatice; mai ales tatăl care ascunde tabachera, știind că se duce la moarte și vrînd să lase ceva familiei. Taică-meu, Moscoviți? De ce nu?

Și o greșală: vorbește despre miinile mamei sărutate mereu de copil. Copiii evrei, cel puțin cei din familiile mic-burheze nu sărutau mina mamei, o sărută pe obraz.

Din păcate, pagina mi s-a părut scrisă în grabă.

1 februarie

E ziua lui Breban azi, și cartea lui n-a ple-

FLO RIN

Pagin

cat încă nici măcar la Direcția Presei. Din vina lui Marin Preda? În parte, dar lucrurile sînt complicate și o să vorbesc despre ele altădată.

Pînă atunci, să citesc *Delirul*.

În agenda de anul trecut, pe care trebuie s-o arunc, cîteva însemnări despre M.P.: 1) "Maniu, Carandino, unguroaica, ultimele cuvinte ale lui Iuliu Maniu." Car. i-a povestit lui M.P. că, înaintea de moarte, Maniu și-a amintit (cu regretul omului pe care simte că, dacă ar fi ascultat de pornirile inimii, ar fi trăit o viață care i se pare atunci, în ultimele clipe, că ar fi fost adevărata lui viață, cea de om fericit; fiecare dintre noi avînd două vieți, cea trăită și cea posibilă, plină de toate fagăduințele) că momentul pe care-l numesc al despărțirii celor două vieți l-a trăit în tinerețe cînd a fost îndrăgostit de o frumoasă unguroaică pe care, probabil, a ocolit-o sau a îndepărtat-o. Lungă și urîtă frază, dar mă simt rău.

2) Altă însemnare, o replică a lui, spusă cu autoironie: "Marin Preda îl «blindează» pe Balzac!" Cineva a tradus *Contes drolatiques* și lucrarea nu merge (la D. Presei) fără o prefață, pe care M.P. acceptă s-o facă.

3) "Ce-mi iese mie de la Academia asta? Un permis la *cheferie*?"

4) "Dacă e mediocru, măcar să fie optimist; adică de ce să fie și pesimist și mediocru?" (Despre cărțile cu care avem greutăți la editură.)

5) "Știi tu de ce e lit. română de azi o lit. tinără? Pentru că legătura cu lit. dintre cele două războaie nu s-a făcut".

3 decembrie 1976

Sărăcire adusă de singurătate: dispăre



Mircea Iorgulescu, Petre Ghelmez, Ana Elena Preda, Marin Preda și Florin Mugur / Foto: Vasile Blendea

teatralitatea. Jucam teatru, era jenant, dar aveam o senzație de multitudine, de cantitate a vieții (a vieții mele): erau cîteva chipuri, era interpretarea în o mie de feluri a unui gest cabotin, erau obiectele - batista, caietul, periștea de dinți - care se umpleau de semnificație fiind *dovezi*, mijloace, însoțitoare ale unui asemenea gest cabotin. Viață asudată și caldă și plină de gîfiieli. Viața mea de acum e mată și rece ca o piele fără por.

Să scriu o autobiografie care să fie o istorie a măștilor mele, a rolurilor pe care le-am jucat (obligat de mine sau de alții). Rolurile unui om fără o personalitate puternică, imitînd pentru a și-o forma.

Nu e nici o fericire să ajungi să te comporți cu naturalețe.

Poezia: să respiri aerul din cer.

Senzația pe care ți-o dau unele studii de teorie mai noi, franțuzești: aceea de a dansa într-un picior.

Dimineți în care viața din mine e să un ceas care ticăie o dată pe minut.

A fi în criză de timp. A fi într-un mort. Nu știu. Dar tot ce fac fac fără a-mi bea cafeaua fără să mă gîndesc la gîndindu-mă la altceva dar tot neatent. E neatent. Merg neatent. Citesc romane pentru că-mi permit să nu fiu prea atent împiedică să mă gîndesc la altceva. De mi-ar fi frică să fiu atent.

Contactul cu poezii, criticii, prozatori re-ți sînt prieteni te poate duce în momente la disperare. Sînt prea sinceri. dorul unui prieten care să joace puțin tea facă efortul de a se disimula, de a dem ceva, de a te cucerii eventual, de a te cor de cine știe ce idee indiferentă. Viața pre ceră, prea adevărată, insuportabilă. M omule, și o glumă!

4 septembrie 1977

Duminică. Lipsa de chef, lipsa curiozității poftite de a citi. Oamenii căzînd în împiedică, fac un pas înainte, încearcă sprijine cu mina de zid, apoi vin spre trot fața înainte și ating trotuarul cîțiva ani d s-au împiedicat. Viața mea: un scurt-mel Stan și Bran care, rulat la vizionare, dure de ani.

2 ianuarie 1978

Ce-ar fi în capul meu, după Swift: "P

părerii unor virtuoși emeriți, creierul decît un mușuroi de viețai foarte mici, zute cu dinți și gheare deosebit de ascuțit datorită căruia se țin împreună ciorchine mănator "unui roi de albine agățat de un și iarăși unui leș mișunînd de viermi [... sau mai multe asemenea mici viețai mu anumiți nervi capilari ce-și au acolo rad

● Ieri nici urmă de minut fericit; în galăgie, torta tăiată strîmb, micul mom isterie al Iuliei strigînd la mine, o veste: l a depus actele pt. plecare în Israel. Îmi dă ma că minutul fericit l-am trăit de cîteva poalele dealului Patriarhiei, pe unde a pînă acum un an, crucea lui Brîncoveanu lî în lumina violent verde cu pete mar, față, totdeauna umbrit, Spitalul Brîncov În stînga, o casă galbenă, nelocuită; fer vopsite alb. Veselă din pricina galbenul lucitor, casa ascunde totuși, oarbă, o e Aici, pe la ora 13, mi se întîmplă din c cînd să fiu fericit.

MUGUR

Jurnal

● Valeriu Cristea despre Swift: "Spiritul e nfundat, asimilat transpirației capului. Pen-a-l reține, se recomandă «a purta scufii mite»."

● Cărți de autori buni; te arunci în lectură capul înainte, fără măsuri de precauție. Se împlă ca bazinul să fie fără apă sau cu apă tină. [...]

1 ianuarie 1978

Un corespondent exaltat de undeva din ndul Rusiei îl întreabă pe doctorul A. Cehov care are relații în lumea bună și care, după cit-aude, scrie el însuși schițe - cum sint ei. Ei, eții.

Poeții, îi răspunde meditativ Doctorul, Poe-sigur, Poeții, ei bine, sint niște inși cam ărciți.

5 ianuarie 1978

[...] Ce au Swift și Arghezi cu capul meu? Mi-l vede locuit de viermi, celălalt apostind o băltoacă. Și totuși, antipaticul Arghezi, ce folositor e literaturii. Răutatea ca cheag care strânge moleculele lăbărtate și ipite ale limbii.

● Ce fac eu e literatură de biet om amărit.

● Frază de V. Cr.: "În contact cu snobismul ltural, frumusețea naturală se ofilește subit, o floare introdusă într-o seră cu aer otrător". Și eu care mă laudam că știu totuși să c ceva: comparații precise, mă taie! Biata mparatie, batjocorită de toți, mama demotă a poeziei. Cum ridea M.R.P. de cei care-l losesc pe "ca" și pe "ca niște". Ca și cind el le-ar fi folosit! Dar toată poezia e o comurație și nu cred că metafora e mai nobilă mai pentru că își uita originea. Dacă le bagi unde-au ieșit, metaforele (personificările, perbolele) tot limba "Ca" și-o amintesc.

● Ninsoare. Pe Calea Șerban Vodă un țaran și masiv, haine negre, cizme-botfori așe, înaintează abia atingând zăpada, ușurel, Un mers miraculos... Îl privesc din nevenindu-mi să cred și aștept fericit să uite în urmă, la mine, și să-mi facă un semn. Ierger mai departe, Nijinski neverosimil. Nici orbă de zbor. Până și păsările știu să zboare, El erge, un mers superlativ, atingere senină a amintului. Îmi pare rău că nu e Cristea lînga tine să-l privim.

● De multe ori lucrînd la *Piatra palidă* mî-n spus în gînd această frază: "Sînt un om care e pricepe să inventeze (să facă, să descopere) mparatii". Dar nu cred că am scris-o vreotă. Ce mîndru eram! Nu mai sint - și desopăr cu calm un rival în persoana lui Valeriu ristea. L-o fi citit pe Jules Renard?

● Tata despre Ana Pauker (1925? '30? 35?): profesoara de limba ebraică; geloasa, atăușă; devine comunistă și trebuie să plece ntr-o misiune ilegală în țară pentru două zile; ar i-a murit copilul (mic, șase luni); vară fierinte; cumpără ghiță multă și îl lasă în răcitor.

10 februarie 1978

Ieri, Preda, infuriat de un fleac, țipînd la mine:

- Mă!

Și spectatori. Ameteală bruscă. Am început a rid; am salvat, cică, aparența. Ce naiba am alvat? De aparență aveam eu nevoie?

Și pe de altă parte cum să te superi și cum a faci caz în legătură cu un simplu "mă?" Și ommai acum trebuie să citești studiul lui Valeriu Cristea despre Marin Preda.

Cine o să desființeze vreodată șefii și men-alitatea de șef?

Naiv, stupid. Întrebări inutile. Și țin la el. acum nu.

1 februarie 1978

[...] Să notez un cuvînt de pe vremea cînd îl izitam pe M.P. L-am întîlnit odată în fața asei.

- Ați ieșit?



Foto: Ion Cucu

- Da, la cinci ies să mă plimb. Zilnic. Hai.

Spunea "mă plimb" cu satisfacție, parcă sfidînd. Nu înțelegeam de ce; acum pricep. Făcea o treabă de orășean, și o făcea temeinic. Uite, eu, deși mă născusem la București, nu eram în stare să mă plimb zilnic, un lucru dealtfel nespus de simplu. El da, era în stare, și se și plimba. Cu băiețelul. Cu ciinele. Cu tot dichi-sul. Ca un adevărat orășean. Ar fi purtat și baston, cred că l-ar fi amuzat, dar bastonul nu era la modă, iar el e în fond un om timid și cu teamă de ridicol. Și mîndru de a fi orășean. Cred că-i și invidiază pe vechii, adevărații orășeni (care nu există decît în imaginația lui). Mi-a și mărturisit cîndva - discutam despre *Delirul* - că nu știe cum procedează, ce gesturi fac și ce gînduri au, în intimitate, fetele de la oraș, cînd se îndrăgostesc de un băiat. [...]

Preda despre copaci: "Nemișcareea lor, starea lor pe loc, încît îi puteai găsi oricînd tot acolo, mi se părea și mi se pare și acum unul din lucrurile bine gîndite și bine făcute ale acestei lumi". La ședințele de redacție mă așed totdeauna în același loc. Ieri, nu știu de ce, m-am așezat pe alt scaun, iar Preda, grăbit, a dat să stea pe scaunul meu. S-a ridicat enervat:

- Nu, nu...

Și mi-a făcut un semn: de ce nu stau unde trebuie? Ce, mă joc?

Binevoitor, timp de trei ore, om de înțeles. Dar în mîntea lui eu sint un ins tăcut și sfios. Cînd mi se întîmplă să fiu ceva mai vioi decît de obicei, îmi arog niște drepturi care nu mi se cuvin. Acum o săptămînă, într-o asemenea împrejurare m-a acuzat:

- Ai luat prea multe carboxine, este?

Ieri am povestit (fără haz) o istorie cu haz. Nici un zîmbet. A făcut un gest de plictiseală.

- Ei, acum, după ce ne-a distrat domnul Mugur, să ne vedem de treabă.

5 februarie 1978

Îmi aduce un manuscris la editură, I. Nu prea frumoasă, feminină, cu mișcări inteligente ale mîinilor și ale capului. Revine la telefon după două zile și după încă două: ușoară auto-ironie, fraze de băiat grăbit pe care le spune conștientă că "joacă"; farmec. Farmec. Femeia îmi place. Îi fac rapide declarații de amor la telefon, de față cu toată lumea din birou; o iubesc, ea e iubirea vieții mele, ce mai! Așa sint eu, glumet. Vine la redacție, pâlăvragește ocilindu-mi privirea, - sfioasă și în același timp băiat (lungi pantaloni negri, o bluză largă, prea largă) - și se oferă să mă ajute să-mi completez o fișă pe care mi-a trimis-o o editură din Anglia. Pentru un anuar al personalităților în care nu voi apărea niciodată.

- Căsătorit?

- Da.

- Numele soției?

- Iulia.

Miini mari, cu glezna subțire, mișcîndu-se sigure, în același timp rezervate, dezinvolve, cu bună cuviință, pe biroul meu. Scrie repede, ci-teț. La plecare îi țin paltonul. Și mă gîndesc la ea: "Miine îmi va da telefon!" Într-adevăr, a doua zi răspund fisticit - sub privirea ironică a Magdei care "știe" - și apuc să-i spun că eram sigur că-mi va telefona. Spectatorii din birou au început să mă deranjeze: surprizele plăcute mă prind totdeauna pe picior greșit. Tremur. Ea, I., m-a căutat pentru că a completat ceva greșit în fișă. Prea tîrziu, am trimis-o. Pînă diseară termin de citit volumul ei și o să-i dau telefon acasă; ce număr are?

Să mă plimb cu o femeie tină, să-i sărut mîna, să simt că se naște ceva care n-a fost înainte: un sunet, o lumină în ochi, o atingere. Posibilitatea (dar nici nu îndrăznesc să merg atît de departe cu speranțele) de a participa măcar cu o parte a ființei la acel sunet, pe cale de a mă topi în el, un semn că nu cade chiar totul în gol, că nu chiar totul, există cineva căruia să-i pui o întrebare și care să răspundă cu gîndul nu la altceva, ci la tine - o, desigur, în Cișmigi, o bancă în Cișmigi - să arunci o piatră și aceea piatră să nu se ducă-n haos, ci să lovească pe cineva, o femeie care să vină spre tine furioasă și iubind-te și înțelegînd că ai încercat cu piatra s-o recunoști, să afli dacă există ceva și cineva la capătul traiectoriei, dacă îi pasă cuiva de tine... Iluzii. Mînuni și iluzii.

Mi-a spus numărul de telefon. L-am notat. M-am dus acasă și i-am citit manuscrisul. Mijlociu. Nota 7. Mai bine: dacă mi-ar fi plăcut cu adevărat, m-aș fi îndrăgostit și mai tare de ea. "Și mai tare"? Eram deci îndrăgostit?



Cu poetul Alexandru Andrițoiu / Foto: Ion Cucu

M-am spălat pe dinți (cariu caninului mă obsedează) și, la ora 8, i-am dat telefon. A răspuns un glas de bărbat. Soțul, probabil. N-am spus nimic. Am închis. Se terminase. De ce-mi imaginasem că e singură, că mă așteaptă? Doar îmi spusese (mi-am amintit brusc) că are un copil. Și atunci? Să-mi notez în agenda: "de uitat I." Undeva există numele meu scris de ea: pe fișa trimisă în Anglia și aruncată probabil într-un respectabil coș de hîrtii englez. Da, acum știu, mîinile ei puternice și fine, de engleză...

● Valeriu Cristea: sentimentul de euforie pe care-l produce, la Marin Preda, "înstrăinarea incîntată", contemplația dintr-o poziție proprie. Sentimentul cu care-l citesc pe critic nu e admirația, în general nu-mi prea place mie să admir; strigătele de admirație trebuie "smulse"; e nevoie pentru aceasta și de surpriză, iar talentul lui V. Cr. nu are de ce să mă surprindă; îl știu demult. (Spectacolul superb pe care-l dădea în "Ion Neculce" e irepetabil; V. Cr. e un critic prea serios ca să dea anual spectacole).



Foto: Ion Cucu

Aș spune, onest, că am încredere în el. Aș mai spune că sint mulțumit de el: știe ce spune, iar atunci cînd nimerește un adevăr unic (*spus* unic într-o *fracă izolată*) știe să se bucure. Poate că o face cu o pudoare exagerată.

● E de mirare că un om inteligent ca Valeriu Cristea nu poate înțelege că volumul meu *Convorbiri cu Marin Preda* nu e una din "cărțile lui de eseu", ale lui M.P., ci pur și simplu o carte de interviuri, semnată și *scrisă* de altul. Întrucît nu există la noi o tradiție în acest sens (de fapt nicăieri nu există) și întrucît e mai comod să alături *Convorbirile...*, *Imposibilele întoarceri*, de ce să n-o faci? Lui Preda îi convine, iar ofensa pe care i-o aduci autorului cărții de interviuri, răpindu-i paternitatea unei cărți semnate de el, nu e, desigur, decît un act de cultură și de înaltă civilitate. Cel care a lansat zîmbitor ideea a fost, chiar la "premiera" cărții - redată și de televiziune - slugarnicul V. Și deja a prins; avea toate condițiile - subiective și obiective (vina mea, ca autor nu m-am delimitat deajuns de M. P.) - și uite că lucrurile s-au așezat bine: gestul lui V. Cr. apare total firesc, încadrat într-o tradiție, iar el își imaginează cu bună credință și poate chiar cu un gînd prietenos, că apariția numelui meu într-un asemenea context - ca autor al unei cărți de M. P. - nu *poate* decît să mă bucure.

10 februarie 1978

Extraordinare *Reflecții asupra artei scrisului* ale lui L. Raicu (120 de pagini - mare păcat că nu sint mai multe). Lectură pasionantă, seara, la orele în care de obicei nu mai pricep nimic. Multe sint idei care "plutesc în aer"; dar în aer plutesc, iată, idei geniale, iar el, uite, le pune pe hîrtie. Ca și Valeriu Cristea, "are cuvinte". N-am cuvinte să spun ce plăcut e să citești asemenea pagini: inalte, pline de spirit, vii, necesare. Traiesc oameni mari în România, scriitori mari. Genii, domnule, ce să mai vorbim! Capacitatea unor asemenea pagini de a te face să te uiți pe tine, cel mic, și să fii prezent tu, omul curios și emoționat, în stare de a iubi.

● Idealul meu: cînd le povestesc ceva, ceilalți să ridă atît de tare încît să cadă sub masă.

● Un număr din revista *Secolul 20* dedicat romanului. Mărturii de mare interes: Faulkner, Th. Mann, Malraux, Márquez etc. - cum scriu ei romanele lor, cum se scrie un roman. E o în-deletnicire dificilă, cea mai dificilă dintre toate. E complicat; nereușita e aproape sigură. Ce trîști sint ei, din această pricină! Și, Doamne, cum se mai laudă cu profesiunea lor! Dar dacă totul e atît de dificil și dacă nici să renunțe nu pot (un destin mai puternic decît ei... etc.) atunci de ce nu se sinucid? Puțin umor, puțină auto-persiflare n-ar fi stricat. Să n-o luăm, domnule, chiar în tragic. Există și tragedii mai mari decît să te simți chemat să scrii romane și să-ți urmezi chemarea! Nu e chiar ca la Auschwitz. Puțină voioșie, puțin scepticism senin - a la Mazilu sau a la Paleologu - n-ar fi stricat. Nu plînge, omule, Popescu scrie un roman, nu și-a rupt piciorul.

(Din volumul în pregătire la Editura Compania)

Caragiale într-o corespondență

ÎNGĂDUIȚI-MI înainte de toate să vă adresez dumneavoastră, cetățeni ai republicii de la Ploiești, un cald salut din partea capitaliștilor și să vă asigur că spiritul lui Caragiale este la fel de viu în ambele republici. Din multe dovezi care-mi stau la îndemână, voi reține numai una: noul Parlament al României, născut din alegerile de la 26 noiembrie, cuprinde un număr însemnat de liber-schimbști, care și-au primestit apartenența politică de la o legislatură la alta, iar unii chiar în cursul aceleiași, demonstrând astfel că interesul țării se află deasupra intereselor de partid și că, în niște împrejurări ca acelea prin care trece patria noastră, micile pasiuni trebuie să dispară.

Titlul comunicării mele, *Caragiale într-o corespondență inedită*, ar putea trezi unele confuzii. Nu este vorba, mă grăbesc să precizez, despre un schimb epistolar între Caragiale și o altă persoană, ci despre o corespondență *asupra* lui Caragiale, purtată în anul 1989 între doi iubitori ai operei lui: profesorul ploieștean Emil Coltofeanu și profesorul bucureștean Ștefan Cazimir. Scrisorile abordează un cimp mai larg de probleme, dar extrasele pe care le voi oferi se referă exclusiv la autorul *Scrisorii pierdute*.

*
* *

Emil Coltofeanu către Ștefan Cazimir (Ploiești, 25 iunie 1989): "Itinerariul lui Jupin Dumitrache nu vi se pare cam prea întortocheat? V-am auzit în aprilie, la curs, deslușindu-l și mi s-a părut cam suspect zigzagul lui, dar n-am stat să aprofundez, dar acum, citind talmăcirea topografiei mai pe indelete [în vol. *Nu numai Caragiale*, n.m.], am ajuns la concluzia că aici nu e lucru curat. Bănuiesc că e tactica celui care se simte urmărit și alege un itinerar abracadabrant tocmai pentru a elimina ipoteza unei coincidențe («gîndeam și eu: poate c-o fi stînd coate-goale prin partea locului»). Ipoteza mea cade în cazul determinării unor asemenea oculuri de existență vreunei grădini întinse chiar în inima țîrgului. [...]

O altă istorie: d-ra Cecilia Pavugadi. Mi-e teamă că am și citit undeva, dar nu știu unde, interpretarea numelui ei - sper să fi fost de sub pana dumneavoastră, dar s-ar putea să fie și un fenomen de falsă memorie, așa că o trec aici: pa-vu-ga-di-che-zo-ni-pa sint notele gamei bisericesti; se cîntă exact ca do-re-mi...etc. (Și tot grecește sună și Panizochedi; frumos ar fi fost ca d. Preotescu să fi avut de ales - dar se strica toată compoziția.) 99% că s-a scris.

Încă ceva (iertăți-mă că îndrăznesc să fiu de altă părere, dar mi-o expun cu toată marea și vechea afecțiune pe care v-o nutresc): telegrama vechiului procoror tribunal X. Mai întîi: «Mare devenă iritat foarte pronunțat dumnezeu mami, nu personal cineva ci ghinion. Atunci Costăchel G. care sta

altă masă criticînd guvernul gura mare strigat ba pe al mîti și rădicat bastonul [...] injurînd amenințînd guvern de bandiți propriile cuvinte» (scuzați eventualele inexactități). Excluz să fi zis «dumnezeu mami», n-am auzit, nu există, nimeni nu-i timpit să-și trateze astfel propria mamă. Într-o ecranizare mai veche realizatorii au sesizat neregula și, oprindu-se aici cu înțelegerea, mutilează secvența prin adăogiri: «Dumnezeu mami lui» (de zar, de ghinion). În realitate a zis «Dumnezeu mă-tii» (și poate că, într-adevăr, nu personal cineva, ci ghinion), dar procurorul, «parti pris», ajustează spusa lui Raoul, încercînd să-i minimalizeze vina (la o anchoră s-ar fi aflat că, oricum, directorul a injurat de dumnezeu și escamotarea totală a faptului era riscantă) prin devierea țintei injurăturii nu numai ca obiect, ci și ca mamă (omul se referise la propria lui mamă, doar!). În sprijin: «ba pe al mă-tii» (logic ar fi fost: «bine, pe al mă-tii, dacă zici d-ta!»). Am subliniat termenii care se conjugă cu chestia asta spre a-i face lui G. o atmosferă nefavorabilă la centru [...].

Și acum [...] îmi iau permisiunea să vă tachinez puțin, în legătură cu o chestiune înrudită cu primejdia ce paște pe spectatorul sau cititorul *Scrisorii pierdute* de a nu putea surprinde just anumite nuanțe întrucît cunoaște evoluția ulterioară. Înrudită, dar nu identică (și înrudită destul de departe). Scrieți undeva, în *Universul comic*, despre «masivul» (sau «greoiul», parcă) Jupin Dumitrache. Dacă e «greoi», asta nu se referă la agilitate, ci la starea ponderală (e vorba de primejdia care-i paște pe cei care au ieșit pe fereastră, umblînd pe binale). De unde știți că e greoi (sau masiv)? Că nenea Iancu nu suflă o vorbă (drept e că nici de Chiriace nu zice că ar fi slab, dar aici, luîndu-ne după impetuoșitatea sa, îl bănuim cu sistemul endocfin ceas, deci slab sau măcar suplu, fiindcă e tînăr) și de ce nu v-ați gîndit la un bătrîn(el) uscățiv? Pentru că nu e musai ca toți oamenii, spre o vîrstă, să fie burduhănoși (Costache Giurgiuveanu, spre exemplu). Cred că vi se trage de la răposatul Giugaru, Dumnezeu să-l ierte, și aș zice că zisa dv. e unul din cele mai sincere omagii care i se pot aduce pentru felul în care a strecurat în mintea cititorva generații că *asta* era Jupin Dumitrache. [...]

Și acum, după ce v-am plietisit destul [...], vin a vă cere un mare favor (știu că puteți, să nu ziceți că nu puteți!). Vă spuneam, dacă ați reținut, că mă bîntuie gîndul unui mic moft (sper că nu kitsch) despre Trahanache, dar cred că trebuie să trec în revistă cele mai cunoscute poziții față de chestiunea: știe venerabilul sau ba despre Zoe-Fanică? Știu ce zice Ibraileanu, ce zice Călinescu, ce zice și G. Dimisianu (dv. parcă îmi aduc aminte că nu v-a pronunțat ferm, dar aș zice că mergeți pe linia clasică, Ibraileanu-Călinescu, tratînd neștiința

lui Trahanache ca un lucru de la sine înțeles, care nu mai merită un supliment de discuții). [...] Ați vrea dv. să fiți încă o dată atît de bun încît să scrieți pe o fișuică niște titluri și autori? (Nu e musai să fie numai de familie bună, merg și d-ai noștri, din popor.)"

*
* *

Ștefan Cazimir către Emil Coltofeanu (București, iulie 1989):

"1. Itinerariul lui Jupin Dumitrache vi se pare «cam întortocheat». Cred că impresia decurge din invocarea «Podului-de-pămînt» înaintea Agiei. Dar «Podul-de-pămînt» (Calea Plevnei) e țînta («ca să ieșim pe Podul-de-pămînt»), iar Agia - un punct al traseului parcurs pînă acolo. De altfel, Calea Plevnei începea mai dincoace, confundîndu-se cu o porțiune actuală a Splaiului.

2. Aveți dreptate cu Pavugadi; am spus-o și eu, în *Caragiale - universul comic* (cap. *Compunerea*, unde mă ocup puțin și de numele proprii). Dar Panizochedi unde apare? Dacă e tot în Caragiale și eu habar n-am, vă rog să nu mă spuneți țîrgului!"

3. În chestia cu «dumnezeu mami» nu avem nici o controversă; ceea ce susțineți dv. mi se pare perfect înțemeiat, iar ceea ce afirmasem eu vizează alt plan al chestiunii. Într-adevăr, telegrama procurorului, prin ajustarea expresiei, tinde să minimalizeze vina lui Raoul. Hazul sporește, cred eu, prin transferul injurăturii din planul oral în cel scriptic, ceea ce - cum bine ați observat - devine sinonim cu *denaturarea* ei; expresia vulgară «dumnezeu mă-tii» (sau, impersonal, «dumnezeu mă-sii») capătă un accent mai elevat: «Dumnezeu mami».

4. Nu contest că, asemeni tuturor celor de o vîrstă cu mine, îl «văd» pe

Jupin Dumitrache cu trăsăturile lui Giugaru. Dar și independent de asta, nu mi-l pot închipui pe Titircă «bătrîn(el)» și «uscățiv», mai întîi pentru că n-are decît 45 de ani (vîrsta personajelor *Noptii furtunoase* se poate deduce din proiectul *Titircă, Sotirescu & comp.*, scăzînd 25 de ani); în al doilea rînd, pentru că - dincolo de «ponderarea» categoriei sociale și a vîrstei -, aflăm chiar din text că «umblă agalea», ferindu-l implicit pe Chiriace de teama unei întoarceri intempestive.

5. Despre Trahanache (în problema dacă «știe» sau «nu știe») s-a pronunțat regretatul Pompiliu Marcea, într-un articol din volumul *Lecturi fi-dele*. Caragiale însuși, după cum relatează Paul Zarifopol, cocheta cu ideea că Trahanache simulează ignoranța, dar că, în realitate... Riscul care se ivește dacă preluăm *tale quale* această ipoteză este, după mine, dublu: acela de a distruge *ambiguitatea* personajului (componentă esențială a vitalității lui) și acela de a-l face să-și piardă hazul (vezi finalul schiței *C.F.R.*, foarte instructiv în această ordine de idei: «Nu mai ai nici un haz!»).

*
* *

Emil Coltofeanu către Ștefan Cazimir (Ploiești, 21 sept. 1989): "vă solicit părerea în două puncte obscure, ambele legate de curiozitatea lui Ghiță. Primul dintre ele a constituit mult timp obiect de controversă între Nae Mecu și mine și se află în fraza: «...mă dau înapoi și caz peste un dobitoc care 'se vede că trecea ori stătea lingă uluci; dobitocul începe să strige...» etc. Disputa constă în aceea că Nae susținea morțiș că dobitocul era un dobitoc ca toate dobitoacele, în vreme ce opiniunea mea fermă era că dobitocul în chestiune era un dobitoc ca toți dobitocii. Supun arbitrajului

februarie 2001

POLIROM

Nou în colecția Collegium/Litere!

„Autorii explică foarte clar și cu un simț metodic remarcabil pluralitatea sensurilor comunicării.”
Le Monde Diplomatique

„Trebuie să apreciem efortul de prezentare a curentelor din comunicare pornind de la fundamentele teoretice. La fel, indexul și bibliografia bogată. Prezentarea sintetică a peste trei sute de autori este o adevărată performanță.”
Bulletin de Bibliothèques de France

Armand Mattelart, Michele Mattelart

Istoria teoriilor comunicării

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978 Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

inedită

dumneavoastră acest litigiu, înșirind și argumentele: Nae susține(a) cum că *dobitoc* e un cuvânt vechi și că în accepția asta trebuie luat (cam ca în versul «Dar că vorbea odată lemne și dobitoace...»), lucru pe care îl pricepeam și eu, așa dobitoc cum..., în sfârșit, mai aducea dumnealui argumentul că la ora aia din noapte cine era să sprijine gardul lui Cațavencu? Argumentele mele (sau contraargumentele) ar fi cum că la ora aia (să se fi apropiat de două noaptea, «pină-să plec se făcuse vreo unu după două-spece», parcă așa zice Ghiță) dobitocul aflat lângă gard putea fi foarte bine un bețiv dat afară din cârciumă sau plecat de bunăvoie - în orice caz eu așa le prezint lucrurile copiilor mei, insistând asupra lui «stătea linga uluci» și împingându-i spre gândul că *stătea pe vine* sau măcar cu fața la gard, ceea ce sporește comicul dacă ne gândim la ce va fi fost în scâfîrlia bietului om cînd s-a trezit, în toiul acestei pașnice îndeletniciri, că-i cade un om în cârcă, din senin. Un alt argument ar fi că «dobitocul începe să strige» - dobitoacele rag, miorlaie, behăie, chelălaie, dar nu *strigă* [...]. Pe scurt, la vremea respectivă, a rămas ca mine, dar tare mi-e că Nae, ca june cu educație, a acționat aici după principiul «cel mai deștept cedează».

A doua chestiune, legată de aceeași scenă: «Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă-n gînd ideea? Zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică». Acel *mai* pe mine m-a pus pe gînduri de la vreo doisprezece-treisprezece ani, cînd am dat de el, ca și «ciupitul», interpretîndu-le ca «ia să mai furăm». Cu timpul, însă, mi s-a parut că parcă prea ar fi de tot, Ghiță să-și recunoască hoția borfășească chiar în fața prefectului, fără să i-o ceară nimeni? [...] Deși nu sînt pe deplin convins că așa este, eu și aici îmi îndrept copiii spre concluzia trasă de mine (să *mai* furăm), dar pentru că am totuși îndoile, apelez la interpretarea pe care o dați dumneavoastră acestui pasaj atît de obscur.»

*
* *

Ștefan Cazimir către Emil Coltofeanu (București, 22.X.1989): «În chestia cu dobitocul de lingă uluci, niciodată nu mi-a trecut prin minte să-i atribui pluralul neutru; confruntat acum cu această ipoteză, o găsesc amuzantă, dar fără temeii (să nu se supere amicul nostru comun).

Cît privește formula «ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul», nu cred că trebuie să-i dăm adverbului *mai* sensul de acțiune repetată; e un simplu clișeu verbal, asemănător cu «Vă rog și eu un lucru», «Spuneți-mi și mie cît e ceasul» și multe altele de același gen. A-l echivala pe *ciupi* cu *fura* mi se pare, iarăși, neîntemeiat, și

nu doar pentru motivul indicat de dv. (cum să recunoască Pristanda una ca asta în fața prefectului?), ci pentru că, mai ales, contextul nu ne trimite acolo! Ce să fure Pristanda de la Cațavencu în toiul nopții, cînd era lumină la ferestre și ferestrele vraiste?! «A ciupi» nu are, *nu poate avea* aici alt sens decît «a trage cu urechea», «a spiona»».

Correspondența celor doi împătimiți de Caragiale va continua în 1990, ancorînd de astă dată, prioritar, în domeniul politic: ambii au aderat din primul ceas la Partidul Liber-Schimbist, Emil Coltofeanu devenind fondator și lider al filialei județene Prahova, iar Ștefan Cazimir - președinte al Consiliului Director. În mapa de scrisori descoperim și o telegramă, expediată din Ploiești la 9 iunie 1992: «Interese familie obligă părăsi partid. Rog dar respectuos primi dimisia mea postul județean Prahova pe data de azi cînd Dinu întoarce Italia iulie. Coltofeanu.» Am transcris textul depeșei așa cum l-a redactat semnatarul; dar o îngrozitoare greșală a teleimprimării a desfigurat prima frază, dîndu-i următorul aspect: «Interese familie obligă părăsi *partia*!» Rareori greșală mai semnificativă și mai elocventă; părăsirea de către Emil Coltofeanu a Partidului Liber-Schimbist nu putea fi decît parțială, ca și gestul similar al lui Ștefan Cazimir, consumat cu o lună și jumătate mai tîrziu. Căci prin simpla lor migrare spre alte formațiuni politice ambii își confirmau liber-schimbismul inalterabil și ofereau o nouă ilustrare nemuritorului refren al Imnului P.L.S.:

«Luptînd ca tot partidul să prospere,
Partidul nostru-i un partid de soi
Și dacă interesul lui o cere,
Trădare fie, dar s-o știm și noi!»

Ștefan Cazimir

» O scrisoare ulterioară a lui E.C. (Ploiești, 4 august 1989) limpezeste enigma: «Panizochedi [...] nu se află nicaieri în Caragiale, dar bag seamă că nu am fost eu suficient de clar în espresiuine.» Numele e alcătuit din cinci note ale gamei bisericești în ordine descendentă.



PREPELEAC

de Constantin Toiu

CHINUL FACERII

25 MAI 1969. Puiul de vultur care nu poate înghăța carnea decît din viteză. Îi arăți în palma o bucată de carne. El nu va schița nici o mișcare. Îndreaptă-i spre cioc carnea cu un gest iute și neprevăzut. Puiul o va înghăța imediat. Sînt inși care nu percep lumea decît prin accelerarea ideii sau gestului.

29 mai 1969. Faut se debarrasser de cette... freine?... Dostoievski. Il faut être malhonnête pour être écrivain... la tentation de la débauche... ispita desfriului... Îngerul și demonul, complementari. Alioșă... Rusia utopică.

29 mai 1969. Sar speriat din pat la unu și treizeci noaptea, și notez: Zombi, cadavrele înviate de vrăjitori din cimitire și transformate într-un fel de roboți de carne salvați de la putrefacție, - fără cuget, fără simțire, fără puterea alegerii, ca cetățenii dintr-un stat... cuvînt șters apăsător, - probabil că era totalitarist, stalinist în nici un caz, din cauză că... Baronul Sâmbătă, Zeul morții, Hunganul, sau vrăjitorul cerând Baronului permisiunea de a dezgropa morții. Mortul învîiat îi va aparține definitiv și îl va asculta fără crîcnire...

C. îl întreabă pe A. - Și cum e libertatea asta? - Libertatea?... face A., parcă trăgînd de timp. - Da, libertatea, nu se lasă C. atît de tînar și de curios. - Libertatea, face A., și adăugă: *este așa, o fi-meie cu părul alb...* (Nedatat)

«Marturisesc că nu mi-a venit să cred; dar, citind cărțile de necromanție ale magicienilor, am descoperit că sentimentele și voința oamenilor erau singura sursă și cauza principală a tuturor lucrurilor, fie că, printr-o înclinare excesivă, vrăjitorul își transformă corpul și tot ce pătrunde în acest corp, fie că, din pricina puterii sale, toate lucrurile ce se află deasupra lui, îl ascultă, fie, în sfîrșit, că există un ceas prielnic sau o ordine superioară ce concură cu acel sentiment puternic, nemăsurat (binecuvîntările, blestemele) - *Tratat despre minunile lumii de Albert cel Mare, 1971.*

Diverse vrăji sau magii. Pune un diamant pe creștetul unei femei care doarme. Se poate astfel cunoaște dacă femeia este credincioasă ori necredincioasă bărbatului ei. Dacă se va trezi din somn tresărînd, ea este infidelă; dimpotrivă, dacă e castă, își va îmbrățișa bărbatul cu afecțiune, trezindu-se din somn.

Roiala ca de fluturi a femeilor la țară, mai ales, în jurul mortului, la priveghi, atracția lor mai puternică decît a bărbaților.

Două fete urite, dizgrațioase, cu figuri diforme, de vreo 16-18 ani, ținîndu-se de mină, vin topăind spre mine, ca într-un coșmar, se opresc, mină în mină, și amîndouă, într-un glas, uitîndu-se la mine fix, zic: «Vrei să fii simpatial nostru?»...M-am plimbat cu ele braț la braț, un timp, potolindu-le.

Ofițerii români care își ascuteau săbiile înaintea campaniei din 1913. Tot Bucureștii răsuna de zgomotul ce îl scoteau săbiile bătute prin ceardacuri, prin curți... Ofițerii în ținută lejeră, care în cămăși numai, care în izmene... ascuțîndu-și de zor săbiile ofițerești de Damasc ori Toledo cu pomponul lor

galben. Povestește un moș de 95 de ani.

Pisica mîncînd fluturile, mult timp pîndit. Fluturile colorat mișcîndu-și în iarba aripile splendid croite. Pînda mult prea lungă și prea atentă față de absența și dezarmarea completă a fluturului prins în gheare ușor, atît de ușor, aproape ca un abandon; încît toată pînda pisicii fusese o exagerare ridicolă, un sadism tipic speciei. Ronțaiala aripilor, praful fin scuturîndu-se de pe ele, pătînd botul pisicii, - expresia ei de satisfacție.

Țiganca beată, îngenunchată în noroi, vara, în ploaie... Părul ei lung, negru, ud, lipit de obraji, pe umeri... Sîinii ieșiți în afara lăsați din rochia de stambă colorată. Fața neagră, lucioasă, ochii ieșiți din orbite, buzele mișcîndu-i-se. Pare că spune ceva, că se roagă. Nu am decît zece-unsprezece ani și o privesc din casa de la fereastră, ridicat pe prichiciul ferestrei cu sexul gata excitat, nu prea dîndu-mi seama...În paroxismul beției ce pare paroxismul unei rugăciuni fierbinți, o privesc gata să cad... Se apleacă... pe drumul de țară... cu urme adînci de copite de cal... se apleacă... și o vîd cum sorbe apa strînsă în urma unei copite... Amintire ce mă va urmări pînă azi.

De anul nou, pe ger și ninsoare, oamenii care taie gîini, iar gîinile, albe unele, ce se zbat între nămeți, înșingerate. Viziunea unui revelon de demult.

La Talcloc. Privesc de sus (în vara lui 1950) de pe marginea rîpei de maha-lă tîrgul cu bunuri de vînzare... Privesc de la distanță transmiterea obiectelor de la unii la alții, pauzele dintre ele, tocmeala... Natura obiectelor condiționînd existența. Absurditatea lor văzute de la distanță. Patefonul cu goarnă pus să cînte demodat cum este - cîntă o romanță veche, desuetă, pițigaiată... imprimarea... Caracterul unui personaj pe care mă căznesc din greu să-l nasc, să-l aduc pe lume... acest suflet născocit pe care l-am îmbrăcat ca pe-o haină străină ce nu prea îți vine bine, te strînge, dar care îți aparține de aici înainte și trebuie să te obișnuiești cu el. Cred că și cînd personajul îți iese, anevoie, cu mult chin și efort... acest personaj este o *facere* propriu zisă. Atît că el nu țipa, nu scîncește, nu cere nimic, dar pe care îl vei purta, nu în brațe, ci, totdeauna, în mințea ta.

Mă substitui tuturor pe rînd în timp ce fiecare, făcînd un pas înainte, îmi spune povestea lui. În toată cartea populată de indivizi abia făcuți să se audă un infrasunet ce coboară din ce în ce mai jos pînă cînd se atinge zona imperceptibilă dintre conștient și subconștient, partea liminară în care nu mai este nevoie de nici un cuvînt... Cartea ca un infrasunet. Cititorul trebuie atras ca într-o cursă.

Cotul țiganilor. Rîul Ialomița, în copilarie. Țigăncile goale, vara, sîrînd din apă turbure cu brațele în sus, cu țetele lor negre și țipetele nerușinate.

Cînd plouă tare, malul se surpă, cotul se lărgeste din an în an, pe cînd, pe plaja care se întinde din ce în ce mai mult, după aversele bogate, corbi mari, grași, se plimbă pe nisipul umed cu pașari de boieri plimbîndu-se ca la ei acasă.



CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

APROAPE tot românul se simte în stare și mai ales dator să vorbească despre Eminescu. Și nu oricum, ci în sintagmele binecunoscute și popularizate prin manualele școlare, pe de-a-ntregul forme fără fond. Formele au fost înșușite și transmise cu sfîntenie, în vreme ce fondul problemei, Eminescu și opera sa, rămîne acoperit de colb. Sînt oameni care discută despre Eminescu cu o dezinvoltură inhibantă, amestecînd surse secundare sau terțiare de informație, folclorul, legendele, formule des întrebuițate și devenite *stass*, consacrate. Pentru cei mai mulți, Eminescu e doar o vorbă, dar de mindrie națională! Cu cît îl cunosc mai puțin, cu atît e mai presus de orice, e intangibil acest "Eminescu al nostru". Segmentul de populație prezentat mai sus e cu mult mai numeros decît acela redus al cunoscătorilor, al acelor care au studiat, au cercetat, au învățat, au analizat sau măcar au citit cu adevărat cîte ceva și care, în consecință, pot avea păreri, studii, obiecții, rețineri. Acest tip de atitudine este o agresiune de neiertat față de mit și, implicit, față de popor. Discuțiile în general și generalizatoarele sînt însă categorice, au "greutatea" unui verdict și pun la colț glasul profesioniștilor, și aceștia atît de puțini. Simptomatice mi se par și următoarele două fapte: *primo*, mult invocatul număr al *Dilemei* care *provoca* o evaluare lucidă, intelectuală și nepatetică a modelului Eminescu în spațiul cultural românesc, număr care a stîrnit reacții incendiarie și care a pus în mișcare un spectacol kitsch, pe variate voci de idolatrii; *secundo*: apariția, la Editura Humanitas, a cărții *Testamentul unui eminescolog* aparținînd lui Petru Creția, unul din spiritele contemporane nouă, care s-a dăruit studiului unei opere, un "eminescolog *stricto sensu*", pînă nu de mult în viață. A avea reacții și opinii adverse față de aceasta carte presupune în primul rînd să o citești, iar paginile sînt cu mult mai numeroase decît cele din *Dilema*, să mergi la texte, la variante, să analizezi comparînd ș.a.m.d. Colur vocilor s-a redus semnificativ și nu știu dacă degetele de la o mînă îmi a-

"Timpul" lui Eminescu

jung pentru a număra specialiștii ce și-ar putea exprima punctele de vedere față de *Testamentul* lui Creția.

În sensul celor spuse pînă acum, ideea de a face un spectacol de teatru dedicat lui Eminescu în și pentru "Anul Eminescu" mi s-a părut o forțare, o supralicitare, în fond. Așadar, am aminat să văd *Și mai potoliți-l pe Eminescu!* de Cristian Tiberiu Popescu, montarea lui Grigore Gonța de la Teatrul Național din București pînă după "Anul Eminescu". Articolul lui Andrei Pleșu, *Eminescu și recitatorii*, din care și Petru Creția citează cu voluptate, poate fi și o măsură a exigenței, a științificului, în raport cu opera și cunoașterea ei. "Fiecare lucru are măsura sa proprie (natura sa proprie asemenea)", scrie Eminescu în *Fragmentarium*. Pleșu scrie revoltat amar: "Felul în care îl sărbătorim pe Eminescu nu diferă deloc de felul în care îl recităm: gălăgios și retoric, după modelul unei chermeze promiscue, în al cărei abur fiecare își dă în petic. Toți îl sărbătorim ca pe un precursor al micilor noastre obsesii și al firavelor noastre ideologii. [...] Îl sărbătorim într-un soi de falsă unanimitate, ca și cînd toți îl iubim la fel și pentru aceleași motive."

Realizatorii acestui spectacol își propun, măcar, să iasă din niște șabloane, chiar dacă punerea în scenă pare nu o opțiune, ci o comandă. Cred că o discuție despre spectacol este necesară, și sub raportul celor amintite mai de vreme, și pentru că nu este vorba despre niște diletanți, și pentru că este vorba despre Teatrul Național din București, și pentru că textul piesei poartă semnătura unui anonim, practic, în spațiul dramaturgiei. Faptul că i s-au "jucat" la Teatrul radiofonic două piese (am ascultat doar *Golgota de toamnă*) nu înseamnă nimic pentru un autor dramatic. Dar faptul că este jucat, e drept, conjunctural, pe o scenă a Naționalului poate deveni deodată semnificativ. Piesa nu are o structură dramatică, nu are replică, tensiune atît cît pot să-mi dau seama din ce am văzut, purtînd amprenta regizorală, și nu și din ce am citit. Multe lucruri sînt discutabile dar nu flagrante, nu eronate, nu încărcate deformator de o

doctrină sau de alta. Cristian Tiberiu Popescu, filolog, știe precis care sînt zonele minate și se ferește de ele. Subiectul are ca temă centrală perioada lui Eminescu de la *Timpul*. Publicul poate face cunoștință, și nu într-un mod periculos și deformator, ci chiar decent, cu proza politică a "luceafărului poeziei românești". La sfîrșitul reprezentației unii află cu mirare că "luceafărul" a avut și o activitate de gazetar implicată în diurn. Repet, nu știu cum e scris, dar în spectacol Grigore Gonța pune accentul în mod clar pe vitalitatea unui gînditor-comentator, al unui spirit care se implică plenar în a critica mai cu seamă politic și pe politicieni. Partea de publicistică a opere eminesciene apăsătoare cumva în clandestinitate pe vremea lui Ceaușescu și pentru a nu fi izbitor contrastul între tonul laudativ al timpului cu cel polemic de la *Timpul*. Iar cel care se lua în bețe cu puterea era chiar poetul național, modelul exemplar. Gonța nu-și propune să problematizeze, să rezolve anume ceva. El fixează o perioadă - atît de actuală prin fondul problemei - unul din "condeiele" lui Eminescu, și încarcă totul de atmosfera purtată de personalitățile politice și, nu numai, de atunci cu care Eminescu avea contacte. Sigur că femininul nu poate lipsi și capătă două ipostaze: Veronica Micle și Mite Kremnitz, obsesii și nevoi, rezolvate scenic în apariții-șablon, previzibile, soluții cumva lăsate la prima mînă.

Fără să aibă profunzimi, fiecare personaj (aproape un simbol al culturii. Și, vai, cît e de greu să joci simboluri!) poate fi o schiță recognoscibilă, un chip al lui Maiorescu, Slavici, Creangă, Zizin-Cantacuzino (primul traducător european al lui Schopenhauer în franceză!), de pildă. Pe scenă nu există patetisme regizorale și nici actoricești. Se urmărește, cred, mai degrabă, punerea în lumină a unor situații și ipostaze mai puțin uzate, mai puțin cunoscute. Și aici, prezența fiecărui actor este impor-



Dan Puric, Gheorghe Dinică.
Foto: Mihail Cratofil

tanta, atent dozată. În lipsa unei mize a piesei, se poate aprecia echilibrul și măsura prezente în interpretarea tuturor și a fiecăruia în parte. De aceea, mi se pare lipsit de onestitate să fac ierarhii, treceri în revistă sau omisiuni comentînd practic o fotografie de grup tratată în sepie de Doina Levintă, din care rînd pe rînd, cei surprinși intră sub lupă și devin protagoniști. Personajele însă nu au anvergura din scriitură și aici este problema autorului. Stilul spectacolului nu seamănă cu acela al lui Gonța (dacă n-ai ști cine este regizorul, n-ai putea să-l descoperi din semne și amprente) și nici chiar performanțe actoricești nu ies la iveală. Aș vorbi mai degrabă despre *corectitudine* față de această punere în scenă cu apariții (mai mult sau mai puțin) episodice. Nu există excese, fie în zona plusului, fie în aceea a minusului. Cu o excepție: finalul (al doilea), o lipitură ciudată la felul în care au mers lucrurile pînă acolo. Toată povestea oarecum ridicolă și prețioasă, cu agentul rus și cel prusac, mi se pare că poate lipsi cu desăvîrșire. ● Trupa lui Gonța, Eminescu și *Timpul*: Dan Puric (Eminescu), Carmen Ungureanu (Veronica), Gheorghe Dinică (Maiorescu), Alexandru Bindea (Creangă), Mihai Niculescu (Slavici), Eugenia Maci (Mite), Eugen Cristea (Cantacuzino-Zizin), Mihai Calin (Roșca), Mircea Gheorghiu (Ciobanul), Constantin Dinulescu (Agentul rus), Alfred Demetriu (Agentul prusac)

DANS

Civilizația efemeridelor

CENTRUL MULTI ART DANS, înființat anul trecut ca o fundație care dorește să creeze condiții pentru dezvoltarea coregrafiei contemporane din România, și anume pentru artiștii independenți, își continuă cu consecvență activitatea. Ultima producție a acestui Centru este spectacolul *Bătrînul de la graniță*, creat de foarte tânărul dansator și coregraf Eduard Gabia, care numără numai douăzeci și două de primăveri, dar are deja șase creații personale, pe lângă participările sale la spectacolele altor coregrafi români și străini.

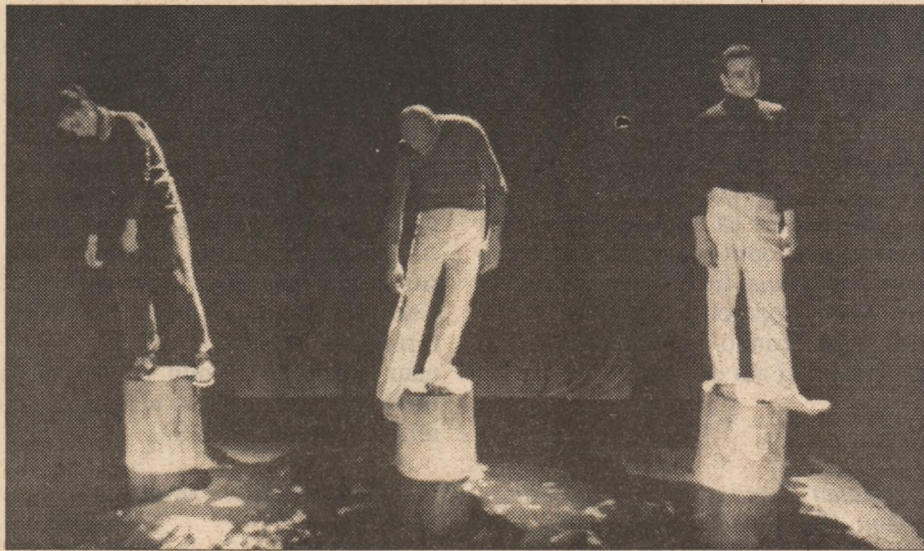
Spectacolul este o joacă serioasă, așa cum reiese atît din declarațiile programului de sală, cît și din realizare. Dansatorii vorbesc între două partituri de dans și texte, despre lucruri obișnuite din viața lor. Ca și textele, coregrafia se înșăilează fără pretenții, în duete sau solo-uri și uneori și în mișcări de grup, mișcări simple, care par să fi ieșit la iveală în chip firesc. Nu se dorește atingerea unor zone grave, decît în treacăt, pe neabăgare de seamă.

Interpreții sînt trei dansatori, Maria Baroncea, Liviu Lucaci și coregraful în-

suși, alături de care intervine în imaginea scenică a spectacolului și compozitorul și interpretul muzicii cîntată la chitară, Sorin Romanescu. Comparete cu nota marcată de firesc a evoluțiilor dansatorilor, mișcările compozitorului par cele mai conștient construite.

Față de solo-ul *5 minute din viața mea*, creat și interpretat de Eduard Gabia, în anul trecut, la INDEPENDANS, plastica actualului spectacol este mai diluată, iar față de spectacolul *Omul care tace*, prezentat acum cîteva ani la ARCUB, mai puțin variată și bogată. Spectacolul are consistență pînă cînd "bătrînul" se așează pe un scaun să citească ziarul, după care totul se subțiază din cauza multiplelor reveniri la același set de mișcări.

Plastica corporală a actorului Liviu Lucaci, mai puțin expresivă, reliefează prin contrast plastica celorlalți doi interpreți. Remarcabilă, ca întotdeauna, este expresivitatea mișcării Mariei Baroncea, care sugerează o ființă fără posibilitatea de a-și menține echilibrul pe verticală, plătut fiind, prin cîndarea care o degajă, și duetul ei cu Eduard Gabia, din păcate banalizat prin faptul că s-a revenit



Maria Baroncea, Liviu Lucaci și Eduard Gabia în *Bătrînul de la graniță*
Foto Nicu Ilfoveanu

la el de prea multe ori.

Cei trei dansatori ne apar la începutul spectacolului pe trei butuci de lemn, la care revin din cînd în cînd, fără a le exploata suficient de mult prezența lor materială în scenă, iar trecerea de la un episod coregrafic la altul este inabil marcată de regia de lumini.

Dincolo de aceste rezerve, spectacolul, în ansamblu, are un marcat aer de sinceritate și prospețime și se înscrie în linia generală stilistică europeană a acestui moment. El se sincronizează și

ca mentalitate creativă cu linia dansului contemporan, care este în continuă mișcare, fără a prinde însă rădăcini. Un spectacol nu se mai dorește a fi o operă finită, ci un experiment, care se repetă de cîteva ori și apoi nu mai rămîne din el decît, eventual, un gust sau un parfum nesigur, în memoria celor care l-au văzut. Trăim cu toții în era "clipului", într-o civilizație a efemeridelor și nu știm încă, din lipsă de perspectivă, dacă e benefică sau nu pentru noi.

Liana Tugearu

Ca un ceasornic elvețian

TOTUL funcționează cu precizia unui mecanism bine pus la punct - evident, de ceasornic elvețian! - și conform unui tipic - poate monoton prin repetare, dar reconfortant prin rigoare și corectitudine. În ultima decadă a primei luni din an, timp de o săptămână - mai exact, de marți până duminică - are loc în Elveția, începând din anul 1966, o manifestare intitulată "Zilele cinematografice de la Solothurn" - în concepția organizatorilor ea e "un atelier, un spațiu al întâlnirilor, un loc de sensibilizare și de lobbyng în favoarea filmului elvețian", iar în ochii participanților, cinești și public cinofil, un adevărat festival național.

Anul acesta, ediția a 36-a *Solothurner Filmtage* s-a desfășurat între 23 și 28 ianuarie 2001, și în cadrul ei - așa cum ne-am obișnuit în ultimii patru ani - au fost anunțate și "Premiile cinematografice elvețiene" pe anul 2000. Astfel cel mai bun film elvețian de ficțiune se numește "Azzurro", conform deciziei juriului din care a făcut parte și regizorul *Marcel Gisler*, câștigător acum doi ani al acestui premiu (nu doar onorific, ci în valoare de 50.000 franci elvețieni) cu "F. est un Salaud!" (F. este un ticălos!). "Azzurro" a plăcut și, mai mult, a emoționat inimile sensibile prin povestea sa (istorisită cinematic simplă, direct, coerent): călătoria unui bătrân - Giuseppe (75 de ani) - și a nepotei lui - Carla (7 ani) - din Italia în Elveția. Carla e oarbă, are nevoie, pentru a-și recăpăta vederea, de un transplant de corne. Totul costă foarte mult și Giuseppe hotărăște să ceară banii necesari pentru operație de la fostul său patron din Geneva, unde a lucrat în urmă cu 30 de

ani. O călătorie în trecut - pentru Giuseppe -, o verificare a propriilor sentimente și decizii. O descoperire a lumii - pentru Carla. Un cuplu care funcționează perfect și stoarcă lacrimi: cunoscutul și apreciatul actor italian *Paolo Villaggio* (nominalizat, de altfel, la categoria "Cel mai bun actor") și micuța *Francesca Pipoli*, un adevărat copil minune. Realizatorul - *Denis Rabaglia*, 35 de ani, născut la Martigny, cu dublă naționalitate elvețian și italian - a fost prezent cu acest film anul trecut la Cannes (secțiunea "Quinzaine de réalisateurs", "Azzurro", fiind considerat atunci drept film italian. Situația este într-un fel similară, cu cea a filmului "Pane e tulipani" - principalul contracandidat la titlu de "Cel mai bun film elvețian de ficțiune", regizat de *Silvio Soldini*, cineast elvețian din Milano; filmul a fost cunoscut publicului nostru anul trecut cu ocazia "Zilelor filmului italian" la București și, de altfel, nominalizat la "cel mai bun film european" el a reprezentat... Italia. Dacă mai adăugăm că, la ediția de anul trecut, aici la Solothurn, câștigător al premiului a fost filmul "Emporte-moi" - semnat de Léa Pool, regizoare născută în Elveția, dar a cărei carieră este, esențialmente, canadiană - atunci e clar că organizatorii ar trebui să modifice criteriile de selecție pentru a nu ajunge să atribuie premii unor filme din ce în ce mai puțin reprezentative pentru producția cinematografică elvețiană. De altfel, conform mentalității "orice contribuție oricât de mică - face ca filmul să fie elvețian" este alcătuită secțiunea "coproducții internaționale, cu finanțare minoritar elvețiană". Anul acesta, ea a fost dominată de filme și regizori

francezi, dar și de problematica foarte franțuzească (participarea elvețiană fiind la nivel de peisaje și, evident, de bani): "Les destinées sentimentales", regia Olivier Assayas - povestea lui Jean - fost pastor, devenit fabricant de porțelan - și a Paulinei - predestinate sentimental să se întâlnească și să conviețuiască mai bine de trei decenii, în ciuda unei societăți protestante, dezaprobatoare. O Emmanuelle Béart oarecare, deși în rolul principal, și o Isabelle Huppert excelentă, deși într-un rol restrâns ca durată și importanță. Aceeași excelentă Isabelle Huppert în "Merci pour le chocolat", în regia lui Claude Chabrol. Un film narat cu o desăvârșită artă a nuanței, acumulării detaliilor și tensiunii psihologice - un thriller domestic, distins de curând cu Premiul Louis Delluc. Desigur, însă, la Solothurn s-au văzut multe și bune filme elvețiene. Să amintim interesanta retrospectivă dedicată celor 30 de ani de concurs de animație, găzduită începând cu 1971 de "Zilele cinematografice" de la Solothurn. 46 de autori, 36 de opere - un recul istoric pentru a fi pregătite descoperirile tehnice, stilistice, tematice ale generațiilor viitoare de autori. O istorie în mers a unui gen ce și-a lăsat amprenta asupra Festivalului de la Solothurn și care, anul acesta, a fost vedeta a patru programe tematice: *albastru* sau cinematograful de animație, expresie a imaginii cineaștilor (printre aceștia, celebrii Giséle și Nag Ansoerge cu "Anima" sau mult aplaudatul "Tablouri dintr-o expoziție" semnat de Clemens Steiger), *roz* sau despre viață, trăiri și sentimente în filmul de animație ("Good morning



Marele premiu: Azzurro...

Love" de Michel Dufourd, "Ricochet" - Claude Luyet, "Life" - Claudius Gentilletta etc.), *roșu* sau despre atitudine ("Les haricots savants" de Olivier Riechsteiner, "Out of control" - Javier Garcia, "Bingo" - Raffaele Elia) și, în fine, *negru* sau despre angoasele cineaștilor ("Robert Creep: Une vie de chien" - de Claude Luyet & Thomas Ott, "Poker Blues" - Antoine Guex et Christian Moreillon).

Și ne-a mai oferit Solothurn-ul anul acesta o retrospectivă: "Marcel Hoehn, T & C Film". Fondată în mai 1976, societatea independentă T & C Film AG (T de la televiziune și C de la cinema) este producătoare a unora dintre cele mai importante titluri ale filmului elvețian, documentar sau de ficțiune: de la "Die Schweizermacher" (1978) a lui Rolf Lyssy - cel mai mare succes de public al cinematografului elvețian din toate timpurile - un film ironic și auto-ironic despre dificultatea de a deveni elvețian, când nu este, dar și de a fi elvețian, atunci când, deja, este -, la documentarul - inițiere în medicina tibetană "Das Wissen vom Heilen" de Franz Reichle sau fabula modernă despre copiii dispăruți de acasă - "Vollmond" de Fredi M. Murer, film premiat la Montréal. Și, nu în ultimul rând, filmele lui Daniel Schmid: "Hécate" (1982) - povestea unei pătimașe și chinuitoare dragoste consumată sub cerul torid al Africii în anii '40 "Il Bacio di Tosca" (1984) - un emoționant documentar despre pensionarii de la "Casa di riposa" din Milano, fondată de Verdi în 1896 - pentru "cei ce au avut mai puțină șansă decât mine și care este cea mai frumoasă operă a mea" - după cum a lăsat scris maestrul italian; "Hors Saison" (1992) - un "reportaj" imaginar despre un vechi hotel - mărturie despre vieți și oameni, amintiri din copilărie, nostalgii din tinerețe, presimțiri ale morții; "Bere-sina sau ultimele zile ale Elveției" (1999) - comedia-pamflet cunoscută, toamna trecută, și publicului nostru. Sufletul, dar și creierul, acestei societăți de producție cinematografică este *Marcel Hoehn*, născut în 1947 la Zürich, absolvent de Școală comercială, devenit la 21 de ani președinte al cine-cluburilor din Școlile secundare din Zürich, la 22 de ani cineast independent (realizator de filme de comandă) și la 29 de ani inițiatorul și cofondatorul "T & C Film AG". Marcel Hoehn este "producătorul" prin excelență: "sensibil și intuitiv, calm și prudent, cu picioarele pe pământ, dar gata să-și asume riscuri" - spune despre el Daniel Schmid. "El crede, încă, în cinematograful de autor și e un veritabil interlocutor pentru un autor" - îi completează portretul Fredi M. Murer, iar Bruno Moll conchide: "Marcel este un partener de nădejde - este un critic, un cinofil și, totodată, primul spectator al unui film". Oare, când se va putea găsi și în cinematografia noastră un asemenea producător?! Desigur, atunci filmul românesc ar arăta altfel!

Viorica Bucur



CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

Revenirea lui George Apostu

IN FINALUL unei cronici publicate cu mai bine de un an în urmă, cronică scrisă pe marginea unei pseudoexpoziții George Apostu, spuneam, cu multă amărăciune, că un lucru prost făcut consumă pentru vreme îndelungată spațiul și energia gestului afirmativ și că, în consecință, probabil vreo douăzeci de ani de acum înainte nu vom avea o adevărată Expoziție Apostu. Cred și acum că această afirmație este, în esență, adevărată și că ratarea unui act blochează și întârzie, uneori pentru perioade greu de evaluat, acțiunile pozitive, cu alte cuvinte *construcțiile*, care se înscriu în aceeași zonă de semnificații. Ceea ce nu am luat, însă, în calcul este un alt aspect la fel de adevărat: anume faptul că în actele de comunicare - iar o expoziție este în mod fundamental și un act de comunicare - există posibilitatea, și uneori chiar obligația, răspunsului, a reacției prompte. Iar acea expoziție, atât de precară conceptual și de confuză muzeografic, plasată prohibit și abuziv sub autoritatea lui Apostu, mai degrabă decât să invoce acea perspectivă gravă a deturnărilor de energii, solicita un răspuns imediat și o anulare fără concesi. Și acest lucru s-a făcut recent, pe pragul dintre milenii, la Galeriile Etaj 3/4, prin grija lui Mihai Oroveanu, de departe cel mai îndreptățit profesional și moral să ofere o imagine complexă și o lectură profundă a operei lui George Apostu. Organizată pe un etaj întreg, această expoziție pune, pentru prima oară cu adevărat, problema anvergurii sculpturii lui Apostu și a locului pe care aceasta se așază în tînărul și în vastul spațiu al tridimensionalului românesc. Chiar dacă, prin forța împrejurărilor - o mare dispersie a lucrărilor și o imposibilitate elementară, derivată de aici, a identificării și utilizării lor - expoziția se sprijină pe un număr restrâns de obiecte față de ceea ce sculptorul a realizat în mod real, prin structurarea ei și prin discursul formal și muzeografic este perfect acoperită întreaga plajă a gândirii artistice a lui George Apostu. Imaginată ca un document al creației pe diversele ei paliere, expoziția este în primul rând o monografie a operei, în ansamblul său, și nu o secțiune printr-o direcție sau alta, cum nu este nici o încercare de a construi un potret propriu-zis al artistului. Evitând așteptarea voluntaristă a unui *anumit Apostu*, care poate ar fi flatat imaginea artistului, dar ar fi și estropiat, în egală măsură, anvergura lui, cit și lectura biografică, în jurul omului determinat, al personajului, poate la fel de spectaculos ca și opera (și pentru care există un imens material documentar), Mihai Oroveanu a stabilit con-

figurația unei creații care și-a dobândit propriul său echilibru, expresivă și autoritară prin sine însăși, dincolo de unghiul privirii interesate sau de omenescile tentații ale ambalării sentimentale. Această arhitectură muzeografică, puternică, austeră și rafinată, în același timp, se sprijină pe patru componente esențiale, dintre care doar două îl privesc în mod direct pe Apostu, în calitatea sa nemijlocită de creator: desenele și lucrările tridimensionale. Deși sculpturile par a popula întregul spațiu și, în consecință, expoziția ar putea trece drept una de sculptură, desenul este, în realitate, la fel de prezent și el contrapunctează eteric forța nemijlocită a obiectelor și extinde, într-un mod remarcabil, granițele unei creativități cu care sculptura s-a așezat, în timp, într-o relație de sinonimie sau chiar s-a indentificat. Celelate două componente sînt, pe de o parte, cel fotodocumentar, în care Apostu se regăsește ca *personaj creator*, în afara oricărei anecdote sau tentații a pitorescului, surprins permanent în mijlocul propriilor lucrări ca în vecinătatea unor mari și copleșitoare construcții ale naturii și, pe de altă parte, cel muzeografic propriu-zis; acela care stabilește ritmurile traseului, care impune vectorul de lectură și apoi supraveghează totul din umbră, cel care face arheologia și determină stratificarea creației și care, finalmente, poartă întreaga responsabilitate pentru așezarea concretă a obiectului în spațiu. Acesta armonizare subtilă, aproape muzicală, a naturii lucrărilor, a caracterului acestora identificat prin recursul la morfologie sau prin determinarea pulsului interior, cu manipularea muzeografică și cu punerea în valoare prin strategii minimale, dar monumentale ca efect, cum ar fi ecranul orizontal sau vertical de scîndură vopsită în alb, creează primul nivel de contact cu expoziția în ansamblul ei și dă întreaga măsură a rigorii și a profesionalismului cu care ea a fost concepută. Din acest cumul de lucrări, provenite din colecții publice și private, iar în cazul celor din urmă trebuie remarcate, prin rafinamentul și exactitatea gustului, lucrările care provin din colecțiile Vito Grasso și Petru Romoșan, Mihai Oroveanu a reușit să realizeze o unitate simfonică, mult mai amplă decât suma aritmetică a obiectelor și mult mai profundă decât sonoritatea lor materială percepută în simultaneitate, chiar dacă materialele au oricum o sonoritate inconfundabilă. Cum se desprinde Apostu din această expoziție, ce spune el astăzi după o absență îndelungată și o invitație eșuată, vom încerca să vedem cu un alt prilej.



TELE-

COMANDO



Inflație de inimi

DE 14 FEBRUARIE, prin adopție „Ziua îndrăgostiților”, ca să nu spun, ca etnografii, „Festivalul îndrăgostiților”, a plouat toată ziua. La posturile de televiziune inimile roșii au crescut ca ciupercile. Numai între șapte fără zece și șapte și zece seara am numărat vreo două sute: sigla MTV-ului avea o inimă sus, în dreapta, emisiunea de la PRO-TV a obositor de energice Teo avea o inimă jos, în stînga (și în inimă scria *Teo*), la ANTENA 1 erau agățate inimi uriașe făcute din zeci de inimi-baloane. (Ce păcat că nu s-a spart nici una!). La știrile de seară, Andreea Esca, îmbrăcată în roșu, avea la gît un medalion cu o mică inimă de argint, iar peste o oră, cînd a fost interviu la postul ACASĂ, inima de la gît îi crescuse și se înnegrise, asortată la rochia de seară. Emisiunea *Love-mani@* (de-obicei *Info-mani@*), de pe ROMÂNIA 1, avea „coada de maimuță” închisă într-o inimă. Aici, penibilul, prostul gust și stupiditatea s-au ascuns sub limbajul tehnic: participanții erau în căutare de... *inimi virtuale*, de care să se îndrăgostească precum Meg Ryan și Tom Hanks în filmul *A sosît poșta* (electronică). Pentru cei neavizați, iată ce s-a întîmplat în cele nici 10 minute cît a durat îndrăgostirea: doi adolescenți, aflați în încăperi alăturate, au fost puși în fața cîte unui computer. Au început să-și scrie, secondăți, fiecare, de cîte un moderator care îi stimula sau îi ajuta la ortografie. De remarcat că tînarul a vorbit imediat, citez exact din textul lui, de „lipeală” și că viitoarea Julietă mesteca inesteticele chewing-gum. După care, conduși de moderatori, tinerii au fost aduși în aceeași încăpere, unde s-au văzut și pe loc s-au și îndrăgostit. Halal dragoste emailată, halal emisiune, halal zi a îndrăgostiților și halal inimi-balon! (*I.P.*)



Fuga de Acasă

NU ȘTIU cum s-ar putea rezolva situația dramatică a copiilor vagabonzi, a acelor făpturi abrutizate fizic și aduse moral în pragul dezumanizării, botezate curent, oarecum în deridare, dar cu un cinism care spune destul de multe lucruri delicate și despre noi înșine, *aurolaci*, dar pot să jur că am găsit explicația pentru fuga lor de acasă. Acești copii au fugit, în mod sigur, după ce au privit *știrile de Acasă*.

Concurs de poezie

“Octavian Goga - 2001” (debut)

CU OCAZIA împlinirii a 120 de ani de la nașterea “poetului pămîntului nostru”, Fundația Culturală “Zilele Octavian Goga” lansează concursul de poezie “Octavian Goga - 2001” (debut).

La concurs pot participa tineri poeți care nu au debut editorial (vârsta maximă 35 de ani).

Textele vor fi trimise, însoțite de un motto ce se va afla și pe un alt plic ce va conține identitatea autorului, pe adresa *C.P. 197, Oficiul Poștal 63, București* până la data de 31.03.2001.

Premiul va fi decernat în cadrul *Zilelor “Octavian Goga”*, ediția a V-a, Rășinari, 18-20 mai 2001, de către un juriu prezdat de profesorul, istoricul și criticul literar Nicolae Manolescu, și va consta în publicarea unui volum alcătuit din textele prezentate la concurs de către autorul declarat cîștigător.

După ce au văzut-o pe micuța roboată, proaspăt ieșită din baia de fard, pe numele ei de umanoid Corina Dănilă, oficiind pentru pămînteni ceea ce, probabil, în circuitele ei mult prea sîngaci disimulate, era destinat unei populații de mutați de pe vreo altă planetă, bieții copii și-au luat cîmpii. Dacă și ca om în toată firea, cu retina tăbăcită de Cîntarea României și cu urechea imunizată prin același procedeu, își vine să cauți o gură de canal unde să-ți mai scuturi făptura de acele depuneri de fotoni alterați care te năpădesc din studiourile extragalactice ale Corinei, cum ar putea suporta un ochi inocent și o ureche virgină asemenea daruri? Simplu, fugind de *Acasă* încotro le-o îndrepta Dumnezeu pașii. Iar cum Dumnezeu nu-și prea plimbă radarul prin aceste locuri, se duc și bieții copii prin subterane, adică, mai exact, schimbă subteranul. Pentru că, iertată fie-mi cacofonia pe care tocmai o evit, deși ea ar merita să rămînă măcar de dragul subiectului, care este emisia Corinei, s-ar putea întreba un copil de la țară fără *Acasă* și, din pricina asta, și fără canal, ce se spune oare acolo, în lumea aceea frigidă a cavității catodice? Acolo nu *se spune*, m-aș grăbi eu să-i răspund în locul CNA-ului, acolo, pur și simplu, *se consideră*: se considră, de pîdă, că privitorul ori este imbecil din pornire ori, dacă nu, el este ușor de adus în stadiul de a se leagăna în fața televizorului, ca absolvent destoinic al școlii primare *Vacanța mare* și al gimnaziului *Florin Călinescu*. Transformat în poligon pentru manele și în dispeceerat pentru A.C.M. și pentru V.V. (a se citi Adrian Copilul Minune și Vali Vijelie), postul de televiziune *Acasă*, alimentat serios cu hormoni de prin studiourile mamă, pregătește România pentru un export definitiv din istoria contemporană. Transformată, la rîndul ei, din cititoare uimită pe prompter, în preoteasă și măicuță a aceluiași manele, Corina Dănilă, solemnă și responsabilă ca un milițian de tablă, comunică, seară de seară, marile evenimente ale lumii: i-a murit căteaua lui Gheorghe Zamfir (slavă Domului, între timp s-a reîntropat!), s-a spart *Exoticul*, *L.A.*, dacă nu mă lasă cumva memoria, și-a lansat o carte cu viețile din dotare, vieți care n-au depășit cu mult nici măcar experiența liceală etc. etc. Ce se urmărește cu această subminare sălbatică a ideii de informație, de știre, de eveniment, de prezentator, de televiziune ș.a.m.d., s-ar putea întreba din nou, și pe bună dreptate, cel fugit de *Acasă*? La mintea cocoșului, aș putea eu răspunde iarăși, evident că tot în locul C.N.A-ului, se urmărește, ca și în cazul desantului *Vacanței mari* și al lui Florin Călinescu, tocirea simțurilor, abolirea reperelor, adormirea instinctului moral. Ceea ce n-a reușit Ceaușescu prin mijloace rudimentare și brutale, se continuă acum în mod subtil și cu delicata complicitate a victimei. Roadele acestei trude, la care s-au înhamat armatele de realizatori cu tehnica din dotare, se vor vedea, în mod sigur, la alegerile viitoare. Pentru că cele recente au fost ratate doar la mustață! (*P.Ș.*)

Precizare

DL Z. ORNEA, în articolul „Pierderea unei bătălii, dar nu a războiului”, în revista „*România literară*” din 7-13 februarie 2001, p. 9, i-a reproșat d-lui Constantin Schifimet, editorul volumului *Mareșal Alexandru Averescu „Răspunderile”*, că ar fi greșit „cînd a trecut, pe copertă, numele autorului, drept mareșalul Averescu. În 1918, cînd i-a apărut broșura era general.”

Ne pare rău, dar nu-l puteam retrograda pe mareșal și ne miră că dl Ornea, ca istoric literar și editor, nu cunoaște uzanța: numele unei personalități istorice e însoțit întotdeauna de titlul cel mai înalt dobîndit în carieră.

Georgeta Dimisianu
Directorul Editurii Albatros



OCHEAN

de Paul Miron

Marea schimbare

URIEL simți mai întîi purtarea neobișnuită a florilor. Nu numai că tremurau îmbătate de propria lor mireasmă mai puternică decît oricînd, dar își clătinau frunzele ascunse în umbra petalelor care cîntau ca o orchestră alcătuită din clopote mari și mici.

Cînd veni ceasul, se cătără repede pe muntele Căpățîinii să vadă mai bine ce se petrece. De sus, lumina astrelor se revărsa cu tărie întreită peste grajdul din Betleem. Deosebeai clar siluetele celor ce se agitau ca într-un tablou mișcător. Prea fericita maică, Maria, pe care o vedea acum pentru întîia oară, înfașa în pelinci pe pruncul în fața căruia toți treceau să i se închine. De la munte coborîseră păstorii cu oile tot o fugă și ajungînd la coliba unde auzeau pruncul gîngurind, calcau încet ca nici un firicel de praf să nu intre prin geamurile sparte. Se părea, deși era departe, că și dobitoacele marunte păseau cu grijă, behînd cuvios din gîtlejurile lor arse de arșiță. Deodată o stea sclipitoare se porni din vârful cerului și lumina cu blînda, nemaipomenită frumusețe deasupra acoperișului părăginit. Arhanghelul tresări cînd se gîndi că merita bucuria ce se desfășura în valea adîncă. Din cînd în cînd, ca din alta lume, colinele, pomii, buruienile repetau strigătul duios al lui Gabriel 'hristos se naște...' iar ecoul îngerescului cor stîrnea păsările care ciripeau și ele colindele din vechime. Șoapta rîurilor conținea fiecare pămîntean să cunoască mai bine armonia plutitoare peste lume ca un nour cioplit din aur.

Puse capul pe o piatră mai rotundă și adormi legănat de cîntăreții din noapte. Se trezi spre ziua cînd soarele se ridica din mare. Se credea pe un cîmp de război, dușmanii l-au trîntit la pămînt și calcă fără milă pe pieptul lui zdrobit. Deschise ochii și se minună. Împrejurul lui, cît puteai vedea, se strînseseră turme de oi. Se repezeau nebune, săreau peste el fără să-i crute fața, pieptul sau brațele. Își acoperi fruntea și striga: "Oi, oițe, dragele mele, nu mă mai cunoașteți? Sînt eu, Uriel, ciobanul vostru. Șapte primăveri v-am ciobănit și v-am dus la iarbă moale și apă bună. Ce vreți?" Dar oile tăceau, urmînd harța lor. Într-un șfîrșit, apărură, tropotînd prin tufiș, Vasile cel mare, berbecul. "Vasile, Vasile, v-a culcat boala pe toți?" Berbecul se apropie și, amețit de atîtea învîrtecuri, cuvînta:

"Arhanghele, limbă curată,
Nu credeam să ne întîlnim vreodată.
Uite, mioarele se veselesc tare
De dumnezeiasca născare:
Hai cu noi, îndată,
Sa te închini la ieslea preacurată."

Fiind locul bahnos, se ținea de coarnele prietenosului dobitoc.

Legiuni de serafimi și heruvimi ocupaseră partea dinspre mare, pe unde trebuiau să treacă ei cu oile. Niște străjeri îi opriră în cale. "Încotro?" Deoarece berbecul tăcea, răspunse Uriel: "Nu va suparați, domnule ipistat, am văzut o lumină mare și am aflat că în acest loc, uite, acolo la trei pași de noi, s-a născut împăratul lumii. Am venit cu oile să ne închinăm." Intervenii un alt militar: "Despre ce vorbiți? Mă uit la dumneata, nu pari a fi un miel, și nici pe tovarășul dumitale care miroase oribil nu-l putem trece în catastifurile noastre. Așteptați pînă ce împăratul va mai crește, că va veni el la voi. N-a trecut un ceas de cînd am înturnat trei crai de la răsărit care aduceau daruri pentru micuț." Berbecul mă lovi cu un corn în sold: "Haide! Dumnealui are dreptate. Mai avem timp." Și dispăru gonind pe o fișie de pămînt întunecată.

Rămas singur, Uriel se trase sub un gutui, desfășîndu-se în lumina care, clipă cu clipă, îl sorbea.



CARTEA
AMERICANĂ

prezentată de
Andreea
Deciu

Redescoperirea poeziei

MARJORIE Perloff se numără între tot mai puținii susținători ai poeziei din timpurile noastre. Dar prin entuziasmul cu care apără importanța poeziei pentru formarea spiritului și a sufletului într-o epocă a desensibilizării și autismului computeristic, Perloff compensează din belșug tot mai des auzitele voci sceptice sau chiar ostile poeziei. În cea mai recentă carte a sa, *Wittgenstein's Ladder: Poetic Language and the Strangeness of the Ordinary* (rom. Scara lui Wittgenstein și ciudățenia obșnuitului), autoarea pornește de la constatarea că un număr îngrijorător de studii de ultimă oră apărute în peisajul criticii americane declară moartea poeziei, prin titluri explicite precum *After the Death of Poetry* (După moartea poeziei), sau *Can Poetry Matter?* (Poate poezia conta?). Tot mai puțină poezie se publică în volume sau în reviste, dar, și mai grav, tot mai puțini cititori sînt interesați de poezie. A devenit, oare, poezia un fenomen literar caduc, un vestigiu din epoci mai vechi, mai calme și mai lirice în dispoziție? Dacă e să-i dăm crezare lui Marjorie Perloff, acest aparent amurg al poeziei se datorează unei erori de strategie interpretativă și productivă, mai degrabă decît receptivității publicului, atît de lesne de condamnat. Epoca noastră are nevoie, consideră Perloff, de un anumit tip de poezie și de un anumit tip de critic literar care să mijlocească întîlnirea dintre cititor și poezie. Cartea pe care o scrie, *Wittgenstein's Ladder*, nu e o pledoarie pro domo, cît o construcție solidă a fundamentelor teoretice pe care se va întemeia, speră autoarea, poetica și poietica veacului în care de curînd am intrat.

Pentru Perloff, poezia viitorului este eminamente o poezie a limbajului obișnuit, dar nu a prozaismului ori banalității, cum deja au încercat să o fasoneze generațiile din decada 80, la noi și aiurea. Autoarea înțelege conceptul de "limbaj obișnuit" în termenii wittgensteinieni, iar efortul principal al cărții este

tocmai de a lămuri felul în care filozofia lui Wittgenstein poate contribui la o înțelegere și apoi reconceptualizare a poeziei. E limpede că acest studiu se adresează unui cititor ne-filozof, căci Perloff se consideră obligată să expună și să



Marjorie Perloff—*Wittgenstein's Ladder: Poetic Language and the Strangeness of the Ordinary*, University of Chicago Press 2000, 275 pag.

explicitizeze filozofia lui Wittgenstein într-o manieră care se va dovedi fără îndoială superflua pentru cei ce au citit *Tractatus*-ul sau *Investigațiile filozofice*. Probabil că acesta este și punctul cel mai vulnerabil al studiului, căci între exigențele filozofiei și cele ale teoriei literare nu e deloc ușor de aflat o cumpănită cale de mijloc. Dar chiar și pentru cel mai cîrtitor dintre cititori, care va pune la îndoială, să zicem, priceperea filozofică a unei literate, acest volum e incontestabil valoros fie și doar prin analizele limbajului și construcțiilor poetice în opera unor scriitori tot atît de diverși precum Gertrude Stein și Ingeborg Bachmann, ori Samuel Beckett și Thomas Bernhard. Iar pentru ne-filozofi, portretul pe care i-l schițează Perloff lui Wittgenstein e memorabil: un om fabulos de bogat care a renunțat la întreaga sa avere pentru a nu avea nici un fel de bătaie de cap materială; un ins chinuit de ideea sinuciderii, dusă la capăt de cei trei frați ai săi; evreu convertit la Catolicism dar avînd puternice înclinații spre Protestantism; exilat vienez stabilit în Anglia, unde declara tuturor că e «neamț» pînă

în maduva oaselor; misogin, dar magistru al celebrei Elizabeth Anscombe; un om care detesta violența, dar a fost cu toate acesta decorat în primul război mondial; geniu intelectual atras de «cariera» de grădinar în tinerete, iar apoi de cea de institutor în Austria rurală; apolitic emigrat în Uniunea Sovietică la vîrsta de patruzeci de ani, declarîndu-se un «comunist în adîncul inimii»; un om care a dus un trai auster și modest, dar în intimitate semăna mai curînd cu un Dorian Gray. Din asemenea contraste ale omului Wittgenstein, Perloff reconstituie un spațiu identitar animat de tensiuni și paradoxuri pe care clădește minuțios și convingător o filozofie a tensiunii și paradoxului.

Analizînd mai întîi *Tractatus*-ul, în primele capitole ale studiului, și apoi *Investigațiile filozofice* și *Caietele* lui Wittgenstein, Perloff emite următoarea ipoteză: conceptul de «joc de limbaj», la care filozoful ajunge pornind de la premisa că semnificația unui cuvînt nu e consecința unei corespondențe limbaj-realtate, ci a felului în care utilizăm limbajul, ne obligă să reflectăm la natura enigmatică, ciudată a limbajului obișnuit. Aceleași cuvinte care într-un context sună firesc și trec prin urmări neobservate, pot fi șocant de misterioase sau de bizare într-un alt context de întrebuintare. Teoria literară, așadar, trebuie să renunțe la a căuta o diferență constitutivă între limbajul sau și cel al cotidianului, pentru a accepta în schimb șocanta revelație că unul și același limbaj ne e firesc și la îndemînă, sau dimpotrivă, străin și de neînțeles.

Am simplificat enorm raționamentul și concluzia autoarei, dar nu am falsificat-o. Filologii vor recunoaște aici o veche și complicată problemă a cercetării literare, care se pune acut mai cu seamă în studiul poeziei. Dar și cititorii obișnuiți vor înțelege intuitiv, că de îndată ce recunoaștem că limbajul poeziei - pe care ne-am învățat să-l vedem asociat unei energii creatoare care nu ar avea nici un rost în comuni-

“I NTELECTUALII? - Cei care atribuie valori la ceea ce nu are” (I, 331). Pare scandalos. Nu este. Intelectualii sunt aceia care, gîndind, o fac increzându-se în capul lor. În capul lor cel prost.

Mai serios vorbind, e un gînd nietzschean: intelectualii sunt naivii care născocesc valori. Decît că fără naivitatea asta am arunca și acum cu nuci de cocos din copac.

O idee frumoasă, dezmințită de fapte. În 1939, Valéry profetește că, războiul avînd nevoie de spirit activ și liber, anglo-francezii îi vor învinge pe germani, iar roadele aceluiași spirit vor fi gustoase și după război (cf. 1117).

Libertatea de spirit n-a împiedicat Franța să fie măturată de nemți în câteva săptămîni, iar după război, cu sporadică excepții (Camus, Ionesco, Raymond Aron), întreg efectivul intelectual își va vîrî mintea sub obroc.

“Disprețul lui față de oameni și față de el însuși, dezgustul și decepția generalizate fac ca un spirit adînc să nu suporte decît societatea celor mai frivoli” (II, 505). De rîndul acesta avem de-a face, de-a binelea, cu o “pastișă” după Cioran. Disprețul, scepticismul, frivolitatea asumată, toate se regăsesc. Cei doi se aseamănă și în ce inventează: în realitate, nici unul n-a fost atît de sceptic încît să se disprețuiască și pe el. Cel mult, prin persoană interpusă. Așa cum Cioran nu l-a suferit pe Valéry, se poate presupune că nici acesta nu s-ar fi topit de dragul celui dintîi.

Cu adevărat devastatoare e combinația de frivolitate și de jug. Când, tineri, am “lucrat” într-un muzeu, nu aveam nici o treabă. Sporovăiam cît era ziua, dar după un program impus și supravegheat. Simțeam cum putrezim. De aceea, mă gîndesc că principiul motor al deteriorării românilor n-a fost atît ideologia, cît faimosul slogan: “Ei se prefac că ne plătesc, noi ne prefacem că muncim”. Îl auzai pe cîte unul (de fapt, pe mulți): “Am un serviciu grozav: nu fac nimic”. Astăzi, românii se împart în două mari categorii. Unii visează să plece și, o dată ajunși “acolo”, se pun pe treabă de nu-i mai oprești. Ceilalți, vor să-i întrețină statul. Are el de unde! Și dacă nu are, să facă rost! Șomajul tehnic, cu plata aproape integrală a salariului, e singura reformă pe care n-o contestăm.

carea obișnuită - este același cu limbajul obișnuit, însuși felul cum înțelegem poezia se schimbă. Metoda analitică a lui Wittgenstein, interogarea limbajului obișnuit pusă în scopul deslușirii unei gramatici de adîncime a sensurilor, devine odată ce e preluată de poet, un mod de a căuta și provoca limitele limbajului neuitînd nici o clipă că ele nu pot fi cu adevărat descoperite. O poetică axată pe filozofia lui Wittgenstein încurajează experimentul și ludicul, dar o face pornind de la alte

premise decît avangarda. De astă dată, miza nu mai este non-conformismul sau escapismul, ci o lucidă analiză a sensurilor și contextelor de semnificație. Indiferent cît de absurd poate părea un vers, sau un poem, sarcina cititorului și a criticului este, după Perloff, de a afla contextul în care absurdul sau bizareria dispar. Cu alte cuvinte, de a descoperi acel univers semantic esențial nou care constituie modul de existență al poemului.

Lecturile propuse de autoare la diverse texte

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Livius
Ciocăntlie



Adevărul incomod

Dimpotrivă, în apărarea ei suntem gata, ca brașovenii, să devastăm orice fost sediu de Partid.

Fiecare din noi are o cazuistică personală care îi permite să ne mințim pe noi înșine, să ne contrazicem, să ascundem ce știm și să știm ce ascundem, încît putem spune că, fiecare luat în parte e mai mulți. Asta, cu atît mai evident cu cît ne vorbim, de unde posibilitatea de a ne minți (cf. II, 254).

În realitate, nu ne întîlnim prea des cu noi înșine. Trăim, fiecare dintre “persoanele” care ne compun, la altă adîncime (Valéry spune că avem “mai multe dimensiuni”) și în alt mediu. Pot să fiu vanitos și modest, îngrijorat și nepăsător, inteligent și prost. Intervine în ecuație prezența celorlalți. În orice alt mediu suntem altul. Se manifestă altă persoană din noi.

Problema capătă un caracter mai acut dacă o leg de o afirmație ulterioară: “Tot ceea ce poate fi mărturisit este lipsit de orice interes” (II, 931).

Astăzi, nu încetez să spun: cîta vreme nu vom îndrăzni să ne vedem așa cum suntem și cum am fost, nu ne putem aștepta decît la rău. Deci, la un viitor rău. Răul din noi, mărturisit, nu mai are viitor. Ceea ce confirmă părerea lui Valéry.

Pe de altă parte, ca autor de cărți intuiesc că ele își extrag existența, precum planta din pămîntul îngrășat cu gunoi, din ceea ce rămîne nespus (neștiut, sau nemărturisit). Că dacă așa face curățenie în acea zonă, n-aș mai reuși să scriu.

S-ar putea să fie la mijloc distincția dintre maturitate și imaturitate. Ca popor, ar fi timpul să ne maturizăm: să nu ne ascundem nimic. Artistul, însă, este un imatur. Ca și copilul (deloc pur, cum l-a imaginat tradiția), el nu e în stare să înțeleagă unele lucruri, iar pe altele nu îndrăznește să le spună. Copil pînă la capăt, artistul este un disimulat. Unul care travestește tot ce descoperă în ficțiune, în metaforă, sau măcar în stil.

La “Orizont”, din respect pentru dom’ profesor, Mircea Mihaies e culant. Vrea o sută cincizeci de rînduri. Nu-i capăt de țară dacă sunt o sută patruzeci, sau o sută șazeci. Aici, ca provincial pripăsit ce mă aflu, n-am nici o autoritate. Șaptezeci și cinci de rînduri, mort-copt. Și nu le nimeresc!



Graham SWIFT

Inteligente

NĂSCUT în 1949, la Londra, Graham Swift a scris până acum șase romane (*The Sweet-Shop Owner*, *Shuttlecock*, *Waterland*, *Out of This World*, *Ever After*, *Last Orders*) și un volum de povestiri (*Learning to*

Swim). Romancier faulknerian, dar cu mare poftă de narațiune clară, Swift îmbina epicul cu un lirism de profunzime. Narațiunea lui, spre deosebire de a altor autori Desperado, se sprijină pe compasiune și participare afectivă. Autor echilibrat, Swift se împarte între inovație și tradiție, folosindu-le în egală măsură, dar prima lui grijă este să-și ajute cititorul să înțeleagă. Egal, viguros ca vână narativă, subtil în analiza psihologică mereu prezentă, Graham Swift este un romancier total, în această epocă Desperado în care majoritatea scriitorilor sunt fanaticii propriei descoperiri, sunt fiecare propriul lui curent de sine stătător.

LIDIA VIANU: Printre altele, un autor Desperado amestecă genurile literare într-o singură carte. În *Waterland* îmbinați proză, poezie, istorie, eseu, jurnal, chiar și predarea istoriei, într-un amestec faulknerian. Aveți impresia că această trăsătură vă apropie de autori ca Julian Barnes, Alasdair Gray, Kazuo Ishiguro, pentru a numi doar câțiva dintre autorii la care o găsim? Faceți acest lucru deliberat, sau e ceva firesc, care survine de la sine în scrierea romanului?

GRAHAM SWIFT: Cred că amestecul de genuri, ori moduri de a scrie, se aplică doar la o parte din romanele mele, mai ales la *Waterland* – cu toate că *Shuttlecock* conține un roman în roman, iar *Ever After* un jurnal în roman. Nu mi se pare că acesta e de fapt modul meu de a scrie în general, și nici nu am urmărit acest lucru în mod conștient. Mergi unde te duce gândul, te supui cerințelor narațiunii. Cartea în carte, de pildă, e un mod de a stabili un dialog dramatic între personajele în viață și cele ce au murit, între trecut și prezent, lucru care nu se poate petrece ca atare, evident. Poate că în *Waterland* impresia de amestec reflectă ambiția mea de la acea vreme. Era al treilea roman pe care îl scriam, simțeam că e vremea să risc, să experimentez, să mă îndrept către locuri nemaiîncercate. Nu experimentam de dragul de a experimenta, pentru a atrage atenția; aveam întotdeauna o justificare estetică. A fost minunat să creez un context narativ în care să pot include un eseu, așa zice, despre istoria biologică a tiparului, dar acest capitol cu tiparul își are sensul și scopul lui în roman. Tendința recentă din scrisul meu se îndepărtează de acest amestec auctorial de stiluri, mergând spre o voce determinată de personaje. Și *Last Orders* e un 'amestec', dar acolo se împletesc câteva voci și narațiuni la persoana întâi. Istoria e recompusă de personaje. Aș vrea să sper că prezența autorului mai că nu se simte.

Nu mă văd ca făcând parte din vreun grup de scriitori contemporani și nici nu simt că aș participa la vreun efort colectiv. Criticilor le place să facă aceste legături, însă eu cred că adesea se subestimează cât de singular e actul de a scrie. Când scrii un

roman e ca o plecare, multă vreme ești singur cu tine. Termenul 'desperado' mă pune pe gânduri. Nur m-aș descrie astfel – cu toate că scrisul își are partea lui de desperare! Pe de altă parte, 'desperado' comunică totuși individualismul scrisului. Ca să scrii un roman, e nevoie să te smulgi, să te depășești. E o aventură însingurată, pe care cititorii o vor împărtăși, poate, cândva.

L.V.: Autorii Fluxului conștiinței, cum ar fi James Joyce sau Virginia Woolf, s-au îndârjit să sfărâme narațiunea și să înecă proza în lirism. Și dvs. sunteți eminamente liric, dar în cu totul alt mod. V-ați întors la bucuria de a povesti și vă încântă nararea. Mănuți povestirea cu scopul evident de a-l nedumeri pe lector, de a-l incita să descopere lectura activă. Între lirism și narațiune, care vă e mai pe plac? Vă place să vi se spună poet, romancier, poate amândouă? Vă complicați voit povestirea, ori e spontan și inevitabil procesul?

G.S.: Cel mai important lucru e istoria, narațiunea, dar mă bucură dacă se simte în proza mea și un element poetic. Am scris prea puțină poezie ca atare. Cred că prefer să scriu genul de proză care poate deveni poezie decât genul de poezie care poate aluneca în proză! Oricum, nu cred că 'poezia' ține doar de vers. Scrisul meu e uneori 'liric', cu toate că acest cuvânt îmi sugerează căutarea voită a frumuseții și extazului. În termeni mai generali, așa zice că una din atribuțiile prozei este să exalte ceea ce merită a fi exaltat în existență. Sper că asta și face proza mea, chiar dacă explorează și arii mai întunecate ale existenței. Consider că orice act de creație e în sine o proslăvire. Mi se pare că povestirea, oricât ar fi ea de sofisticată și modernă, răspunde unei nevoi profunde în firea omului. Are ceva primitiv și vrăjit în ea.

Dacă narațiunile mele se complică, nu e în mod voit. Și viața e complicată, cred. Prea mulți încearcă s-o simplifice.

L.V.: Romanele dvs. sunt narațiuni gen *Mona Lisa*, fiindcă din fiecare ungher te fixează câte un personaj. Nu aveți personaje se-

cundare, toate sunt inteligente în mișcare aduse în prim plan. Li se amestecă poveștile, romanul e un carusel care îl uluiește pe lector, silindu-l astfel să plece în căutarea timpului pierdut. Pe de altă parte, timpul istoric devine un prezent continuu. Optați pentru simplitatea istorisirii și vă alăturați cititorului. Această narare tandră e o față a autorului Desperado. Dacă e dorința dvs. să vă apropiați de cititor, cum îmbinați nevoia de apropiere cu amestecul derutant de incidente în povestire? Cum vă ajutați lectorii să iasă din labirintul istoriei și sentimentelor, actualizate pentru fiecare după firea lui?

G.S.: Înclin să prefer nararea la persoana întâi – 'inteligente în mișcare', cum spuneți. În acest fel am acces direct și în profunzime la personaj, iar în cele din urmă stabilesc pe această cale chiar o relație cu lectorul. Vreau să evoluez 'cu' personajele mele, să fiu în rând cu ele. Nu vreau să le fiu superior ori să pretind că știu mai mult ca ele. Exprim prin această afirmație poziția mea esențială ca romancier. E drept că eu sunt autorul, însă nu mă consider deloc o 'autoritate'. Nu am răspunsuri – cu toate că întrebări am o droaie (numai în *Waterland*, și tot ar fi destule), și sunt asaltat de îndoieli. Mulți consideră că dețin răspunsurile, că știu tot, că le pot spune ce și cum, încotro s-o luăm, dar romanul nu e făcut pentru asta, și nici menirea mea de romancier nu e de a ști tot. Un scriitor american spunea odată că toți ducem vieți pline de o desperare mută. Poate că așa e, dar mie mi se pare că trăim mai degrabă o derutare mută. Romanul e o formă de artă în care poți reda exact deruta existențială. Nu mă deosebesc cu nimic de lectorii mei și nu urmăresc deloc să-i am în puterea mea. Și eu sunt la fel de derutat ca și ei. Relația autor-lector mi se pare a fi una de comuniune. Vreau să împart cu lectorul sentimentul de derută – dar nu la modul direct și, dacă se poate, vreau s-o fac constructiv. Prin urmare le ofer deruta personajelor mele, care își caută o cale rezonabilă și încrezătoare pentru a-și depăși dezorientarea. Calea lor e istorisirea. Am credința că o povestire bine spusă, fără să tăgăduiască sau să răstălmăcească deruta existențială reală, poate s-o îmblânzească.

L.V.: Imaginați ceea ce un critic Desperado ar putea numi istorii leneșe, întârziate. Procedul dvs. de bază este întreruperea repetată. Această întrerupere asigură suspansul și face povestirea să pară palpitant de adevărată. Striviți cronologia (descoperire mai veche), dar sfărâmați și punctul de vedere, povestiți când cu "eu", când cu "el", cu mai multe voci (ceea ce ține de noutatea Desperado). Această alternare apare des

în *The Sweet-Shop Owner*. Vi se par importante procedeele pe care le folosiți, sau sunt simple unelte scriitoricești? Este în intenția dvs. să inovați tehnica narativă?

G.S.: Nu mă simt în largul meu cu narațiunea directă, lineară. Aceasta pentru că, în parte, pendularea în timp, întreruperile și întârzierile sunt mai interesante și au un mai mare potențial dramatic, dar e și mai veridic, având în vedere modul cum percepe timpul inteligența umană. Memoria nu e lineară, sare de la una la alta și nu putem ști unde se va opri în clipa următoare. Memoria nu are un plan cronologic. Nici viața nu are, de fapt, fiindcă altminteri întâmplările cele mai apropiate ar fi întotdeauna cele mai însemnate pentru noi.

Nu privesc nici una din tehnicile narative pe care le folosesc ca pe un simplu procedeu și nici nu cred în inovație tehnică de dragul de a inova. Romanele nu sunt simple noutăți. Am sentimentul clar al formei, dar pentru mine forma se conduce după sentiment, după modelarea și ritmul emoției. Văd aici o legătură cu muzica, întrucât muzica are o logică irațională, afectivă, în ultimă instanță. E de asemenea binecunoscut că muzica e un limbaj fără cuvinte și, oricât ar fi de ciudat pentru un scriitor, am un mare respect pentru tot ce e fără cuvinte. Lucrurile nepuse în vorbe sunt adesea cele mai însemnate. Nu mi se pare că stăpânesc cuvintele, ci că trebuie să le aflu, și e sarcina scriitorului să încerce să exprime lucruri care pot fi în esență mult dincolo de cuvinte, sau greu de exprimat cu claritate. Deși iubesc cuvintele, nu cred nici o clipă că ele sunt un scop în sine. Ele sunt doar o fereastră. Drept care deseori cele mai izbutite cuvinte, cuvinte care comunică direct și fidel emoția, sunt aproape nebagate în seamă. Înseamnă mult mai mult pentru mine dacă un lector spune că l-a mișcat adânc ceva scris de mâna mea, decât dacă afirmă că i-au plăcut cuvintele pe care le-am folosit.

L.V.: Preluați procedee de la Henry James (punctul de vedere multiplu), Virginia Woolf, William Faulkner, și faceți unicul lucru pe care nici un scriitor înainte de epoca Desperado nu l-a făcut: în romanele dvs., personajul însingurat anulează viitorul. Mergeți dincolo de Fluxul conștiinței, îl 'upgradați', așa zice (folosind limbajul computerelor). Vă simțiți îndatorat tehnicilor mai vechi? Cum vă definiți eul scriitoricesc?

G.S.: Cred că răspunsul anterior lămurește această chestiune. Nu încerc să mă definesc sau să mă clasific în termeni literari. Aceasta e de competența criticilor. Dacă e ceva 'nou' în ceea ce scriu, noutatea e determinată de subiect, nu fiindcă o caut cu orice preț. Originalitatea e o calitate importantă, însă eu cred că ea stă în unici-

în mișcare

tatea inteligenței, a viziunii unui autor, nu doar în inovație. Simt clar că aparțin epocii mele (în moduri de care poate nici nu-mi dau bine seama), dar am tot respectul pentru scriitorii dinaintea mea și 'tehnicele' lor. Important e conținutul, tehnicile vin abia pe locul doi. Iar conținutul – natura umană – nu se prea schimbă. Îmi doresc să scriu despre ceea ce avem cu toții în comun, despre ceea ce e întotdeauna mai presus de rest pentru noi toți, despre miezul experienței de viață. Hainele noi nu schimbă trupul viu pe care îl acoperă.

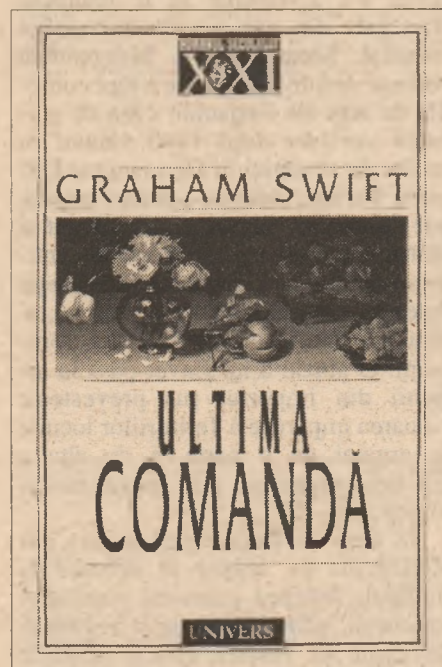
L.V.: *Out of This World și Shuttlecock sunt experiențe intens personale, relatate, printre altele, și cu ironie. Cum faceți ca lirismul să coexiste cu ironia? Nu vi se pare că acest lucru e o trăsătură tipică a generației dvs., a epocii Desperado (sau Postmoderne)?*

G.S.: Lirismul și ironia pot și trebuie să coexiste – nici nu-mi pot imagina cum ar fi să privim lumea în absența unuia din cele două elemente. Cred cu tărie în complexitate, chiar în paradox. Iar derută! Titlul unuia din romanele mele – *Waterland* – e ambiguitatea însăși, e un 'atât... cât și', nu un 'ori... ori.' Sunt fascinat de granițe, sau mai bine zis de imposibilitatea de a trage o linie de demarcație clară între chestiuni umane fundamentale – de pildă între trecut și prezent, între trecutul istoric și istorisire. Există o graniță și mai greu de trasat, una la care ajung să meditez toți prozatorii la un moment dat – granița dintre ceea ce numim de comun acord lumea reală și o altă lume, care există și ea, dar mai ales în închipuire, lumea imaginară, lumea amintirii și născocirii. Într-un cuvânt, granița dintre real și imaginar. Cred că suntem toți ființe hibride, ambigue, care locuim în ambele lumi, și le putem percepe pe ambele cu lirism. De îndată ce ne dăm seama cât de amenințată e granița dintre ele, intervine ironia.

L.V. *Una din temele centrale ale romanelor dvs. este relația părinți-copii. E sinuoasă, apare pregnant și dureros distanța dintre generații, dar personajele o depășesc. Părinții sunt o prezență sfâșietoare. Este proza dvs. autobiografică? Sunt romanele dvs. atât de lirice din cauza sensibilității autorului?*

G.S.: Recunosc. Relațiile dintre părinți și copii și dintre generații abundă în opera mea. Nu e ceva nefiresc: a fi fiul ori fiica cuiva, și tatăl ori mama cuiva sunt experiențe fundamentale, despre care se scrie de când lumea. Se spune că scriu cu o anume intensitate și apropiere despre relația părinți-copii, dar eu de fapt nici nu am copii. Se vede bine aici că nu sunt un autor 'autobiografic'. În general nu sunt de acord cu romanul autobiografic – cu trecerea propriei experiențe în roman. Nu-mi construiesc personajele

pe ființe pe care le cunosc, ori pe mine însumi. S-au scris multe lucruri bune în felul acesta, dar mie mi se pare un fel de anti-roman, fiindcă e de fapt o realitate deghizată. Miza și satisfacția cea mai mare în proză – menirea adevărată a prozei – este să pătrunzi într-o altă experiență, să te identifice cu ea – să încerci să afli cum e în pielea altcuiva. Romanul trebuie să creeze și să descopere. Aceasta nu e posibil dacă unica lui sursă e viața autorului. Evident, în străfunduri, opera tuturor e despre sine – doar de acolo izvorăște – dar nu e neapărat necesar ca propria experiență de viață să intereseze pe cineva și, oricum, ea e doar o sursă limitată. Mai devreme sau mai târziu, trebuie să *imaginezi*.



Sunt incredințat că închipuirea autorului (nu doar înlănțuirea amintirilor lui) aprinde imaginația lectorului și din ea izvorăște fiorul aparte al prozei: faptul că ceva despre care știm că e doar închipuire poate prinde viață și deveni real, poate deveni experiență autentică, ceva ce mai că ni s-a întâmplat.

Revenind la relațiile părinți-copii, copilăria mea a fost fericită și liniștită, iar relațiile cu părinții au fost bune. Iată deci că explicația autobiografică nu se potrivește cu multe situații de familie nefericite ori amare din romanele mele – și, în treacăt fie spus, se pare că în general scriitorii se nasc din copilării nefericite! Tot în legătură cu relațiile dintre generații, aș adăuga că romanul le tratează fiindcă e suficient de amplu pentru a o face. Un roman poate trata, prin definiție, perioade lungi de timp, poate crea o perspectivă istorică, vieți pe toată lungimea lor, schimbări, chiar mai mult decât o singură generație, câteva generații, uneori. Ar fi păcat să nu folosim prilejul, când avem de-a face cu o astfel de deschidere literară și filozofică.

L.V.: *Proza dvs. invită comenta-*

torul să citeze, aproape îl împinge s-o facă. Sunt nenumărate fraze memorabile, care ar putea trece drept scurte poeme. Construiești situații simbolice, de o mare sensibilitate. Nu construiești intrigi ci vieți. Intriga romanelor dvs. e sumară, dar complicațiile, încercările de viață o copleșesc. Aveți o aură de haos liric. Autorii Desperado răvășesc sensibilitatea (Fluxul conștiinței a distrus convențiile, autorii Desperado distrug sufletele distruse). Ce drum ați vrea să urmeze lectorul când va citește?

G.S.: Întrebarea se apropie de cea anterioară. Îmi place ideea că 'con-



struiesc vieți' și îmi place cum sună 'încercările de viață.' În narațiunea, în intriga mea, nu e neapărat necesar să se cunoască toată istoria unui erou care a ajuns la o anume vârstă. Cred că aș fi totuși tentat să scotocesc, cât de cât, în tinerețea eroului, chiar dacă nu pare semnificativ – ar putea căpăta un sens în cele din urmă. Consider că o caracterizare depinde în bună măsură de un anume sentiment al existenței personajului înainte de narațiunea propriuzisă, înainte de istoria imediată – la fel ca în viață, unde înțelegem mai bine și ne apropiem de cineva dacă aflăm cum era înainte să ne cunoaștem. Imaginea de copil a unui erou acum adult, faptul că a fost cândva copil, poate fi un drum pentru înțelegere. Am adesea tendința să scriu despre personaje mai în vârstă ca mine (cu toate că nici eu nu înțineresc!): cred că am un anume respect pentru greutatea, povara experienței. Oricum, am convingerea că nu e nimeni numai ceea ce vedem într-o anume etapă. Adunăm în noi multe euri vechi, chiar și atunci când credem că ne-am dezbarat de ele. Așa că în bătrân găsim încă tânărul și copilul. Straturile de experiență acumulate alcătuiesc o viață unică, dife-

rita de altele. E întotdeauna mai mult decât se vede. Găsesc că romanul e cel mai potrivit să pună în lumină acest adevăr.

Îmi face plăcere că unele din frazele mele sunt memorabile și invită critica să le citeze, și că situațiile construite de mine au forță simbolică. Sper că acestea se trag din dorința mea de a scrie despre acel miez al experienței care ne e comun tuturor. Nadăjduiesc să ating universalul, dar mereu aflu că singura cheie către universal e în particular și local. Romanele nu sunt declarații, ele sunt experiențe reale și particulare – experiențe pe care le putem adăuga vieții noastre reale. Când terminăm de citit un roman bun avem sentimentul că am trăit. Asta aș vrea eu de la cititorii mei, trăirea.

L.V. *Ever After e un roman despre iubire pierdută, istorie pierdută, pierderea bucuriei de a fi. Cu toate acestea, trăirea e intensă de la început la sfârșit. Ca toate celelalte, de altfel, romanul e un continuu bun rămas. Printre alte procedee (cum ar fi amestecul de timp istoric și timp prezent), folosiți intertextualitatea. Citați un jurnal care consemnează nu numai secolul trecut ci și întreaga istorie a omenirii. Transpare o dorință de globalitate. Creați un tărâm al memoriei plin de istorii. Scrieți cu inteligența (înțelegerea, tot ceea ce cunoașteți) ori cu sufletul (percepția lirică a lumii)?*

G.S.: Sper că scriu în primul rând cu sufletul și abia apoi cu mintea (să nu uităm ce spuneam despre cunoaștere și derută). Dar mai cred și că trebuie să scrii cu amândouă – inimă și cap. Această întrebare face lumină în *Ever After* și sentimentul pierderii din acel roman, sentimentul despărțirii, dar cred că toate acestea trebuie să fie inerente oricărei narațiuni. Spunem o istorie fiindcă s-a întâmplat ceva. Suntem puși să privim trecutul – ceea ce s-a petrecut. Istoriile ne oferă o perspectivă dar ne inspiră și un sentiment de trecere, de mortalitate. Nu e nimic trist ori deprimant în aceasta, întrucât istoriile, prin esența și forța lor, sunt o pavază contra vremii, o flacără în întuneric. Istoriile sunt de partea vieții, sprijină viața – chiar dacă povestesc despre moarte. *Ever After* e în parte o poveste de iubire care răstoarnă tiparul cunoscut. Începe cu un sfârșit trist și se încheie cu un început fericit. Ultimul meu roman, *Last Orders*, e destul de clar despre moarte, dar descrie moartea pentru a vorbi de fapt despre viață. În mod ironic, e un roman despre viață care împiedică moartea. Și așa cred că e bine să fie.

23 noiembrie 2000

Convorbire de Lidia Vianu

România literară 21

Asasinarea unui popor

MORGENTHAU?, care Morgenthau? Au fost doi, tatăl și fiul, purtând amândoi același prenume. Cel mai tânăr a fost ministru de Finanțe al Statelor Unite în timpul lui Roosevelt. Tatăl său este memorialistul ale cărui amintiri despre ambasada sa la Constantinopol, apărute în 1918, înainte chiar de sfârșitul războiului, au rămas ca un formidabil document despre distrugerea armenilor din Turcia, primul genocid al veacului care abia s-a încheiat.

Aceasta e cartea care a apărut acum, tradusă în românește pentru întâia oară. După cum o arată și cuvântul preliminar adăugat de actualul ambasador al SUA la București, James Rosapepe, există în istoria omenirii ceasuri de cumpănă în care o atitudine morală are o valoare exemplară pe care n-o poate șterge trecerea vremii. Henry Morgenthau a luat apărarea armenilor cu demnitate și curaj împotriva regimului criminal al Junilor Turci. A făcut-o în numele marii națiuni pe care o reprezenta. De aceea, nu numai că el a salvat zeci de mii de vieți, dar a întipărit în mentalitatea contemporanilor și a urmașilor ideea că americanii sunt protectorii firești ai drepturilor omului, pretutindeni. Arbitrul păcii care avea să urmeze, pe baza principiului autode-terminării națiunilor, președintele Wilson, a distribuit sentințe, care păreau a fi veșnice, și a fixat hotare noi pe hartă cu autoritatea morală a țării sale. De atâtea ori după aceea, în această parte a continentului unde au continuat să se perinde tiranii personale sau populare, privirea europenilor asupra Statelor Unite a urmărit dacă America este sau nu la înălțimea rolului pe care și l-a asumat atunci. De curând, intervențiile din Irak și din Kosovo, provocate de prigoniri de același tip ca cele denunțate de Morgenthau, deși nu s-au apropiat de acest record sângeros, ne-au adus aminte că mai presus de brutalitatea unui rasism sau naționalism care se crede stăpân absolut peste viețile omeniești este o instanță morală. Cu atât mai bine dacă ea are și mijloacele tehnicii militare ca să se facă respectată!

Memoriile „elciului” american în Imperiul Otoman se referă la anii 1913-1916, ani de război, mai întâi balcanic, apoi mondial. Ele sunt depozitia unui martor și ne interesează astăzi atât pentru viesparul de intrigi în care a nimerit acest om de bună credință, intrigi care pregăteau uriașul conflict internațional, cât și pentru tratamentul nemilos, abominabil, aplicat de guvernul turc unei părți din populația propriului sau stat. Dacă al doilea aspect are o izbitoare asemănare cu persecuțiile antisemite din deceniile al patrulea și al cincilea – și mă refer și la sfârșitul perioadei staliniste în Uniunea Sovietică, nu numai la Europa nazistă sau nazificată – primul aspect, pe lângă implicațiile sale de strategie continentală, ne face să înțelegem de ce eșuează o mișcare de regenerare ca cea declanșată în Turcia în 1908.

Când citim că, „după patru ani de conducere așa-zis democratică, națiunea era mai degradată, mai sărăcită și mai scindată ca niciodată”, aceste cuvinte sunând cunoscut, ne trezesc curiozitatea de a ști cum o revoluție care a pus capăt unei dictaturi demențiale – de Abdul Hamid e vorba – a dus în cel mai scurt timp la instaurarea unei oli-

garhii corupte. Morgenthau răspunde: „Masele erau mult prea ignorante pentru a pricepe ce înseamnă democrația; falimentul generalizat și nenumăratele lipsuri lăsaseră națiunea practic fără un guvern, pradă ușoară pentru o bandă de aventurieri bine motivați”. Din povestirea ambasadorului se vede clar ce fel de oameni erau vanitosul Enver, „Napoleonlik” (micul Napoleon) sau Talaat, un adevărat gangster care avea să sfârșească, după cum se aștepta el însuși, asasinat în exil, la Berlin. După ce-și puseseră speranțele de a redresa economia printr-un împrumut străin, și-au aruncat țara în război fiindcă aveau nevoie de o revanșă pentru înfrângerile din 1911-1913 prin care se pierduse un sfert din imperiu, cu cinci milioane de locuitori, din Libia până în Macedonia. Cinismul lor de jucători de bursă i-a împins la mobilizarea armatei cu trei luni înainte de declarația de război, la rechizițiile menite să-i jefuiască pe creștini („ghiauri”) și la tranzacțiile cu Germania prin care se încălcau tratate internaționale. Nebunia lor de a amenința cu incendierea capitalei proprii a fost cât pe-aici să lase din Constantinopol doar un morman de cenușă; rugați să cruțe măcar Sfânta Sofia, care ar fi trebuit să fie sacră pentru ei ca moschee, replicau: „Nouă ne plac numai lucrurile noi!”

O presă obișnuită doar cu comunicatele oficiale sau cu variațiile pe teme propagandei de stat a instigat fără scrupule la violență. Suspiciunea de trădare, care va justifica deportările și chiar masacrele, era cu atât mai ușor de folosit cu cât scuză și înfrângerile de pe front. Dar n-ar fi de ajuns să-i acuzăm pe conducătorii partidului „Unitate și Progres”, în căutare de compensații pentru umilințele militare, deși lor le revine direct răspunderea pentru intrarea Turciei în război.

NĂDEJDEA de a recupera teritoriile ocupate de Rusia în Caucaz în 1877-1878 sau de a reveni în Grecia și Bulgaria, unde, până de curând, turcii fuseseră stăpâni, n-a fost singurul motiv al acestei politici. Din momentul în care argumentele tradiționale ale coeziunii imperiului (religia musulmană, fidelitatea față de sultan) au început să cedeze, s-a urmărit instinctiv compunerea unei noi identități istorice. Spre deosebire de „tinerii otomani” care, pe la 1850-1870, încercaseră o modernizare după modelul Occidental, „junii turci”, au exaltat de un naționalism capabil să cuprindă laolaltă semințiile turanice din care se desprinseseră pe la 1300 întemeietorii imperiului ca atare, această ideologie dezvoltă resentimentul față de Rusia, Anglia și Franța, statele care beneficiaseră de declinul otoman. Din cauza aceasta, Germania și Austro-Ungaria, nefiind părtașe la acțiuni care smulseșeră teritorii din imperiu, și-au putut stabili influența economică și diplomatică. Chiar armata și flota turcă au fost echipate și antrenate de Puterile Centrale. Morgenthau a avut mai ales de-a face cu energia vicleană a colegului său german, baronul von Wangenheim, care, până la moartea sa în octombrie 1915, a dominat politica guvernului turc, Blocada Strămtorilor, în scopul izolării Rusiei în Marea Neagră, a fost îndeplinirea misiunii sale în acele vremi în care

aviația n-avea încă un rol militar, operațiile navale erau foarte importante.

Ceea ce nu știa ambasadorul american, dar a fost dovedit de cercetările în arhive ale lui Frank G. Weber (*Eagles on the Crescent*, Cornell University Press, 1970), este că Wangenheim ar fi vrut să-i utilizeze chiar pe armeni în interesul patrunderii germane în Anatolia. Alte figuri, mai sinistre, din anturajul său i-au îndemnat pe călăii armenilor. În această situație îl găsim, de pildă, pe Konstantin von Neurath, viitorul ministru de Externe al lui Hitler. Pentru cine citește relatarea lui Morgenthau având în minte ororile războiului următor, sunt numeroase analogiile.

Un protocronism al protocroniștilor arată că turcii îndărjiți să-și caute originile din Centrul Asiei – mai târziu, sub Atatürk s-a făcut mare caz de strămoșii hitiți din Asia Mică – au luat-o înaintea germanilor, mândri de obârșia lor ariană. De fapt, planurile pe care Hitler s-a înversunat să le realizeze erau gata din epoca primului război mondial. Memoriile lui Morgenthau vorbesc despre intenția de a răpi comorile de artă ale Parisului, ceea ce germanii vor face după 1940, imitați cu succes de sovietici în Germania și Ungaria. Tot așa, ideea de a chema popoarele Islamului, până în India, Egipt și Maroc, la o insurecție generală anticolonială fusese concepută de strategii Puterilor Centrale: Hitler a reluat-o, avându-l alături pe muftiul din Ierusalim. O aluzie a lui Enver-pașa la armenii din imperiul rus prevestește viitoarea împărțire a Teritoriilor locuite de armeni de o parte și de alta a graniței caucaziene prin pactul turco-sovietic din 1921.

În timp ce forța expediționară din Mediterana nu reușea să debarce la Gallipoli, începea coșmarul populației armeniești, silite să evacueze regiunile răsăritene ale Turciei, apoi și Anatolia și Cilicia. Exterminarea armenilor devenise obsesia guvernului de la Istanbul: numărul victimelor variază în lugubrele statistici de la o jumătate de milion la 1.500.000. Într-un singur loc, în munții Musa de pe coasta siriană, o mână de oameni rezistă: lupta lor eroică îi va inspira lui Franz Werfel romanul său din 1933, anticipare a Holocaustului. Drumul jertfelor s-a făcut pas cu pas, primul fiind la Smirna în 1914, cu deportarea grecilor și levantinelor. Macelurile din 1895-1896 contra armenilor se înscriau încă în seria medievală, de sălbăticii anarhice. Doar odată cu regimul totalitar al comitetelor revoluționare care au îngropat Imperiul Otoman a apărut această invenție a omogenizării etnice, datorită căreia spațiul sud-est european și-a schimbat înfățișarea și sensibilitatea.

Lectura volumului ne aduce înaintea ochilor nume sau fapte care trezesc amintiri. Am coborât și eu cele patru zeci de trepte spre biserica din Pera unde s-a slujit recviemul pentru Franz-Ferdinand după atentatul de la Sarajevo. E plină de vechi pietre de mormânt, Santa Maria Draperis îi zice, după numele familiei genoveze care i-a primit aici pe franciscani în urma cuceririi otomane. Astăzi nu mai are alți credincioși decât șase familii de sirieni. Sau, la altă pagină, aflăm de vizita la Constantinopol a diplomatului german Richard von Kühlmann. A-



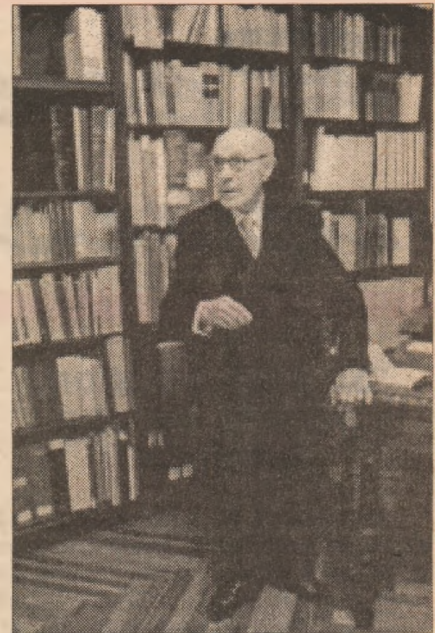
Henry Morgenthau, *Ambasador la Constantinopol* – memorii. Cuvânt înainte de James C. Rosapepe, Ambasadorul Statelor Unite ale Americii în România. Traducere și note de Mihnea Gafița. Aparut 2000, 405 p.

cesta era ministrul de Externe care a semnat pentru țara sa tratatul de la Buftea. Argetoianu ne-a lăsat în memoriile sale o descriere a personajului care, el însuși, și-a povestit anii trăiți la București într-un episod mai timpuriu al carierei sale în niște *Erinnerungen* publicate foarte târziu, abia în 1948. În privința neutralității României, ambasadorul american ne asigură că munițiile pentru turci trimise din Germania n-au fost lăsate să treacă pe la noi. Din 1915 nici nu mai era nevoie, căci căderea Belgradului deschidea calea ferată prin Bulgaria spre Bagdad. În sfârșit, e menționată întâlnirea de la Orșova, între Falkenhayn și Enver (noiembrie 1915), în legătură cu care am dori să știm mai mult. Ea nu pare cunoscută istoricului Frank Weber, deși lucrarea acestuia e în general foarte bine documentată (aici se regăsesc, de exemplu, informații despre proiectul de împărțire a României în 1917, între Austro-Ungaria, Bulgaria și Rusia guvernului provizoriu, soluție respinsă de Hindenburg, care ar fi preferat înlocuirea regelui Ferdinand cu prințul Chiril al Bulgariei).

O DATA închisă cartea, cu ce rămânem? Aparent, cu o mulțime de date despre o crimă premeditată, asasinarea unui popor. N-a reușit, fiindcă popoarele nu pot fi omorâte. Proiectul ucigașilor e o tristă dovadă a nebuniei politice. Mai interesant este de văzut mecanismul care produce asemenea ideologii. E un reflex al umilinței colective. Revanșa are nevoie de țapi ispășitori. Tocmai de aceea, depozitia ambasadorului Morgenthau nu are numai un sens acuzator limitat la împrejurările din Turcia primului război mondial. Povestea nu e numai despre armeni. Să ne aducem aminte că pretextul deportărilor din 1915 a fost pedepsirea „trădătorilor” care ieșiseră în întâmpinarea trupelor rusești atunci când armata turcă s-a retras, învinsă. O întreagă populație a fost condamnată pentru vina unei minorități care, dezlegându-se de datoria ei față de un stat pe care nu-l simțea ca al său, a dat ajutor inamicului. Dar n-a fost la fel în 1940, la retragerea armatei române din Basarabia? Pogromurile, tratamentul inuman al evreilor, execuțiile de pe drumul spre Transnistria coincid cu adevărul dramatic dezvăluit de Morgenthau. Nu, nu e o carte doar pentru armeni.

Andrei Pippidi

Don Rafael Lapesa, un erou contemporan



LA 8 februarie, don Rafael Lapesa ar fi împlinit 93 de ani. O dată cu el dispăre ultimul mare reprezentant al școlii filologice care a dat pe Ramón Menéndez Pidal, Américo Castro, T. Navarro Tomás, Vicente García Diego, Dámaso Alonso.

A fost unul dintre marii profesori ai Universității din Madrid unde a predat cursul de istoria limbii spaniole. Cartea sa *Historia de la lengua española*, ajunsă în 1991 la a noua ediție după ce prima apăruse în 1942, este și va rămâne abecedarul și biblia acestui domeniu. Se poate compara din acest punct de vedere cu *Manual de gramática histórica española* a lui Menéndez Pidal. Cartea lui R. Lapesa a ajuns să transforme numele acestuia într-un nume comun: am cumpărat un Lapesa înseamnă am cumpărat *Historia de la lengua española*. Este prima și singura carte al cărei fir conducător a fost istoria externă a idiomului spaniol și simultan, prin intermediul acesteia, cea în care este prezentată evoluția internă, gramaticală și lexicală a spaniolei. Încă de la prima ediție, R. Menéndez Pidal, care a semnat prefața, a remarcat faptul că istoria lui Lapesa reflectă cu precizie și stadiul cercetărilor din domeniul chestiunilor abordate. Nimic din ce s-a scris important nu a scăpat analizei sale, făcută cu obiectivitate și delicatețe. Ne bucurăm să constatăm că lucrările hispaniștilor români sunt și ele prezente. A ajuns astfel ca opera să fie o imensă lecție de știință și de etică în acest domeniu.

Cine deschide *Historia* își dă seama că suntem în prezența unuia dintre cele mai bune cursuri universitare scrise vreodată. Calitățile de profesor ale autorului au fost subliniate de numeroșii săi elevi. Claritatea și eleganța stilului și mai ales preocuparea de a se face înțeles și de nespecialiști, fără să se abată de la exigențele rigorii științifice, sunt principalele calități ale acestei opere. Poate mai importantă este latura umană a Profesorului care rămâne viu peste decenii în memoria foștilor săi elevi. A știut că rămieni altul să fie un Profesor: totdeauna punctual, totdeauna cu informații la zi, totdeauna preocupat să explice elevilor precis și într-o formă captivantă, totdeauna dispus să asculte părerile elevilor și să le comenteze. Asistenții săi, *los ayudantes de cátedras*, ca de e-

xemplu Diego Catalán, care au avut privilegiul de a-l fi avut conducător au subliniat delicatețea cu care i-a tratat promovându-le inițiativele și părerile noi. Nu în ultimul rând este demn de reținut faptul că mulți asistenți au primit primul salariu universitar de la don Rafael Lapesa, care credea că este moral să sacrifice o parte din salariul său pentru a compensa o activitate care pe atunci nu se plătea. A fost un profesor care și-a pus inteligența spiritului în slujba comunității universitare.

Nu l-am avut profesor, dar îl pot considera ca pe un dascăl de la o Universitate la distanță, la care am apelat ori de câte ori am avut nevoie de cunoștințe de istoria limbii spaniole. Mi-a fost ușor să procedez astfel fiindcă l-am comparat mereu cu maestrul meu Iorgu Iordan: aceeași punctualitate, aceeași informație la zi, aceeași preocupare de a da explicații precise și mai ales aceeași disponibilitate de a asculta părerile elevilor. Amândoi au fost un simbol pentru multe generații de studenți. Între cei doi erau și alte puncte comune. Deși nu semănau fizic – don Rafael era relativ mic de stat și mai corpulent –, amândoi se prezentau impecabil: prin eleganța costumului cu cravate asortate.

Nu se poate vorbi despre Rafael Lapesa fără să fie evocată activitatea sa în cadrul Academiei Regale Spaniole pe care a servit-o întotdeauna cu devotament, mai mult chiar, cu eroism, din 1950 când a devenit *miembro de número* și al cărei secretar a fost între 1964 și 1971. A condus Seminarul de Lexicografie, a fost unul dintre cei mai activi participanți la ședințele de joia, de la ora 18. Deosebit de activ în diversele comisii academice: a dicționarului, a gramaticii, de vocabular tehnic, administrativă, a fost cel care la diversele congrese ale Asociației Academiciilor de limbă spaniolă (Buenos Aires, Bogota, Quito, Caracas), a apărut cu prudență și moderație puritatea limbii spaniole. Cu un adevărat spirit de abnegație pentru Academia Regală Spaniolă, don Rafael a renunțat pentru moment la unele lucrări personale. Un detaliu relatat de Dámaso Alonso arată cum știa să se sacrifice pentru cei apropiați. În ultimele momente ale vieții lui Amado Alonso, marele filolog spaniol dispărut la o vârstă relativ tânără, care nu reușise să termine

opera *De la Pronunciación medieval a la moderna*, Rafael Lapesa i-a promis pe patul de moarte că o va pregăti el pentru tipar. A lucrat luni de zile la elaborarea vol. II pe care Amado Alonso îl lăsase sub forma unor materiale incomplete și nearanjate. Numele lui Lapesa a apărut la dorința lui, cu litere mici, discrete. Acesta a fost omul pe care Dámaso Alonso l-a numit "héroe contemporáneo".

Nu pot încheia aceste momente de evocare a personalității lui Rafael Lapesa fără să adaug câteva amintiri personale. L-am cunoscut prima dată prin cartea despre care am vorbit și pe care am prezentat-o publicului român într-o recenzie publicată în 1963. L-am văzut prima oară la Congresul de Lingvistică și Filologie Romanică de la Madrid în 1965, când a prezentat în ședință plenară comunicarea: "Evolución sintáctica y forma lingüística interior del español." Expunere sobră, clară și bogată în idei. În timpul congresului am schimbat câteva vorbe: citise recenzia mea la cartea lui și era interesat de lucrările mele despre iudeospaniolă și fonetica istorică a limbii române. Nu știam că vom stabili relații cordiale. L-am vizitat după aceea la Real Academia Española și mai ales acasă în Residencia de profesores din Calle Isaac peral 3. Îi plăcea să-i relatez la ce lucram și dorea amănunte despre cercetările noastre asupra spaniolei americane. De fiecare dată vorbea cu o pasiune mocnită despre lucrările la care era angajat și-mi arăta fișe scoase pentru lucrările de perspectivă: totul era aranjat într-o ordine perfectă, așa îi era și scrisul. Ultima noastră întâlnire din octombrie 1995 nu s-a deosebit în esență de precedentele, deși condițiile erau altele: era suferind mai ales după moartea soției, dña Pilar, fostă colegă și colaboratoare apropiată, care se stinsese după o lungă și grea suferință și pe care el a îngrijit-o cu afecțiune. Prietenii mei madrileni mă preveniseră că Don Rafael nu mai primea vizite și nu mai mergea nici la Academie. Am dat totuși telefon să-l salut și doamna care-l îngrijea mi-a spus să revin cu un telefon a doua zi. Am fost fericit când am aflat că mă poate primi ca totdeauna la ora 18. Am intrat în același salon în care mă primise în alte dați. Am așteptat mai mult ca altădată până când a apărut îmbrăcat impecabil, cu costum cu vestă și o superbă

cravată. Se sprijinea în baston și își trăgea discret picioarele. Deși doamna îmi spusese că nu poate să stea decât câteva minute, am stat zeci de minute, zăbovind de data aceasta el asupra planurilor de viitor. Cu o privire, amestec de tristețe și speranță ridicată spre cer – avea 88 de ani! – mi-a spus ceva care ar putea fi tradus prin "Trebuie să fim optimiști". Mi-a oferit atunci două cărți: ultima ediție, a noua, din *Historia* și *Estudios de Historia Lingüística Española*, o culegere de articole consacrate epocii de început a idiomului spaniol, când acesta își definește personalitatea între limbile europene. Scrisul de o eleganță și siguranță exemplare pe care-l cunoșteam din scrisori și din alte dedicații făcea loc unei scriituri a unei mâini ce tremura lăsând urme bizare pe hârtie. Mi-a povestit cu emoție despre pierderea soției, mai ales că aflase că și soția mea plecase dintre noi de câteva săptămâni. La plecare nu m-a condus până la ieșire ca altădată, ci doar până la ușa salonului. Mi-a zâmbit cu ochii pătrunzători care nu erau atinși de boală și mi-a urat succes. Ieșind din curtea reședinței, n-am putut să nu remarc că Don Rafael avea aceeași vârstă cu mama mea și că a cunoscut-o pe Dña Pilar în 1932, când m-am născut eu. Coincidențe, desigur, dar tot atât de sigure motive în plus să mă atașez de acest senior al literelor spaniole, de acest "héroe contemporáneo".

Marius Sala

(Text citit cu ocazia sesiunii În Memoriam Rafael Lapesa organizată la Instituto Cervantes din București pe 6.02.01.)



Împotriva intoleranței

Conferința din acest an "Lupta împotriva intoleranței" a avut-o ca punct de pornire pe aceea de la începutul anului trecut despre Exterminare (Holocaust). Au fost invitate la Stockholm 50 de țări, printre care și România, din delegație făcând parte Rodica Stănoiu (ministrul Justiției), ambasadorul Adrian Constantinescu, scriitorul Dorel Dorian (Federația Comunităților Evreiești). Forumul internațional de la Stockholm (29-30 ianuarie 2001) a pus în discuție următoarele întrebări esențiale:

- Cum putem lupta împotriva ideilor rasiste și antidemocratice?
- Ce cunoștințe ne lipsesc?
- În ce fel experiențele și rezultatele cercetărilor în acest domeniu pot fi transmise celor care au nevoie de ele?

Cu acest Forum internațional, guvernul suedez și inițiatorul conferinței, primul-ministru Göran Persson, vor să atragă atenția asupra uneia dintre cele mai importante probleme ale timpului nostru: există

curențe politice care se exprimă prin ură față de minoritățile religioase și etnice, față de exilați și refugiați, față de minoritățile sexuale, toate acestea constituind un atac împotriva sistemului democratic și a purtătorilor lui de cuvânt. Scopul practic este ca guvernele, oamenii de știință și grupurile specializate să schimbe idei și experiențe în jurul acestor probleme și să găsească strategii efective împotriva mesajelor și acțiunilor antidemocratice. Conferința s-a deschis cu vizionarea unor filme despre activitățile grupurilor rasiste în Suedia. Mesajul de ură al rasiștilor și antisemiților i-a zguduit pe cei prezenți. În ultimii ani s-au comis în Suedia multe crime în numele rasismului - cimitirele evreiești au fost vandalizate, moscheele au ars, militanți împotriva rasismului au fost omorâți, romi au fost agresați și uciși. În Suedia, muzica "Puterii albe" instigă la distrugerea totală a minorităților, cu ajutorul tehnicii moderne, mesajul lor răspândindu-se și în spațiul cibernetic al altor țări. Ca și în România, ultranaționalismul e în creștere în Suedia și în alte țări europene.

În cadrul seminariilor Forumului internațional de la Stockholm s-au dezbătut chestiuni practice ale luptei împotriva xenofobiei: în învățământ, prin legiferare fermă, prin folosirea forței de influențare a factorilor mediatici etc. Valorile umane și democrația nu se pot apăra în tăcere, oamenii au drepturi dar și responsa-

CORESPONDENȚĂ DIN SUECIA

bilități, fiecare om trebuie să reacționeze împotriva oricărui formă de rasism în viața cotidiană: la locul de muncă, în autobuze, în școli sau în cafenele și restaurante, a subliniat Göran Persson. Ura începe prin cuvânt, cultura urii duce la distrugere și catastrofe, exemplele din istorie trebuie mereu amintite căci ce li s-a întâmplat evreilor li se poate întâmpla și altor grupuri etnice sau popoare. S-au exprimat și critici la adresa nivelului prea ridicat, aproape academic, al conferinței și încă o dată s-a criticat faptul că situația romilor a fost dezbătută foarte puțin, exact ca și anul trecut. Dar critica cea mai severă a venit din partea lui Kofi Annan, secretarul general al O.N.U., în legătură cu faptul că Uniunea Europeană a făcut și face foarte puțin pentru situația refugiaților și a celor care caută azil în țările vest-europene. Aceste țări se pare că au făcut mult mai degrabă pentru a împiedica refugierile în vest, în loc să amelioreze prin legi situația gravă a celor care caută exil și sunt brutal respinși și chiar aruncați în disperare, sinucidere.

În final, toate țările participante au semnat o moțiune în zece puncte prin care se fac responsabile pentru problemele dezbătute și soluțiile găsite, a căror aplicare va fi examinată la viitoarea conferință ce va avea loc anul viitor, tot la Stockholm.

Gabriela Melinescu

Revista revistelor

"Să edificăm istoria propriei noastre identități"

Are dreptate d-na Marta Petreu că expresia din titlul articolului nostru pare să aparțină, mai degrabă, "limbii de lemn a comunismului autohton" decât lui Emil Cioran. Ultimul număr din revista clujeană *APOSTROF* (1 din 2001) debutează cu o scrisoare adresată redacției de către dl. Ion Deaconescu și continuă cu o replică a d-nei Marta Petreu. Dl. Deaconescu a publicat la Editura Europa, anul trecut, o carte de convorbiri cu Emil Cioran, intitulată *Dacă m-aș fi aruncat în Sena...*, în legătură cu care revista *Apostrof* a exprimat în numărul ei din octombrie 2000 unele rezerve privind autenticitatea textelor. Dl. Deaconescu amenință acum cu justiția pe autorii articolelor: "...Vă aștept, Doamnă Petreu, vă aștept, vorba lui Caragiale, la tribunal, la Craiova". Îndoiala cu privire la autenticitatea sau, mai bine zis, la rigoarea științifică pusă în transcrierea cuvintelor lui Cioran, se va rezolva ori nu la tribunal. Rămâne problema antisemitismului filosofului român: și nu acela din junețe, recunoscut și regretat de el însuși, ci acela de la bătrânețe (1988-1989), cînd, conform cărții d-lui Deaconescu, filosoful ar fi declarat *mot-à-mot* următoarele: "Să nu mai fim paraziții unei glorii desuete. Să nu mai vorbim de idealuri, ci să edificăm istoria propriei noastre identități. Ar fi cazul să sacrificăm în numele unui viitor care să nu fie neapărat legat de tragism și de o aritmetică simplă a deziluziilor. Și încă ceva important: să rezolvăm cazul evreilor din cel de al doilea război mondial. E timpul să spunem răspicat că nu am fost barbari. Că i-am ajutat pe evrei să nu fie decimați. Trebuie să scriem cărți, să luăm legătura cu cei care ne defăimează în legătură cu acest subiect. Evreii ne sînt datori. Dar nu le cerem nimic. Să recunoască doar adevărul. Dacă se va înțelege exact poziția României în

anii treizeci-patruzeci, vom sta cu fruntea sus. Dacă nu, vom fi culpabilizați mereu, cu efecte îngrozitoare". Cronicarul citește și recitește pasajul de la p. 56 a cărții d-lui Deaconescu: să fie acesta stilul lui Cioran? Lipsit de nuanțe, primitiv, cu unele repetări nefericite... Din scrisoarea d-lui Deaconescu deducem că Cioran a revăzut cu creionul în mînă interviul. Dovadă că, pe pagina încredințată d-nei Petreu spre edificare, Cioran a tăiat cuvinte și rînduri întregi, adăugînd chiar deasupra cite ceva (Nu e totuși limpede de ce în pagina de carte unele din aceste modificări nu apar: dl. Deaconescu n-a respectat, s-ar crede, peste tot, voința lui Cioran. Să trecem!). Cum se face, în acest caz că subtitlul stilist a putut lăsa necorectat un pasaj precum cel reprodus mai sus, cu toată grosolănia evidentă de gîndire și de exprimare? Ne vine greu să lăsăm întreaga răspundere caracterului oral al textului. Cioran a mai acordat interviuri, dar niciodată n-a fost trădat în acest fel de cuvinte. Mărturisesc că insistența Cronicarului asupra acestei laturi vine dintr-o dorință foarte adîncă: ar prefera să nu fie valabil textul decât să trebuiască a-i accepta conținutul și a-l pune în raport cu alte păreri ale lui Cioran despre evrei, cum face d-na Petreu. În orice caz, dl. Deaconescu are obligații mai grele decît aceea de a o chema pe d-na Petreu la tribunal: d-sa trebuie să probeze că vorbele cu pricina au ieșit din gura lui Cioran, pentru ca oprobriul să cadă asupra defunctului filosof, în caz contrar, dacă nu face dovada, urmînd să suporte el însuși un oprobriu, dacă pot spune așa, de două ori mai mare și anume de a fi inventat antisemitele considerații de la p. 56 a cărții d-sale și de a le fi cadourisit lui Cioran. Oricum ar fi, scandalul nu va putea fi ocolit.

Lamentabila despărțire de Paler

Săptămîna trecută cinci aleși ai patriei au dat o fugă la Saddam Hussein fără ca Parlamentul să le fi dat incuviințarea. Trei dintre ei, de la PRM, aveau incuviințarea șefului lor. Acesta a pretins că i-a trimis la Bagdad pe urmele datoriilor Irakului față de România. CVTudor putea la fel de bine să declare că i-a trimis și după tezaurul României aflat la Moscova, fiindcă ar fi fost același lucru. Datoriile dintre țări nu se rezolvă ca nota de plată la restaurantul Select, trimițînd trei băieți să stingă diferendul. Însă împreună cu recuperatorii peremiști s-au dus în această vizită la Bagdad și doi parlamentari ai PDSR. Întrebat ce caută acolo membrii partidului său, Adrian Năstase mai întîi a spus că nu știe și că nu știe nici cine sînt, după care a trecut la strategia României afirmînd "nu putem participa la cruciade internaționale numai cu pierderi", ca și cum cei doi parlamentari ai săi ar fi niște pionieri ai intereselor României în Irak, nu niște inși ireponsabili politici. Această excursie despre care a scris majoritatea cotidianelor, săptămîna trecută, ar putea avea o explicație mai simplă în privința celor doi parlamentari ai PDSR. Aceștia s-au lăsat, probabil, amețiți de cei trei peremiști plecați cu misie de la CVTudor în numele vechii amiciții, din opoziție, din-

LA MICROSCOP

UNDE SEMNEAZĂ SCRITORUL

NU DEMULT Z. Ornea semnala într-un protest apărut în *Dilema* că Editura Minerva a fost privatizată la sfeteriseală. Mai de curînd, profesorul Mircea Martin a demisionat de la conducerea Editurii Univers în urma unor schimbări de strategie cu care n-a fost de acord. Și mă tem că motivul acestei dispute n-a fost că profesorul Martin dorea să publice romancieri sud-americani, iar proprietarul editurii e pasionat de nord-americani ca Updike. Nu pot face procese de intenție, dar o editură nu e o fabrică de anvelope scoasă la privatizare, unde noul proprietar găsește că e mai rentabil să producă *gumari* sau pompe de desfundat chiuvete.

Nu e mai puțin adevărat că proprietarul particular al unei foste edituri de stat vrea să aibă profit. Aici însă lucrurile sînt ceva mai delicate în privința schimbării ofertei sau a faptului privatizării, pur și simplu. N-ajunge să ne mulțumim cu constatarea că statul e prost negustor. Și nici că privatizarea mai poate da greș și în cultură. O editură, în afară de activele ei, multe puține, are un nume în spatele căruia se află zeci de ani de construcție culturală: un edificiu alcătuit din cărți publicate, o anumită tradiție și un loc anume în cultura română. Cel care face o asemenea achiziție nu se poate juca de-a investitorul. Și nici nu poate fi ignorat în ceea ce face.

Mie, ca scriitor, nu-mi poate fi indiferent că Minerva a fost privatizată iresponsabil, dacă Z. Ornea are dreptate, la fel cum nu-mi poate fi indiferent nici drumul Editurii Univers de aici înainte.

În România sînt mult prea multe edituri și tot mai puțini editori de carte care se pricepe la această meserie. Unde e, mă întreb ca scriitor, o Magdalena Popescu Bedrosian? Unde sînt lectorii de carte cu care puteai discuta pe îndelete, fără să-ți spună că trebuie să se ducă la celălalt sau celelalte servicii ale lor fiindcă altfel n-au nici cu ce-și plăti întreținerea la bloc?

Cam cu un an înainte de a muri,

Mircea Ciobanu mi-a spus un lucru cutremurător, că i s-a întîmplat să nu aibă ce pune pe masa familiei din cauză că și-a respectat condiția de scriitor și de editor. E adevărat că pe vremea aceea era cunoscut și în calitate de purtător de cuvînt al Casei Regale, de unde poate că i s-or fi tras anumite aversiuni administrative. Dar chiar așa?!!!

N-aș vrea să creadă cineva că mă agaț de proprietarii foștilor edituri de stat cerîndu-le să facă ceea ce statul însuși n-a putut sau n-a vrut cu fostele sale edituri. Nu știu în ce condiții a fost negociată privatizarea Editurii Univers. Z. Ornea are însă citeva detalii precise despre privatizarea Minervei, detalii care nu pot fi trecute cu vederea.

Aceste lucruri, la care scriitorul român ar trebui să fie cit se poate de atent, trec însă mai curînd neobservate de scriitorii inșiși. Aceștia semnează liste de protest sau de adeziune pentru diverse cauze nobile, îndeobște politice, dar au o ciudată reținere față de problemele de breaslă imediate. Ca să nu zic că descifrez în această reținere un fel de veselie rece că a mai pătît-o și cutare.

Cu nu prea mulți ani în urmă, cînd *România literară* se afla într-o situație de răsruce, i-au sărit în ajutor numeroși artiști plastici care au donat lucrări pentru a sprijini apariția revistei. Nu-mi amintesc să fi avut loc și o solidarizare a scriitorilor care să fi sprijinit masiv, prin semnăturile lor această revistă. Nu e mai puțin adevărat că ea a avut parte de sprijinul instituțional al Uniunii Scriitorilor și că a obținut atunci fonduri din partea Fundației Soros. Dar problema *României literare*, problemă de existență, n-a făcut obiectul unei solidarizări scriitoricești pe măsura.

Acum se află în cumpănă două edituri de mare prestigiu. Depinde și de atitudinea scriitorului român ce se va întîmpla cu ele.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei

Cronicar